METHODVS

DE CONSCRIBENDIS EPISTOLIS, A GEORGIO MACROPEDIO

Secundum veram artis rationem tradita.

EIVSDEM

Epitome præceptionum de paranda copia verborum & rerum, per quæstiones: item de nouem speciebus argumentationum Rhetoricarum, rem omnem breuiter explicans.

Accessit Christophori Hegendorphini Epistolas conscribendi Methodus.

Hac æditione longè quàm antea emendatior.

LONDINI,

EX OFFICINA TYPOGRAPHICA RICHARDI FIELD.

1595.

AD SCHOLAE TRAIECTINÆ studiosam iuuentutem.

QVAS ante annos (ni fallor) decem de ſcribendis Epiſtolis præceptiones rudibus id temporis meis auditoribus craſſa (quod aiunt) Minerua dictaui, denuò vobis auctiores, ſtudioſi adoleſcentes, prælio mandatas offerimus : vt ad rem non modò vtilem, verumetiam maximè neceſſariam, nouis his (quanquam triuialiter ſcriptis) lucubratiunculis, poſt prima Grammatices præcepta excitemini. Inter varia ſiquidem ſcholæ noſtræ exercitia, nullum eſt, meo iudicio, ad quod magis non tam excitandi, quàm etiam in rem veſtram vrgendi eſtis, quàm ad Epiſtolas ſedulò ſcribendas, iuſto artificio componendas. Laudantur (& quidem non immeritò) qui ad vnguem grammatices præcepta callere, qui multas Ciceronis & aliorum paginas memoriter recitare, ſed etiam componere nituntur, quibus tamen omnibus quantumuis ſtudioſis longè eos præfero, qui totis ingenij ſui neruis Epiſtolæ ſtudent citra barbariem doctè & eleganter componendæ. Hoc enim exercitio rectius peruenitur ad ſtudij bonarum literarum ſcopum, hoc eſt, ad rectam dicendi & ſcribendi rationem, ſine qua neminem (quantumlibet de cæteris glorietur) eruditum iudicare ſolemus. Hoc quoque exercitio non modò tuas, quiſquis es, aptè & expeditè ſcribes literas, verumetiam aliorum doctorum pariter & indoctorum, qui ad te ſcripturi ſunt, Epiſtolas facilè iudicabis. Vide præterea, quàm hoc cæteris ſcholaribus exercitiis præſtet, quòd omnium fermè reliquorum vſus poſt ſcholaſticam palæſtram ceſſet, huius autem perſeueret. Quis eſt enim, qui non crebrò aut ſcripturus, aut ſcriptas accepturus eſt literas ? Et quis eſt, qui car-

mine post scholas non subinde animi gratia vti consueuit?
Quemadmodum igitur hactenus bonarum literarum candidati Prosodia nostra adiuti studuistis alacriter versibus scribendis: ita nunc non minori solicitudine & alacritate harum præceptionum nostrarum adminiculo studere Epistolis doctè scribendis, & tandem experiemini, quòd nihil vnquam in ludo literario vtilius & magis necessarium tractaueritis. Valete: & vestris vltrò commodis & vtilitatibus consulenti Macropedio auscultate. Et vt hoc quoq; adijciam, vobis dicatus hic liber, habebit duas partes: Prior Inuentionem rhetoricam, adeoque Epistolicam: posterior Dispositionem & Elocutionem tractabit. Rursus Valete.

PRIOR

PRIOR PARS DE INVENTIONE RHETORICA.

Quid Epistola, & qualem esse oporteat.

Vm sit Epistola præcipuè familiaris, absentium amicorum quasi mutuus sermo, ἀπὸ τοῦ ἐπιςέλλειν, quod est mitto, aut per literas absenti aliquid significo, talem eam esse oportet, quales sunt amicorũ mutuæ confabulationes. Amat igitur characterem humilem, proximeque ad comicam phrasin accedentem, & (vt planius dicam) simplicem, festiuam, dilucidam, minimeque fucatam scribendi rationem, quæ suam tamen elegantiam non negligat. Quæ res doctissimorum magis obseruatione, quàm scholaribus præceptis acquiritur. Cùm sint enim tria tum dicendi, tum scribendi genera: Sublime videlicet, quod crebris figuris adornatum rebus heroicis conuenit, vt in Tragœdijs: Humile quod citra fucum & magnificũ cultum humi serpere videtur, vt in Comœdiis: Mediocre, quod medio modo se vtrique attemperat, vt in Historijs: nemo hęc melius dignoscere valet, quàm qui doctissimorum scriptorum diligẽs obseruator est. Quod autem ad rectam Epistolarum

compoſitionem attinet, ſecundum Rhetoricum artificium Inuentionem, Diſpoſitionem & elocutionem, paucis præceptis explicare ſtudebimus. Non ſecus enim in Epiſtola, quàm in oratione rhetorica, primùm per Inuentionem excogitandum eſt, quid ſit ſcribendum: deinde curandum, quomodo inuenta ſint diſponenda: tertio quomodo diſpoſita ſint aptis verbis & ſententijs eloquenda, ſatagendum eſt.

Partes Epiſtolæ duplices.

PArtes Epiſtolæ eaſdem ferè tradunt nonnulli, quas rhetores orationi rhetoricæ præſcribunt, quæ ſunt Exordium, Narratio, Propoſitio, Confirmatio, Confutatio, & Peroratio. Verùm cùm Epiſtolaris compoſitio oratione rhetorica ſit multò liberior, nec eiſdem legibus perpetuò aſtringatur, nos illis ſubinde diſſimulatis, alias pro diuerſis Epiſtolarum generibus præſcribemus, congruiſq; tum præceptis, tum exemplis illuſtrabimus: nihilominus tamen paulò etiam prænominatas rhetoricæ orationis partes expoſituri. In primis igitur hoc aduertendum, quòd quædam ſunt Epiſtolarum partes generales, omnibus ex æquo Epiſtolis conuenientes, vt Salutatio, Valedictio, & Superſcriptio, de quibus primùm paucula præcipienda ſunt. Nam ſpeciales, non niſi ſpecialibus, ſeu ſingulis Epiſtolarum generib. propoſitis, tractari poſſunt.

De salutatione.

IN salutatione hoc obseruandum est, vt à tertia scribentis persona incepta, ad tertiam, eius videlicet ad quem scribitur, quasi à tabellario pronuncietur, procedat, hoc modo: Tullius Curioni salutem dicit. Item adiunctis prænomine & cognomine sic: Mar. Tull. Lentulo proconsuli salu. d. Aut Pliniano more Pronomine addito: Cic. Lentulo suo salut. d. In his salutandi formulis (vt vides) persona scribentis nominandi, & alterius, ad quem scribit, dandi casu exprimitur. Cauendum autem, ne aut nostro nomini, aut eius ad quem scribimus titulorum syluam adijciamus: nisi velimus vel arrogātiæ, vel adulationis argui. Sufficit enim quantumuis illustribus sic scribere: Franciscus Gallorum rex Car. v. Imperatori semper Augusto salutem dicit. Item dicimus nouè Salue mi Petre. Salue multum, aut salue plurimum patrue obseruande, & alijs modis ferè totidem, quib. vti solemus in congressu. Verum illa veterum simplicitas, nostra nouitate corrigi non potest.

De valedictione.

QVemadmodū in principio salutamus, ita in fine Valedicimus ei simpliciter, ad quē scripsimus in secunda duntaxat persona eum appellātes, hoc pacto: Vale. Bene vale. Cura vt valeas. Vale longū iucundissime sodalis. Valetudinem tuam cura diligentissimè: Da operam, vt rectè valeas.

Incolumẽ te seruet Deus optimus maximus pater optime. Vale mi Petre. Post Vale locũ adnotamus & tempus: vbi & quando scripsimus. Locũ exprimimus hoc modo, Datum Romæ, Scriptum Traiecti, vel ex Traiecto: & emisso verbo vel participio Traiecti vel ex Traiecto. Itẽ, Ex ludo nostro literario. Ex meo musæo. Ex naui, &c. Tempus subijcimus hoc pacto, Kalendis, Nonis, Idibus Ianuarijs, Pridie Nonas, tertio Nonas, vel Idus Ianuarias, Februarias vel Februarij. Item, Octaua Ianuarij, Prima Iunij. Et, Postridie Epiphaniæ, Primo Pentecostes. Possunt & hi mensium diebus anni præmitti hoc modo, Anno à Christo nato vel passo, millesimo quingentesimo tricesimo quinto, quarto Nonas Martij, nocte intempesta. Quemadmodũ autẽ nominibus dierũ mẽsiúmue rectè ad designandum tempus vtẽdum sit, in Kalendario nostro nuper edito abũdè satis diximus. Caue in fine nomen tuum subscribas, nisi fortè ob nouè assumptam salutandi formulam omiseris.

De superscriptione.

SVperscriptio est, quam in dorso epistolæ iam clausæ & signatæ ponimus. Eam hoc pacto fermè scribimus, vt vocabulũ eius, cui scripsimus, cum debita veneratione in tertia persona ponamus, nulla nostri nominis facta mentione, hac vel simili forma: Doctissimo apud Louaniẽses Græcarũ literarũ professori Magistro Rutgero Rescheo amico

amico singulari. Magnæ eruditionis & probitatis adolescenti Petro Delfio, apud Traiectinos, amico & fratri. Probo & industrio ciui Michaeli Hillenio, Antuerpiano, chalcographo, amico non vulgari. Optimo & integerrimo ciui Delfensi Paulo Montano, parenti suo pientissimo & plurimum venerando. Item, Petro Montano in Traiecto, Hieronymianæ domus alumno, filio charissimo suauissimoque. Danda est opera, vt quouis modo loci vocabulum, quem habitat is, cui scripsimus, in Superscriptione annotetur. Studendum præterea, vt aptis epithetis præsertim in hac parte vtamur, licet in alijs etiam partibus & in corpore epistolæ nonnunquam adhibenda sint.

Pro diuersis hominum statibus aliquot epitheta.

CÆsarem appellabimus Augustum, Regem inuictissimum, Ducem illustrissimum, Imperatorem militarem fortissimum, Principem clementissimum, generosissimum, clarissimum, splẽdidissimum, præpotentem.

Papam appellabimus beatissimum, pontificem maximũ, summum. Reliquos episcopos amplissimos, sanctissimos, vigilantissimos. Abbates religiosos, venerãdos, suspiciendos. Decanos & præpositos, venerandos, aut venerabiles. In magistratu sæculari Consulem appellabimus vigilantissimum. Senatorem splẽdidissimum, ornatissimum.

Ædilem magnificentiſſimum. Iudicem incorruptiſſimum. Prætorem integerrimum.

Inter literarum profeſſores, Theologum appellabimus grauem, abſolutum, ſyncerum, ſacrũ, diuinum: Iuriſperitos, iuris conſultiſſimos, prudentiſſimos legum, iuris vtriuſque iuxta doctos: Rhetorem diſertiſſimum, facundiſſimum, ſuauiloquentiſſimum: Poetam ſacrum, diuinum, clarum, inclytum: Dialecticum, acutum, argutum: Medicum peritiſſimum, fidum, eximium: Mixtè doctos, vndequaque, vel vndecunque doctiſſimos: Scholaſticum eruditum, bonarum literarum ſtudioſum. doctum. literarum haud expertem.

Inter cognatos & affines. Patrem dicimus optimum, honorandum. venerandum, obſeruandũ. Matrem indulgentiſſimam. Fratrẽ chariſſimum. Patruum obſeruandum. Vxorem ſuauiſſimam. Filium dulciſſimum, dilectiſſimum. ſuauiſſimum. Cæterum Nepotes, Generos, Affines, Sodales, Commilitones iuxta appellabimus mellitiſſimos aut iucundiſſimos.

Ex illis qui nulla officij dignitate inſignes ſunt, diuites & authoritate præſtantes dicimus viros optimates, ſummates, primarios, nobiles, graues, ornatos virtute, aut moribus ornatiſſimos, eruditione præcellentes, obſeruandos, honorandos, colendos, eximios, egregios, prudentes, ſpectatos, perſpicaces. ſuſcipiẽdos circũſpectos: nõ indiſcretos. Matronas primarias, integerrimas, probas,

pudicas.

pudicas. Puellas lepidas, amabiles, bellas, pudicas, iucundas, optimè moratas. Adolescentes ingeniosos, literarũ studiosos. probos, modestos, optimæ spei, eximię vel generosæ indolis. Milites fortissimos, exercitatissimos. Opifices industrios, solertes, exquisitos, accuratos, &c. Plura horum similia & probatis authoribus alijs colligat puer: nobis satis est occasionem dedisse studiosis: sciatq; (quod & suprà monui) nõ tantũ in superscriptione visum esse epithetorũ, sed etiã in corpore Epistolæ, idq; sæpenumerò etiã per abstractũ admitti. Est aut ἐπίθετον παρά τοῦ ἐπιτίθημι, appono vel adijcio, nomen precipuè adiectiuum, quod personæ ad laudẽ (prout hoc loco accipimus) propriè tribuitur, vt amplissimus: vnde substantiuum amplitudo abstractum sic: prudens, vnde prudentia.

De diuersis Epistolarum generibus, secundum tria genera caussarum.

TRibus his generib. Epistolarũ partib. vtcunq; declaratis diuersa Epistolarum genera explicemus, vt speciales singulis suas partes tribuamus. Vt autem diuersis Epistolarum generibus ordinem quendam congruum tribuamus, aduertendum est secundum Rhetores tria esse caussarum genera, videlicet, Demonstratiuum, Deliberatiuum, Iudiciale, & si quartum velis addi: Didascalicum, seu Dialecticum, quibus omnia ciuilia themata pertractantur. In genere Demon-

pertractantur. In genere Demonstratiuo laudamus & vituperamus Personas, nempe & diuos & homines. Facta nempe diuorũ & hominum res gestas: & res alias quaslibet, nempe quæ neq; personę, neq; facta sunt, vt si Dauidem commendemus, personam laudamus: Si μονομαχίαν eius, quod Goliathæum fortissimè strauit, factum laudamus. Si fortitudinis ipsam virtutem, rem laudamus. De Vituperationibus idem iudicium est. In genere Deliberatiuo suademus aut dissuademus, hortamur aut dehortamur, poscimus aut negamus, precamur aut deprecamur, consolamur, &c. Vt si studia Græcarum literarum suadeam, aut dissuadeam, aut tepentem ad alacritatem horter, poscam subsidium, deprecor pœnam, &c. In genere Iudiciali pro diuersis statibus (de quibus postea) accusamus, aut excusamus seu defendimus, expostulamus, &c. Ex his ceu quibusdã fontibus, omnium fermè Epistolarũ genera simplicia & mixta proponantur, nisi quod familiarium quædam scribuntur (Indicatiuas appellare possumus) quibus nunc vnam rem solam, nunc commixtim varias indicare consueuimus, quæ tamen ne quidem ipsæ artificio tacebunt, vt postea docebimus.

De partibus orationis Rhetoricæ.

PRiusquam autem diuersa Epistolarum genera sub his tribus caussarum generibus comprehensa distinguamus, Partes orationis Rhetoricæ

paucis declaremus, quò singularum Epistolarum partes speciales melius intelligantur. Sunt igitur orationis Rhetoricæ partes sex. Exordium, Narratio, Propositio, Confirmatio, Confutatio, & Peroratio, quas nonnulli in quinarium, Propositionem à Narratione, cui adnexa est, non separantes: alij in quaternarium, Confirmationem & Confutationem sub vna Contentione comprehendentes, contrahunt. Sunt alij, qui & septimā, nempe Distributionem Propositioni adiungunt. Nos medio modo aut sex ponimus superiores aut quinque iuxta tritum versiculum:

Exorsus, Narro, Firmo, Confuto, Peroro.

Sub Narratione Propositionem continentes. Harum interdum plures, interdum pauciores, interdum singulæ in oratione vsui aut necessariæ sunt.

Exordij secundum Ciceronem duæ sunt partes, alterum vocat Principium à Græcis προοίμιον ab οἴμη cantilena, vel ab οἶμος via, quasi præcantio, siue per preambulum dicitur. Alteram vocat Insinuationem, & à Græcis πάροδος, quasi latens ingressus dicitur. In principio tribus locis vtimur, nam reddimus auditores Beneuolos, Attentos, & Dociles, beneuolentiam captamus aut ab officio personæ nostræ, cùm præcipuè ad nos attinere ostendimus, vt dicamus, vel scribamus: aut ab aduersariorum persona, presertim in genere Iudiciali, cùm eos in odium vel contemptū auditorum adducimus: aut à commodis eorum, ad

quos ſcribemus vel dicamus: aut à rebus ipſis, quæ tractandæ ſunt. Attētos reddimus auditores, ſi de rebus vtilibus, neceſſarijs, magnis, iucundis, aut nouis indicemus nos dicturos aut ſcripturos, & quæ maximè ad pietatem, vel ad rempublic. pertinere videbuntur, aut ad patriæ conſeruationem. Dociles quoq; reddimus, ſi nos dilucidè & planè dicturos aut ſcripturos, & ſummam cauſſæ breuiter expoſituros promittimus.

Interdum nihilominus à circumſtantia loci vel temporis, item à Voto, ab inſigni aliqua ſentētia, à Fabula, ab Adagio, ab Affectus vocabulo, vt ſunt gaudeo, doleo, demiror, & ſimilia precipuè in Epiſtolis. In quibus id quoq; ſummopere cauendum, ne in Exordio diffluamus, aut prolixiores ſimus. Nam in breuibus præſertim Epiſtolis, vno aut altero verbo ſeu breuiuſcula ſententia beneuolentiam captare docti conſueuerunt.

De Inſinuatione.

INſinuatione, altera videlicet Exordij parte, vtimur, ſi aut cauſſæ turpitudo adnexa eſt, aut animum auditorum à nobis alienum ſentimus, aut ipſos auditores præuia oratione fatigatos, noſtraue oratione vel Epiſtola fatigandos ſuſpicamur. Dicta eſt autem ab hoc Latinis Inſinuatio, quòd per Diſſimulationem occultè & quaſi nō data opera in animos auditorū ſubrependo nos inſinuamus, hoc eſt, latēter immittimus. Vt ſi Græcarum lite-

rum ſtudium,quæ pluribus pręcipuè earum ris (quod fortaſſis nonnulli eis abuti viden- aut ſuſpectæ,aut exoſæ ſunt, laudare vel ſua- : velimus, dicamus non perſonam, ſed rem ſtari debere,nec ſcientiam aliquam aut ſtudiū, propter eorum vitam,qui in ea ſtudioſi ſunt,vitu-perari debere : & deinde pedetentim in animos auditorum illapſi, ad noſtram ſententiam propo-nendam deueniamus. Hæc de Exordio paulò fu-ſius pro omnibus indifferenter cauſſarum generi-bus ſcripſi: ad reliquas orationis partes iam paulò ſuccinctius exponendas tranſeamus.

De quinque reliquis orationis partibus.

NArratio ſecunda orationis pars, ſi neceſſaria aut vſui ſit, explicat cauſſam oratione tra-ctandam,vel ea,quæ ad ipſam attinent, aut ipſam præceſſerunt. Ex qua mox inferenda Propoſitio, eſt tertia pars quæ nulli cauſſarum generi deeſſe debet. Quod ſi enim Narratio deſit, loco eius poſt Exordium Propoſitio ſubiungitur,qua alia-rum rerum cōparatione thema aut ſtatum cauſſæ proponimus. Hanc deinde varijs argumentis in Confirmatione munimus, ſeu roboramus. Dein-de ſi quid ab aduerſario vel obiectum ſit, vel ob-ijci poſſit, vel ipſi Propoſitioni contrarium vide-atur, ſub Confutatione refellimus, aut excuſando diluimus. Eſt enim Confutatio (vt Cicero inquit)

contrariorum locorum dissolutio. Postremò o-
nium sequitur Peroratio, in qua post breuē præ-
cipuorum argumentorum Confirmationis e-
merationem studemus, auditorum mouendi a-
fectibus, quibus duobus peculiaribus locis, n-
pe enumerationi & Affectui, Cicero etiam a-
plificationem adnectit. Hæ Rhetoricæ orationis
partes & si non semper omnes in omnibus, plures
tamen in pluribus frequenter aut deprehendun-
tur accommodæ, aut necessariæ sunt doctè scri-
bentium epistolis, id quod in singulis caussarum
generibus paulò manifestius explicabimus.

De genere Demonstratiuo Personarum.

GEneris demonstratiui epistolæ, quibus Personas, facta, & res laudamus aut vituperamus per se quidem raræ sunt, frequenter autem in alijs epistolarum generibus aut laudationes, aut vituperationes incidunt, & mixti generis epistolā efficiunt. Si itaque in aliqua epistola aut generis Deliberatiui vt frequenter, aut generis Iudicialis, vt frequentissimè Persona laudanda aut vituperanda est, id fiet his locis sequentibus.

A natalibus, si splendidis, nobilibus, & honestis parentibus ortus, deducendo laudes ab auis, abauis, atauis, & sanguine coniunctis.

A pueritia, si bonæ indolis, si rectè educatus, & bonis moribus, & Christianis legibus institutus,

tem, si felici ingenio præditus sit.

Ab adolescentia, vt quam honestis se studijs occupauerit, quàm propēsus ad literas, ad Philosophiam, ad probitatem, & quemlibet honestum laborem, quàm morigerus parentibus, quàm abstinens vini, & Veneris.

A Iuuentute seu Virili ætate, vt quàm decenter & publicè & priuatim se gesserit, quam prudenter (videlicet) rempub. & domesticam administrauerit, quàm iustè innocētes defenderit, & in facinorosos animaduerterit, quā pudicè sobrieq; coniugem, liberos, & totam familiam aluerit. Nā hoc loco conducit (maximè si variæ sint) secundū quatuor genera virtutum, Prudentiæ, Iustitiæ, Fortitudinis, & Temperantiæ res gestas explicare, & in ordinem quendam redigere.

Ab ipsa senectute pari ratione, atq; à Virili ætate. Ab vltima morte quoq;, si quid laude dignū occurrerit. Nec minus etiam senectuti, quàm Iuuentuti imò tutius committi solet rerum administratio. Et in ipsa Christiani hominis morte, tum virtus, tum fiducia in Deum plerunq; magis elucescit. Porrò in vituperationibus hos locos in cōtrarium torquebimus, vt à natalibus improbis vel obscuris, Ab indole peruersa, & mala educatione. A studijs adolescētiæ inhonestis &c, Inter hæc licebit nunc dotes animi, nunc corporis cum laude cōmemorare, aut eorū monstrositatē vituperare.

Item commēdare solemus personam à Natio-

ne, à Patria, ab Habitu, à Conditione, à Fama, & cæteris personarum circumstantiis, de quibus obiter in Dialecticis nostris. Et quia demonstratio Personarum tota fermè in laudum commemoratione versatur, præter Narrationem alia ferè orationis partẽ nõ habet, nisi forte occurrat in vita hominis aliquid laude indignũ, quod vel defendendũ, vel excusandũ est. Perorationẽ quoq; admittit, dum auditores vel ad gratulationẽ, vel ad Dei laudem optimi viri laudibus incitamus. Et quia exempla rudibus non minus conducunt, quàm præcepta, crassius in laudando Dauide prædictos hos locos puero quasi digito tangendos ostendam.

Exemplum de laude Personarum, cuiusmodi in Epistolam incidere potest.

DAuid Rex Israel, quem tibi, generose Princeps, præ cunctis terrarũ regibus & laudandum censeo, & paucis laudare decreui, ex tribu Iuda inter cæteras Israeliticæ gentis trib. generosissima, parte Isai (quẽ & Iesse dicimus) non ignobili Bethlehemiticæ ciuitatis, imò Christianæ generationis principe nat⁹ est. Quod si parui ducas, & ad laudem viri parũ facere contendas, honesto loco probisq; parentibus satũ esse, quod non tam locus & genus, quàm propria virtus hominẽ laudare debeat, audi quod parui ducere non queas. Is siquidẽ ab incunabulis diuinæ religioni destinatus, probè & pudicè educatus probis moribus (vt

erat

erga deos animo propensus) secūdum politias & Dei leges rite recte institutus, & diuinis literis eruditus est, vt inter omnes sibi coætaneos studium non habuerit. Vsque adeò verò diuinæ laudis studiosus in primæua ætate, quæ rudis adhuc & pietatis ignara iudicari poterat, fuisse deprehēditur: vt & iam tum adhuc puer oues patris sui in deserto pasceret, psalterio & cythara, quæ musicæ artis suæ industria ipse compingebat, diuinas laudes personaret. Imò tanta pietate emicuit, vt cæteris quanquā eximijs, despectis fratrib. ipse natu minimus in regem Israëlitici populi & prophetam vngeretur. Eius præter alia virtutum insignia, adolescētiam decorabat non modo cū leonib. & vrsis pugna & victoria, verùm etiam quod cū Goliath Gethæo gygantex magnitudinis viro (ut bellua dicam) pro patrijs & dei legibus, gētisq; suæ libertati seruanda, non clypeo protectus aut galea, sed firma mentis in Deum fiducia congressus est, & absque lancea & gladio, baleari funda fortissime strauit. Quis digne enumeret, quam non solum in trāquillis regni negotijs, sed etiā in re bellica administrāda & iustè & prudēter se gesserit? quàm fortiter Saulis & filij persecutiones, aduersaque omnia tollerauit? quàm mansuetè etiam lethales hostes pertulerit? quantoque temperamento rebus etiamnum corpori necessarijs semper & vbique vsus est? Vnum si demas adulterium, sanguinarium, quod diuina dispensatione admissum

Adole- scenda

Iuuētu

Confe

quis dubitat nempe, vt quantumuis nobis religiosi videamur nunquã tamen nobis ab humani generis hoste securitatem promittamus, & nihilominus post maxima flagitia, reliquum nobis pœnitentiæ præsidium non diffidamus. Hic eandẽ post patriam ab allophylorum tyrannide vindicatam, post barbaras nationes sibi cũ gloria subiugatas, post religionẽ collapsam in ordinẽ pulcherrimũ restitutam, post amplissimas auri, argenti, æris, & omnium diuitiarũ copias pro tẽplo domini ædificando coaceruatas, post filium Solomonem in regnum sibi substitutum, in senectute bona, secũdũ scripturam pius, prudens, mẽte integra, & plenus in Deum fide, quieuit in pace, non sine ingẽti Hierosolimitarum & totius Israëliticæ gentis, cõploratione, luctu & planctu. Sepulchroq; suo montem Sion cũctis post se Iudæorum regibus sepulturam dedicauit, Christumq; suum secũdum carnem filium cum eo consurrecturus expectauit.

Hoc vel simili modo, cuius ego duntaxat summa locorum capita tetigi, in genere demonstratiuo Personarum, pro diuersa hominum conditione, si laudes cuiuspiam epistola postulat, aut breuius, aut prolixius tractare possumus.

Demonstratiuum Factorum.

IN demonstratione Factorum partes orationis (vt ante dictũ est) sunt sex. Ordimur non secus, atque generaliter inibi traditum est, Narramus

breuibus, si facti ratio satis auditoribus nō constat. Si constat, tantū summariam facti rationem, hoc est præcipua narrationis capita verbis paucissimis memoramus, vnde totius caussę Propositionē seu statum elicimus. Proponimus autem cum aliorū factorū laudabilium eiusdem, vel alterius hominis cōparatione, quibus nostrū, quod laudare decreuimus, excellētius iudicamus. Cum Propositionē (vt docet Cic.) licebit & vti Distributione seu diuisione, qua breuiter auditorib. indicam. quibus de rebus simus dicturi, aut quibus ex locis propositum nostrū roboraturi in Cōfirmatione. Est igitur Factū laudādum ab his locis Confirmationis.

Ab honesto, sub quo iustū & piū cōprehendo.

Ab vtili, sub quo necessarium & Iucundum.

A difficili, sub quo Facile pro aduersario.

Honestas virtuti cōiuncta est. Quicquid enim vel ipsa virtus est, vel virtuti cognatum est, vel à virtute proficiscitur, vel ad virtutē cōducit honestum iudicatur. Nam Ciceroni Honestū diuiditur in rectum & laudabile. Rectum dicitur, quod cum virtute & officio fit. Id quoq; diuiditur in Prudētiam, Iustitiam, Fortitudinem, & Modestiam, seu Temperantiā. Vidēdū est itaq; quemadmodum secundū has virtutes non modo Factū in hoc genere, verumetiam res quælibet laudari possit, aut his cōtrarium vituperari. Laudabile est, quod rectè factum cum laude commemorationem habet. Quicquid igitur ad rerum appetendarum & fu-

gendarum sanum consilium pertinet. Quicquid ad veram amicitiam, fidem, officium, aequitatem, obedientiam, gratitudinem: Quicquid ad pietatem in Deum, patriam, parentes, liberos & proximos: Quicquid ad seueritatem legum, animaduersionem in facinorosos, remunerationem & defensionem benemerentium attinet. Quicquid ad malorum tolerantiam, longanimitatem, periculorum pro religione, patria, parentibus, liberis, omnibus aggressionem attinet: Quicquid ad castitatem, sobrietatem, frugalitatem, & rebus in omnibus moderamen attinet, honestum; illisque contrarium inhonestum semper iudicamus.

Vtilitas, commoda variaque ex facto prouenientia complectitur, quibus vel instantia vel consequentia pericula vitari posse ostendimus. Vtilitatem tamen longè superat Necessitas, a qua inde argumentum ducitur.

Difficultas ex circumstantijs rei gestae colligitur, quae partim Personis, partim Rebus conuenientes, hoc versiculo suggeruntur.

Quis, quid, vbi, quibus auxilijs, cur, quomodo, quando.

In confutatione ijsdem locis per contrarium vtimur, vt in laudibus, quam aduersarius dixerit stultitiam, nos contrà prudentiam: quam ille socordiam, nos celeritatem: quam ille temeritatem, nos fortitudinem: quam ille tenacitatem, nos frugalitatem ostendamus. Et contrà in vituperationibus, quam aduersarius dixerit prudentiam, nos con-

trà stultitiam aut inconsideratione: quam ille seueritatem nos sæuitiam: quam ille fortitudinem, nos temeritatem: quam ille frugalitatem, nos tenacitatem ostendamus.

Perorationem generaliter suprà declarauimus, qua sub hoc genere auditorũ animos post præcipuorum enumerationem argumentorum, vel ad gratulandum in prosperis, vel ad commiserãdum in aduersis, per amplificationẽ mouemus. Hos locos paulo copiosius prosecutus sum, quòd nõ tã-tũ huic generi Demonstratiuo factorum, sed etiã rebus laudandis conueniant, & nihilominus toti generi Deliberatiuo, vt suis in locis patebit.

Exemplum de laude factorum.

INter omnia, quæ vel publicè vel priuatim, illustrissimus rex David insigniter gessit, nihil est, quod maiore dignũ laude æstimemus, quã quod diuini nominis hostẽ Goliath Gethæum, vastissimo corpore vndiq; armatũ virum, puer inermis singulari cõflictu fortissimè strauit ac vicit. Quod luce (vt aiunt) clarius erit, cum rei gestæ honestatem, vtilitatem, imò extremam necessitatẽ ostenderimus. Si nõ modò honestũ, sed etiã gloriosum est, pro patria pugnare, profectò pro diui nominis gloria, pro religione, pro patria tuenda pugnare multò omniũ gloriosissimũ iudicabimus. Non ferebat quoq; generosi puer animi clarissimæ gẽtis contumelias ab homine spurio, multoq; maximè

Propositio.

Ab honesto.

diuini nominis execrationes & maledicta ab homine impio intorqueri: sed cōsiderabat prudentissime, quantum decoris & infamiæ sancto Israeliticæ stirpis populo per totū terrarū orbē nominatim inureretur si inter tot regni Israelitici pugnatorum millia, ne quidē vnus repereretur, qui profanæ gentis obscuro militi posset occurrere. Considerabat quoq; æquissimum fore, ut eas corporis sui vires pro gente & patria sua seruāda fortis exerceret, quas sæpenumero cū leonibus congressus & vrsis quasi per lusum expertus fuerat. Nec terruit eum antagonistæ vastissimi corporis moles, non lorica humata & ponderosa, non hasta trabalis & rigida, non cassis ænea, non clypeus æreus, nō gladius acutus, nō deniq; totius corporis horrida panoplia, sed sola in Deum fide munitus (ne quis ipsum temeritatis arguat) delectis è torrēte limpidissimis quinq; lapidibus fundā belluā aggressus fortissimè strauit, proprioq; eius gladio è vagina educto altior insurgens caput ipsi præcidit. Si Vtilitatem spectes, quis commoda facti dignè recenseat? Regem Saul & optimos quosq; exercitus duces non solum vitæ seruauit, sed etiā gloria illustrauit, exercitum victore domum remisit, hostibus & vires & animū ademit, gentemq; suam totam à sæuissima barbarorum tyrannide vindicauit. Quid commoda memoro, cūm fuerit ipsum factum etiam necessariū? Nisi enim cæderetur Goliath, actum erat de Israelitarū republica

Ab æquo

Consustatio.

Propositio.

Ab Vtili.

A Necessario.

ca, de parentibus, de vxoribus, de liberis, de aris & focis, de tota denique patria & salute. Quibus non hoc etiam ad laudem rei gestæ merito pertinere videatur, quod ipse puer gygantea magnitudinis virum, ipse inermis, galea, lorica, ocreis, hasta & clypeo vndiq; munitum, ipse inexercitatus, bellatorem ab adolescentia semper in armis versatum, non ex insidijs, non fraude, non maleficiis, sed palam singulari certamine, funda non modo vicit sed & fortissime strauit, suoque ipsius gladio caput ei præcidit? Quato namq; apparet in rebus feliciter agendis maior difficultas, tanto in ijsdem indicatur amplior laudis materia, & gloriosior de tyrãno triumphus. At nequis negotium tam arduum, & in rebus humanis tam inuisum & inauditũ temeritatis insimulet, audiat ipsum pugilẽ non tam suis viribus & pastoralibus armis, quam firma in Deum fide nixum, diuinoque zelo armatum cum hoste congressum. Sic enim probro & cõtumelia affectus in ipso cõflictus procinctu respondit antagonistæ. Tu venis ad me cum gladio, hasta, & clypeo: ego autẽ venio ad te in nomine Domini exercituum, Dei agminũ Israel, quib. exprobrasti hodie, & dabit te dominus in mea manu, percutiã te, & auferam caput tuum à te, & dabo cadauera castrorum Phylistijm hodie volatilibus coeli & bestijs terræ, vt sciat omnis terra, quod nõ in gladio, nec in hasta saluat dominus, & reliqua.

A difficile.

Confutatio.

Huiusmodi artificio breuius, aut prolixius tu

in epistola præcipuè, si factum quodlibet laudandum sit vt poterimus. Porro in Vituperationibus vtimur locis cōtrariis, Inhonesto, Inutili, &c. aut certè hos laudum locos, neq; pium in contrarium torquebimus. Reliquæ orationis partes eædem cum superioribus sunt.

Demonstratiua rerum.

IN rebus laudandis aut vituperādis fermè iisdē locis quib. in factis vtimur in cōfirmatione. Reliquæ siquidē orationis partes prorsus iuxta analogiā superioribus in Factis laudādis similes sunt, nisi quòd Narratio in hoc genere raro locum habeat & propositio, qua loco Narrationis post Exordium vtimur, aliarum rerum laudabilium cōparatione potissimum fiat. Confirmationis itaq; tres sunt loci præcipui, vt in superiori genere:

Honestum sub quo Iustum, Pium, &c.

Vtile sub quo Necessarium, & Delectabile.

Facile vel difficile.

Honestas tractatur nō secus, atq; iam dictū est. Item nonnunquam ab ipsius rei antiquitate. Nonnunquam ab ipsis inuentoribus vel authoribus, nonnūquam, a mira quadam & celebri nouitate.

Vtilitas præcipuè ex circumstātiis colligitur, quemadmodum & Facile vel Difficile: vt supra diximus, & infrà in genere Deliberatiuo dicturi sumus. Loci siquidem huius generis cum Deliberationis plurimum conueniunt.

Exem-

Exemplum earum rerum, quæ in hominibus laudari aut vituperari solent.

INter omnia quæ in humanis studijs cōmendari solent, præcipuam quandam laudē meretur Eruditio, quæ non solum ignorantiæ opprobrio liberat eum, qui se possidet, verumetiam multifariam honestat & adiuuat. Hanc enim vt cęteris animātibus præstaret, ab initio mundi nascentis primo homini, alijsq; multis per posteriora secula ad nostra vsq; tempora diuinitus inditam non dubitamus. Id siquidem ingenij quod ad diuinæ naturæ imaginem homini inditum est, nisi eruditione præcipuè & virtute excolatur, quantulum est quæso, quod à brutis distinguimus? Communiter namq; cum brutis viuimus, mouemur, gradimur, & sensum in [illegible] tum in [illegible] & voluptate perfruimur, sola autem eruditione & virtute præstamus, [illegible] naturæ. Et si quid fabulosi [illegible] diuinæ originis [illegible] generosi adolescentes [illegible] diuinum honorem & immortalem gloriam [illegible]. Hæ tantæ inter se cognatione coniunctæ sunt, vt altera sine altera perpetuò minor videatur, quod altera semper alteram illustriorem reddit. Imò (si fas sit dicere) Eruditio virtutis mater est, quòd ex ea præsertim virtus proficiscatur. Eruditio siquidem scripturam tum diuinam, tum humanā intelligere facit.

Propositio.

Ab honesto.

ex qua quicquid vsquā virtutis est, quicquid pietatis est, quicquid diuinæ cognitionis est, hauriri necesse est. Et vt scias, quātum decorat hominem eruditio, quantum obscuret eum literarum ignorantia, exactè considera: nempe quæ reddit hominem omnium appetendarum & fugiēdarum rerum ignarum, virtutis & probitatis nesciū, ignorantem sui, ignorantem Dei, & ad brutorum ingenium proximè accedentem. Accedit & hoc ad eruditionis laudes: quòd in rebus humanis nihil sit, quod vsque adeò reipublicę & priuatę conducat, plus dicam: quod in vniuersum magis necessarium sit, quàm literarum cognitio. Si tollas è mundo eruditionem, quid erit resp. nisi asinorum stabulum, immo vrsorum & luporum latibulum? si tamen reipub. nomen laturum mereatur. Quis legibus ignoratis ius dicturus est? Quis defendet insontem? Quis consulet oppresso? Quis medebitur ægrotorum corporibus? Et (quod primū dictum oportuit) quis insipienti plebeculæ, doctrina sana, viam salutis demonstrabit? Per eruditionē præterea quisque prudenter administrat rem domesticam, erudit liberos, prouidet rei familiari, acquirit claritatem inter ciues, rebus non vulgaribus præficitur, in rebus arduis sibi consulit, in rebus aduersis consolatur, in rebus quoque prosperis moderatur, & quod omnium iucūdissimum est, eiusdem eruditionis contubernio multò suauissimo, etiam cum maximè solus est, vsque perfruitur.

Ab vtili & necessario.

A iucūdo

Iuxta

Iuxta hoc exẽplũ & alia tractãda sunt simplicia themata, earũ præcipuè rerũ, quæ in homine vel laudari vel vituperari solẽt. Porrò in Vituperationib. contrarijs locis vtemur, vt prædictũ est.

De alijs diuersis rebus laudandis.

SVnt & aliæ res variæ, quæ non in homine, sed in se laudari solẽt, in quarum laudibus seu vituperationibus, diuersis pro diuersa earum conditione locis vtemur.

Regiones enim laudamus à regibus earum siue ducibus, vrbiumq; in eis frequentia, à celeritate, à copia anonæ, à tranquillitate rerum, a tuto transitu, &c.

Vrbes laudamus à reipub. administratione, à religione & literis, a populi frequentia, à ciuium bellicositate, vrbanitate, cõcordia, ab ædium magnificentia, à rerum necessariarum facili copia, à salubritate aëris, à fluminibus allabentibus, à villis, montibus, fontibus, syluisq; vicinis. Vituperamus a contrarijs.

Ædificia laudam⁹ à situ, à prospectu, à figura, è magnitudine, ab amplitudine vestibuli, à magnificentia atrij, à pulchritudine seu multitudine cubiculorũ, conclauium, triclinorũ penetrarium, ab hortis adiacentibus. Item à preciositate lignorum, lapidũ, variaq; eorum sculptura & ornatu.

Agros laudamus à fertilitate, declarantes quid ferant, & quantum ferant, item quo ritu colantur,

eiusmodi cultores habeant, item à planitie, seu montuositate vtili & amœna.

Flumina laudamus ab ortu, à colore, cursu, ab amplitudine, à locis, quos præterfluunt, & quos in fluunt à genere piscium, nauigiorũ, ratiũ & cæteris vsibus, ab agris, syluis, nemoribus, quæ irrigãt.

Fontes laudamus à perpetua & abundãti scaturigine, ab aquæ dulcedine & salubritate, item si quid memorabile aut prodigiosum habent.

Montes laudamus a radicibus, ab altitudine verticis, à vini, frumenti, & aliarum rerum feracitate, item si quid nouum, prodigiosum, aut preciosum in se continent.

Sic alias res quaslibet, consideratis earum circumstantijs, laudare aut vituperare poterimus. Exẽpla apud Poëtas, oratores, historicos, & alios authores obseruanda sunt: nobis sufficiat locos aliquot præscripsisse.

De Epistola demonstratiua Personarum.

TAmetsi prius dictum est, per se quidem Epistolam Demonstratiuam raram esse, si quis tamen eius præcepta (quod & ipsa nõnunquam incidere solet) exigat, sciat eam in tres partes diuidendam, modo persona laudanda sit. Quarum

1 Prima captabit beneuolentiã, aut à persona eius ad quẽ scribimus, quasi iusserit is vel postulauerit: aut à persona eius, de quo scribimus, quod talis

lis sit videlicet; cujus laudes merito declarentur aut præcipue ab officio personæ nostræ, quo asini cum illaudatum præterire non debeamus. Secun- 2
da explicabit laudes amici vsque ad præsentem eius ætatem, nisi clauserit diem nouissimũ. A natalib. A pueritia, &c. vt in demonstratiuo personarum dictum est. Possumus tamen omissis illis locis aliquem laudare ab insigni aliqua virtute, ab eruditione, a re fortiter gesta, prout epistolaris aut quantitas, aut qualitas postulauerit, ratio suggesserit. In Tertia dicemus nos nõ assentatio- 3
nis, sed amicitiæ & veritatis declarandæ gratia paucula de multis viri laudibus dixisse, nec ob singularem laudati amicitiam, aut eius, qui scribi voluit, reuerẽtiam omnino silere potuisse. Monendo etiam si commodum sit ad effectum amicitiæ, fauoris, imitationis, largitatis, &c.

Huius præceptionis exemplaris Epistola.

CVm sciam te, vir ornatissime, excellẽtissimo- 1
rũ laudibus non immerito delectari, & Cornelij mei eruditio, mores & conuersatio tales sint, vt etiã externos ad sui cõtẽplatione allicia[n]t, non possum propter singularẽ, quam mecũ habuit, familiaritatẽ & amicã consuetudine quin (tametsi laudator elinguis sum) in laudes eius prorupam, presertim cum tu de huius viri motibus testimonia quæras. Sciens præterea natalium eius splen-

dorem, benè educatam infantiam & pueritiā optimis & præcipuè literarum studijs exercitam adolescentiam, oris, & pectoris, & omnium totius corporis membrorum venustatem, vt quæ sapiētibus plerunq; contemptui habentur, ea tantum paucis celebrabo, quæ sapientibus nō minus, quā insipiētibus merito laudari debēt, & quæ ne Momus quidem reprehēdere queat. Tanta est in hoc viro (si Philosophiam & rerum tum diuinarum, tum humanarum cognitionem spectes) eruditio, vt ætas hæc nostra secundū non habeat. Si mores quoque spectes & omnem vitæ eius conuersationem, Catones, Scipiones, Curios videre te putes. Quis dignè efferat, quàm prudēter pro sua ætate administrauerit rēpub. quàm fortiter nostræ tēpestatis (quàm proh dolor calamitosam deploramus) aduersa pertulerit, quàm in iudicio seuerus & incorruptus, quàm in causis prætorij perorādis splendidus & ἐπαγωγος? Quid attinet eum in rebus quoque priuatis laudare, cùm vel pueri castā eius coniugē, verecundos, & eruditos liberos, totam deniq; familiam sobriā, benè moratā & ordinatā iusto præconio prædicent? Et vt summatim multa perstringam, talis & tantus est, vt ad maxima quælibet administranda (si velis) sine rubore, promoueas. Nolo in presentia nimis viri laudibus immorari, ne aut epistola videat modū excedere aut assentationis alicui notā incurrere. Cum dabitur ocium, euidentius aut particularius singula

tibi

tibi corā explicabo. Interim tū, vir ornatissimè, si quid magnum de Cornelio nostro statueris (neq; enim frustra de moribus & cōseruatione eius tibi scribi voluisti) ipsum nō sec⁹, atq; me fauore, beneuolentia & amore prosequere. Vale ex Traiecto.

Epistolam demōstratiuam Vituperij paribus præceptis & ijsdem locis scribere licet, laudibus in vituperationes mutatis, & in locis contrarium tortis, vt prius dictum est.

Aliud Exemplum.

QVandoquidem, iucūdissime sodalis, ciuitatis Legiæ (vt eā Veteres à legione Romana hic cæsa appellarunt) quàm bonis auibus (vt aiunt) plusculis mensibus habitare cœpi, tibi situ, mores, rēpublicā, & si quid egregiū præ se ferat, depingi voluisti, nec minus ad hoc me incitat eximia, quæ se vltrò ingerit, laudis materia, non possum, si & alumnę meæ gratificari, & tibi morem gerere velim, quin paucula è multis tibi Leodij nostri præconia scribam. Vidi plures diuersarum regionum nobiles ciuitates, verùm nō est alia (si singula quæ hic eximia sunt conferantur) quæ mihi magis arrideat. Hęc namq; ciuitas ex maxima sui parte in cōualle sita (tametsi nō minima pars eius ex mōte dependet) vndiq; plena amœnitatis est. Si ad orientem spectes, rapidissimū cœsi coloris fluuium Mosam spaciosè delabi cernis: quem nō sordidæ profectò negotiationis nauibus & ratibus passim

1 Exordiū.

Propositio.

2 A situ.

ſingulis penè momentis ſurſum ac deorſum ſollicitari, & iuxta & intra mœnia iucūdiſſimè cernimus. Si ad meridiē, montes ſyluoſos alios alijs altiores cum valliū ſuarū amœnitate tanquā in tabula pictos cōtemplari licet. Si te vertas ad occaſum, dij boni quid illinc voluptatis haurias? Viſus non aſſequitur latiſſimos totius Hasbaniæ cāpos, tritici, orizæ, migmatis, cæterorūq; frumentorum feraciſſimos. Quales & ad plagam ſeptētrionalem vides, præter hos quorum iucundiſſimo, etiam vinearum intra mœnia ex mōte pendentium, aſpectu delectaris. Cū iam non data opera intra mœnia redierimus, quis dubitet tum heroum, tum ciuium multorum in hac vrbe (quamuis olim Burgundiorum incendio euerſa & deſolata ſit) excellētiſſimas aut inſtauratas aut denuò extructas ædes, vbi paruo admodū ædificiorum materia cōparatur? Ligna per Moſam ſecundo flumine contignatis ratib. proximæ ſyluæ, lapides ſolidos & ſculptiles, proximi montes, calcem viuam vicinæ cautes ſuppeditant. Ferrū prçterea, æs, plūbum, & reliqua id gen⁹ metalla in ſuburbanis effodiūtur, canflantur, purgātur, ferriq; ſtricturæ mira induſtria molis aquatilibus in baculos (vt vocant) excudūtur. Hic fontes sūt amœniſſimi perpetua ſcaturigine manātes, quorum aquæ limpidiſſimæ & indigenis in potum ſumptæ ſunt & ſuauiſſimę & ſaluberrimæ. Videas diuerſa monaſteria, & ædes diuitum, in quib. ne vnā quidē officinā inuenias,

A copia rerum.

quam

quã non fons viuus cõmodissimè adornet. Neque hoc silẽtio prætereundũ censeo, quòd, cùm montium commoda recenserem, minimè succurrebat. Hic nempè montes diuersi sunt, ex quorum profundissimis & abstrusis cauernis nõ minus prodigiosa, quam preciosa ignium fomenta instar lapidum dura, & instar carbonum nigerrima eruuntur, & ad vicinas regiones transuehuntur. Quanquam autem ligna paruo admodũ nobis redimi possunt, & lignariorum suffocati carbones: malũt tamẽ ad focum instruendum hac naphtha carbonaria quam lignis vti. Veniam vel tãdem ad rempub. quæ propter equestris ordinis dignitatem & modestiam, magistratus eruditionẽ & prudentiã, plerũque totius cõcordiam, simplicitatẽ, & in rebus manuarijs diligentiam, pulcherrimè exornatur, administratur & viget. Et ne clerum nostræ ciuitetis pulcherrimũ decus prætereã, tanta est ei cũ populo Leodino societas & vnitas, vt maiorẽ non quæras: tanta est & dignitas & amplitudo, vt clerũ vestrum Traiectinũ cum suo Põtifice facilè superet: tanta deniq; numerositas, vt citra alpes aliam nõ inuenias ciuitatẽ, quæ huic numero cleri valeat cõparari. Sũt enim nobis canonicorũ collegia septẽ aut octo, Abbatiæ (vt vocãt) quinq; templa parochiarũ triginta duo, & reliqua monasteria incerto numero: in quibus omnibus præter religiosissimũ Dei cultũ præter summam eruditionem, præter illustrium virorum generositatem

A montibus prodigio[sis]

A Repub.

A clero.

A re literaria.

quis digno præconio rerũ precia, extructa ædificia, hortorũ amœnitates explicet? Et ne rem scholasticam & literariam præterijsse videar, tametsi fortassis alibi bonæ literæ plus maturuerunt, nusquam tamen (ausim dicere) hac nostra tempestate magis florent. Mireris pueros septennes Latinè loquentes, & qui decimum quartum ætatis annũ nondum attigerunt si prosa valere & carmine, vt cum quouis oratore & Poëta certare posse videãtur. Vt sileam autem (ne quis me vel arrogantem, vel περίεργον iudicet) ciuium nostrorum tum animorum & corporum robur, tum in rebus bellicis animositatem & strenuitatem, quam non modò pristinis temporibus Romani, verumetiam posterioribus seculis reges & magni nominis principes experti & mirati sunt: vt sileã quoque vrbis amplitudinem, & ciuium frequẽtiam, cuius Traiectũ vestrum tertiam partem non attingit. Certè aëris non modò suauitatem, verùm etiam salubritatẽ silere nõ possum, quem celeberrimus noster ὑδοιπόρος Ioannes Mãdauillanus post vniuersi orbis, Asiæ, Aphricæ, Europæ peragratas regiones, longè suauissimũ & saluberrimum iudicauit. Habes, mi sodalis, paucis perstricta capita quædã generalia de huius ciuitatis laudibus, quæ si velim speciatim explicare, deficeret mihi tempus narrãti, viderem quoque me tam veram topographiã, quàm cum Luciano veram narrationem texere. Faxit Deus, vt huc tandem profectus cuncta quæ

scripsi,

scripsi, & plura, quæ scribenda forent, oculis obiecta contempleris. Vale, ex Leodio, &c.

Vides, ni fallor, puer in hoc posteriori exẽplo pro laudandis vrbibus diuersos locos eadem ferè nomenclatura, etsi non eodẽ quo præscripti sunt, ordine obseruatos. Idem in alijs quoq; rebus laudandis aut vituperandis exemplis subiectis facturus eram, si non magis operis prolixitatem, quàm laborem vitarem. Ad genus itaque Deliberatiuum procedamus.

Aliarum rerum laudabilium, vt regionum, Ædificiorum, Agrorum, &c. paradeigmata non ponimus. Primùm, quod prolixitas legentibus esset onerosa, deinde quòd secundum præcedentis exẽplum ex locis præscriptis studiosus ad simile de rebus illis affingere citra laborem possit. Ad genus Deliberatiuum transeamus.

De generis deliberatiui Epistola.

PArtes orationis generis deliberatiui easdem ponũt rhethores, quas supra in genere Demõstratiuo posuimus, nisi quod Narratio rara est, incidit tamẽ nonnunquam etiam in epistolis: cum videlicet factũ aliquod de quo deliberandum est, paucis explicamus, aut si quid actum vel dictum est, quod ad caussam attinet, recitamus. Iisdem quoque locis in Confirmatione vtimur, quibus in Demonstratiuo factorum & rerum priùs vtendum docuimus, qui sunt.

Honestum; quod rectum & laudabile, immo quicquid ad virtutem attinet, complectitur.

Vtile, & necessarium; Vtilitas autem ex enumeratione commodorum, & incōmodorum innotescit.

Possibile, aut Facilè: quæ ex circumstantijs præcipuè ostenduntur.

Difficile, aut impossibile: item ex circumstantijs, si quid dissuademus, haud dehortamur.

His locis (si caussa postulet) in omni Epistola Deliberatiua non secus atque in oratione rhetorica vti possumus, & ea ratione iuxta analogiam, qua in demonstratione factorum & rerum priùs ostensum est, ostendentes videlicet id, quod persuadere decreuimus, Honestum, Vtile, Facile esse: contrà ostendentes rem aliquam inhonestam vel impiam, inutilem vel periculosam, difficilem vel impossibilem esse, adeoq; fugiendā vel detestandam esse. Nihilominus singulis Epistolarum generibus sub hoc causarum genere militantibus peculiares cum suis locis partes assignabimus, vt studiosus maiorem in Epistolis, quàm in ratione scribendi videat libertatem.

De Epistola commendatitia.

PRimum occurrit Epistolarū genus, quod Cōmendatitium vocant, quo amicum amico pro aliquo beneficio vel fauore cōsequēdo cōmendamus: cuiusmodi Cicero tum in pluribus, tum præcipuè

cipuè in decimotertio epistolarum libro visus est. Quod idcirco primo loco posui, quòd plerunq; ex genere demõstratiuo non parum admixtũ habet. Solemus enim eum, quẽ alijs commẽdamus, frequenter oportuna laude extollere, quo ad eius, ad quẽ scribimus, animũ, commendato conciliemus. Partes huiusmodi Epistolæ secũdũ tres personas, eius videlicet, ad quem scribimus, nostræ, & commẽdati, secundum rem præterea, quæ postulatur, consideratam, sunt quatuor aut quinque.

In prima captamus beneuolentiam (si necessarium videatur) ab humanitate, benignitate, vel liberalitate eius, ad quẽ scribimus, licet inter familiares amicos hæc pars plerunq; negligatur. 1

In secunda caussas scribimus, quæ nos mouent ad aliquem commendandum, vt est amica commendandi consuetudo, beneficium acceptum cõmiseratio, vel id genus alia. 2

In tertia commendandum laudabimus pro quantitate Epistolæ eo, quo præscriptum est modo in genere demonstratiuo personarum. A natalibus, ab indole, &c. 3

In quarta rem ipsam exponemus, quam in cõmẽdatione pro amico postulamus, ostẽdentes eã varijs argumentis honestam, iustã, piam, aut virtuti cognatam, item vtilẽ aut necessariam, præterea non modo possibilem, sed etiam facilem ei, ad quẽ scribim⁹: secundũ locos Cõfirmationis generis Deliberatiui. Pollicebimur quoq; in quinto 4

loco & nos & commendatum amicum nostrum gratos futuros, mutuam quoq; nostram operam & studium deferemus.

Exemplum quod Græcis Paradeigma.

1 Exordiũ. NIsi certo cognoscam tuam nō solum erga me summam, verumetiam in omnes, tametsi alienos, bonarum literarũ studiosos, non vulgarem beneuolentiam, vererer profectò mi Chrysogone in aliquo presertim negocio studiorũ tuorũ tranquillitatem temerè appellare.

2 Narratio. Verum cum iam te sciam pro amicitia subinde renouanda malle ab amico sollicitari, quā ea marcescente quietũ esse, audacter te paucula pro amiculo postulaturus accedo. Gualterum meũ, qui has meas tibi porrigit literas, propter eius affectum erga me singularem vehementer diligo. Nam ab incunabolis me non secus ac parētem semper coluit & diligentissimè obseruauit. Is cũ te mei studiosum planè cognosceret, séque meis apud te literis gratiosum fore cōsideraret, vt pro se ad te scriberem, obnixiùs rogauit: quāuis non dubitem ipsum modestia, verecundia, alijsq; honestis suis moribus etiā sine nostra cōmēdatione plurimum tibi placiturũ. Est enim adolescēs honestus admodum, tametsi tenuis fortunæ, natus parentibus, probè domi semper & pudicè educat⁹. bonis literis a teneris (quod aiũt)
3 Loci personarum. vnguiculis non solũ appositus, verumetiam summopere intētus. In quib⁹ ita Dei numine aspirāte profecit,

profecit, vt & carmine & prosa omnes suos in ludo nostro cōmilitones facile superauerit. Quid enim non posset (quantā in eo deprehendes) tanta virtuti coniuncta ingenij acrimonia? Nemo siquidē illum vidit vnquam immoderatiùs bibētē aut improbè lasciuientē, nemo verbo aut verbere contentiosū, nemo per luctū quæstuosum, sed parentibus & amicis obsequentem, præceptoribus tractabilem, cōmilitonibus vsq; se comem præbuit & amabilem. Quid multis? Talis est adolescens, quem meritò probi omnes & ament & commendent: is scholis nostris valedicturus & istuc profecturus, cum neminē nouerit Louanij, qui sibi possit esse præsidio, optat per me sibi cuiuspiā conciliari gratiam, cuius cōsilio vel auxilio subinde se tutò committat, teq; ex omnibus fama duntaxat cognitum vnum delegit, quem parentis loco istis habeat. Quod negotium mi Chrysogone cū sine magno tuo incōmodo subire, piè, & iustè exercere, & cū magno virtutis fœnore honestissimè amplecti valeas, etiā atq; etiam oro, vt talem te adolescenti in rebus dubijs, in negotijs arduis, in fortuna prospera & aduersa patronū exhibeas, qualem te meis liberis, si postularem, exhibiturus esses, vt intelligat commendationem pro se meā apud te plurimùm valuisse. Ego vicissim enitar, vt beneficij in nos collati te minimè pœnituerit, sed aliquando (tametsi turpe videtur in vera amicitia polliceri) dignum beneuolētia tua fructum reci-

Loci De liberati- ui.

pias. Habebis me, habebis etiam illum perpetuò gratissimum debitorem. Vale mi.

Sciēs omitto Cōfirmationis locos latius extēdere, ab Honesto, Vtili alijsq; locis argumēta ducere, in quarta precedentis epistolę regione, ne nimia prolixitate lectorem onerē: quemadmodum enim ab illis argumentandū sit: in subsequētibus quibusdam Epistolarum generibus paulò latiùs ostendetur, precipuè in Suasorio & Petitorio.

Aliud Exemplum.

SOlet & idem Cōmendatitium genus inter admodum familiares multò succinctius tractari omissa prima ac tertia parte, hoc vel simili modo: Cornelio summæ probitatis & eruditionis adolescente valdè vtor familiariter, & propter precipuum erga me studium & amorem mirificè eum diligo. Is Louanium profecturus, cùm nō habeat, cui sese in rebus dubijs tutò committat, teque ex alijs mei studiosissimum intelligat, rogauit me, vt ad te pro se quàm accuratissimè scriberem, quò vel nostra possit commendatione adiutus amiculorum tuorum catalogo adscribi, imò vt ad te non secus atq; parētē in rebus anxijs sine rubore possit accedere. Oro te itaq;, vt sicubi tuo cōsilio vel auxilio indiguerit (id quod sine graui incōmodo, pro tua authoritate, prudentia & eruditione facilè poteris) eius sis adiumento & præsidio. Quod mihi quidem & illi pariet & voluptatem, tibi

vero

verò maiorē in modum gratum erit & acceptum. Adolescētem quoq; ipsum perpetuò tibi deuinxeris, & cum summa gratitudine beneficij memorem intellexeris. Vale.

Hoc posterius exemplum propterea adijcere volui, vt pateat liquido, quòd neque omnes, quæ præscriptæ sunt partes, neq; idem partium ordo vtique obseruandus sit.

Epistola Suasoria.

SEcundo loco, quod ferè inter omnes Deliberatiuas Epistolas dominatur, & locos Demōstratiuos factorum & rerum plerunque admiscet, genus Suasorium ponamus. Nulla est enim alia epistola, quæ manifestius in genere Deliberatiuo versatur, quàm ea, qua amico rem quamlibet suademus aut dissuademus. Cuius partes, etsi nō omnes vbique, necessariæ sunt quinque.

In prima vel à persona eius, cui suademus, vel à nostræ personæ officio, aut alia quauis ratione prius posita ordiri licet, quamuis non semper Exordium necessarium sit. 1

In secunda ponemus narrationem breuiusculam cum seminibus argumētorum rei deliberandæ: cui secundum artificium prius positum, Propositionem subiungemus. 2

In tertia, post distributionē, si oportuna videatur, rationibus & argumētis ex locis generis Deliberatiui sæpenumero impletis, Propositionē muniemus. 3

4 In quarta, si qua Propositioni aut argumẽtis videbũtur cõtraria, per Confutationẽ destruemus.

5 In quinta, Epilogo præcipuorum argumẽtorum præmisso, affectus eius, ad quem scribimus, mouere studebimus. Non discrepabit siquidem (quod ad artificium attinet) Epistola Suasoria ab oratione rhetorica huius generis.

Exemplum Epistolæ Suasoriæ.

1 Exordiũ. QVanquam ipse citra controuersiam abundè per te sapis, cõmilito iucundissime, non possum tamen (si veteri nostræ amicitiæ satisfacere velim, summisque in me tuis officijs gratus esse) quin ea, quæ ad tuam cum dignitatem, tum salutẽ attinẽt, tibi liberè suggerã. Et cum aliena rectius interim, quàm nostra cõsideramus, nõ debeo tibi amico, cuius ego nonnunquã saluberrimis consilijs adiutus sum, meum quale quale est subtrahere

2 Narratio consilium. Narrauit mihi nudius tertius non sine dolore Theodoric⁹ frater tuus, quòd post habitis bonarũ literarum studijs, rebus mechanicis te intricare decreueris, & nullo vel parẽtum monitu, vel amicorum rogatu, nullaq; probitatis, vtilitatis, conditionis tuę, vel priorũ expensorum habita ratione deduci posse à sententia. Tu tamen mi

Propositio. Hieronyme, si me audias, mentem istam mutabis, & seruilibus mechanicorum operibus derelictis, humanitatis seu bonarum literarum & liberalium artium studijs nunquam satis laudatis, & post vir-

tutem

tutem rebus omnib. anteferendis, vt cœpisti, inhæ-
rebis. Ad quòd te non modo parẽtum tuorũ, qui- 3 Confirmatio.
bus ex diuino præcepto nõ parũ debes, imperium
aut amicorũ & necessariorum, quos temerè auer-
sari non decet, preces & suadelæ, verùm multò
maximè ipsa bonitatis & equitatis ratio inducet,
qua tibi nihil honestius, nihil vtilius, nihil iucun-
dius fore ingenuis artib. ostẽsurus sum. Nã si ho- Distributio.
nesti te ratio mouet; quæ profectò omnem probũ Ab honesto.
adolescentẽ mouere debet, quid quæso bonis lite-
ris & eruditione honestius, quæ diuinæ cuiusdam
originis multis retro seculis semper omnib. pru-
dẽtib. in precio fuerũt? Quid ijs honestius, quæ te
à stupidis, barbaris, (& si dici liceat) brutis homi-
nibus secernẽt? sine quibus inter hominẽ & pecu-
dem vix vllum discrimen est, Quid ijs honestius, A iucundo.
quæ te ad veri Dei contemplationem, cœlestium
rerum cognitionem, & verarum virtutum ducũt
amplexum, sine quibus, haud secus ac porcus qui-
dam accarnanius, nulli rei magis homo quam vẽ-
tri studet, terrenis incubat, & æternis neglectis,
transitorijs inhiat? Et si voluptatem quæras, sic eã
in re literaria honestati coniuncta est, vt nesciam
profectò an in literis plus honestatis, an iucundi-
tatis inuenias. Quid enim per Deum immortalem
suauius, quàm perpetuò cum Musis versari, & earũ
casto cõtubernio perfrui? Si verseris in agro, tecũ
fabulãtur: si intres domum, quiesces cum illis, nec
poteris mœrore tabescere, qui in earum tripudiq;

Ab Vtili & Necessario.

perpetuũ captabis solatium, Neq; enim habet (vt quidã ait) amaritudinẽ cõuersatio illarum, neque tædium cõuictus illarum. Quod si forte (vt subinde fieri solet) plus ea, quæ commodo sint, quã ea, quæ vel honesta vel iucũda spectes, quid, obsecro, literis & eruditione vtilius, ne dicã plus necessarium? sine quibus neq; virtus tibi cognita, neque probitas manifesta, neq; Philosophia inuestigabilis, neq; diuina, neq; humana scriptura intelligibilis, & interpretabilis. Imò si literis e mũdo funditùs eradicaueris, omnia simul diuina pariter & humana prorsus cõfuderis. Neq; Respublica dignè administrabitur, neq; res familiaris debitè gubernabitur, neq; (quod ante omnia dictum oportuit) res ecclesiastica erudiẽdo, cõsolãdo & arguẽdo ꝓmouebitur. Si diuitias quęras (id quod tamẽ Christiano homini turpe iudicatur) quem vidisti vnquã doctissimorum inopia laborasse? Si τὸ τέχνιον πάντα γαῖα τρέφει, illa, ne dubita, te maximè nutriet, qua plus cæteris cõmodare potes mortalibus, neq; id quidem absque laboribus tuis atque sudoribus. Nam dicturus es fortassis hominem ab exordio suæ conditionis à Deo optimo maximo labore destinatum. In sudore (siquidem dicit) vultus tui vesceris pane tuo. Esto. An tamẽ putem te tã puerili ingenio, vt solis corporis sudoribus hominẽ destinatum intelligas? An nõ habet immẽsos labores, (quanquam citra tædium) hæc ipsa priusquã apprehendas scholastica eruditio? Neq; tum

Confutatio.

tum quoque, cùm apprehenderis, ſecorditer tibi vacandum erit. Aut enim viam veritatis populum ignatum è ſuggeſto docebis, aut rudem pueritiam & informem adoleſcentiam in ſchola erudies & formabis, aut in rebus dubijs anxios iuris prudentia & conſilio iuuabis, aut ægrorum corporibus ipſe ſanus medeberis, & vt vnico verbo multa complectar, ſi defuerit eruditio, ſocordia, labor profectò non deerit. Itaq; mi Hieronyme, quo tandem Epiſtolam claudam, prudenſq; corporis tui teneritudinem, qua vel ad mediocrem laborē ineptus es, prætercam, cum nihil ſit, quod vel æquè honeſtet, vel æquè delectet, vel æquè commodet, ac bonæ literæ & bonarum artium eruditio, debes profectò non tam meo conſilio, quàm veritatis impulſu, ab inconſulto & inſulſo tuo propoſito reſilire, & per bonas literas pro ingenij tui dexteritate, qua quicquid etiam voles, facillimè apprehendes, ad reliquas pergere artes & diſciplinas. Moueat te patris deſiderium, matris lachrymæ, proximorū, affinium, & omnium amicorum affectuoſa (ſi dici liceat) deprecatio. Certè non potes pro ingenita tibi probitate nobis omnibus neglectis (ne dicam contemptis) tergiuerſari. Vale, & vt ſoles, nos ama.

Hęc aliquātò prolixius proſecut⁹ ſum, vt quiſque ſtudioſorū in genere Deliberatiuo vſum locorum nō ſecus in Epiſtolis ac oratione rhetorica conſiderare queat, & nihilominus videat, quàm

sibi generis huius loci & Demonstratiui rerum conueniant, si vtriusque generis inter se paradeigmata conferat. Nam literarum studium, quod in hoc deliberatiuo suasi, in superiori Demonstratiuo laudaui. Sciat tamen multò correctiorem de eodem argumento scribi posse epistolam, omissis videlicet prima & quarta parte, tertiæ quoq; partis nonnullis locis: Neque enim in familiaribus maximè Epistolis omnes partes neque in omni argumento omnes loci sunt necessarij.

Porrò in dissuasoria Epistola totidem quidem, partibus, sed locis contrarijs vtendum est: vt ab Inhonesto, Inutili, difficili, &c. vt in sequēti breui paradeigmate ostendetur.

Paradeigma Epistolæ Dissuasoriæ.

1 Narratio est Prob. AIunt te frater neglectis literis, operis textrinæ operam dare, & neque parentum, neque amicorum prudentum consilio a cœpto recedere. Porro si me, cui semper plurimum tribuere soles, audias, ab hac stultitia & manus & mentem auertes.

2 Ab inhonesto. Quis te tandem eò dementiæ perduxit, vt rem neque honestam, neque iucundam, neque commodam aut vtilem diligeres? Inter omnia siquidem ciuilia artificia hoc vnum longè, vilissimum & sordidissimū iudicatur. In precio sunt fabri lignarij, itē cementarij, calceolarij, agricolæ, fartores, & id genus alij artifices, verum textores contemnuntur ab omnibus, ridentur ab omnibus

exibilan-

exibilātur ab omnibus vſq; adeò, vt nonnunquã è republica tãquam ſordidũ & inutile genus hominum explodantur. Deſidebis præterea tanquã nullius præcij ſedẽtarius totis diebus, quaſi in cõclaui & piſtrino retruſus, abſq; rerum varietate, abſq; hominum frequentia, abſq; externarum rerum ſolatio, mœrore & ſquallore confectus, vix duro & mucido pane refectus. Et cum toto corpore fatigato ſub ipſam profũdam noctem opus remiſeris, vix tantum corrades lucelli & emolumenti, quantum corporis tui alimento ſufficiat. Interim alenda eſt vxor, alendi liberi. Diſpeream, ſi non intra quinquennium (niſi fortaſſis furto, de quo plerunq; ſolet hoc hominũ genus ſuſpectum eſſe quæſtum auxeris) ad extremam redigaris inopiam, inediaque tabeſcens, miſerè vitam finias. Quapropter ſi meo conſilio acquieſcas (frater) hãc ſordidam & illiberalem, hanc inutilem & incommodam textoriam, & fulloniam auerſaberis, etſi non bonarum literarum ſtudijs, ſaltẽ alij te quæſtui & honeſto operi applicabis, quibus non modò tibi, ſed & liberis tuis conſulas. Vale.

3 Ab incõmodo & inutili.

4 Epilogus

De Epiſtola Exhortatoria.

EXhortatoriũ genus epiſtolarũ ſimul & Monitorium proximũ Suaſorio locum ſibi vendicat, quo non ſuadendo (vt ſupra) in rebus ambiguis amico conſulimus, ſed vel incertis ad alacritatem incitamus, vel errantem inducimus. Aliud

ſiquidem ſuadere, aliud hortari eſt. Hoc Epiſtolarum genus etſi non ſecus, atq; Suaſorium quinq; partibus conſtat, in tertia tamē (quia non tam argumentis, quàm affectibus agitur) his ſequentibus locis proponendis affectibus vtendum eſt.

A laude Perſonæ exhortandæ vel mouendæ.

A laude Rei, ad quā fit exhortatio vel monitio.

A ſpe præmiorum de re abſoluta.

A metu incommodorum, ſi res non ſortiatur felicem exitum.

Ab amore, commiſeratione, & expectatione neceſſariorum.

Ab odio, æmulatione & expectatione aduerſariorum.

Ab exemplis vetuſtis, alienis, & domeſticis.

Ab obteſtatione, quæ in Epilogo ſeu in quinta parte per hos locos fieri non poteſt.

Ex quibus, & ſi non omnes, præcipui tamen pro mouēdis in exhortatione eius, ad quem ſcribitur, affectibus, aſſumendi ſunt: quibus nihilominus in genere Deliberatorio adhibito iudicio vti valebimus, & pari ratione Increpatorio.

Paradeigma ſeu Exemplum.

1 Exordiū. QVòd bonarum literarum ſtudia denuò arripueris, non poſſum tibi non gratulari, iucūdiſſime Hieronyme, maximè quòd noſtris literis noſtroque conſilio plus, quam parentum & amicorum tuorum conatibus tribuiſſe videris. Aiunt

te ſiquidem relicta agricultura ad Idus Februa- 2 Narra cũ Pro po.
rias rurſus ingenij excolendi gratia Louanium
cōceſſiſſe, tametſi ægriori animo, quàm nonnulli
velint. Colligunt enim ex hac animi tui ægritudine naſcituram tibi ſocordiam, & bonarum literarum ſtudia ad lætam frugem non peruentura. Quod licet mihi nemo facilè perſuadeat, qui ſciam te ſemper magis freno, quàm calcaribus indiguiſſe, tamen pro veteri noſtra imò hactenus non interrupta amicitia non poſſum, quin ad eadem te literarum ſtudia cohortari ſatagam. Abſit, abſit, mi Hieronyme, vt prioribus illis incomparabilibus rei literariæ exercitijs poſteriora non 3
reſpondeant. Tantus natalium tuorum ſplendor, Laus perſonæ.
tam proba educata infantia & pueritia, tantum ingenij acumen, aliò te, quam ad ſocordiam vocant. Extimulent te quæſo ſpes præmiorum am- Spes præmiorum & met.
pliſſimæ, honores, diuitiæ, voluptates, rerum omnium diuinarum humanarumque cognitio, & (ſi plus cupias) nominis immortalis gloria, quibus ſemel omnibus te fruſtrari continget, ſi ad metam deſtinatam nō peruenias, & ignominia, inopia, infelicitate, rerum omnium ignorantia & dedecore afficieris. Moueat te parentum amor, Amor.
proximorum affectus, amicorũ & affinium, charitas, quos vna non ſolum immenſis doloribus, & irremediabilibus, adeoq; miſerādis lachrymis affici verumetiam magnarum de te rerum expectatione fruſtrari contiget, ſi in medio (quod aiunt)

curſu defeceris. Scis enim omnium in te nō modo cognatorum, ſed etiam ciuium tuorū oculos coniectos, & animos ſuſpenſos, nec niſi eximiū quiddam ſibi & patriæ de tua eruditione pollicentur, glorioſumq; de aduerſarijs tuis triumphū expectant. Et cōtrà, quis tibi plenè ſuggerat inuidentiū æmulationē, qua te anteuertere nituntur, & odiū, quo te ante finem deſtinatū ſperant defecturum? Quos ſi de te (quod omē Deus auertat) triumphare contigerit, quanta illis tanquā de rapta præda exultatio? quanta nobis inſultatio? quanta illis gloria? quanta nobis ignominia? Et ego equidē, & tui omnes patebimus vulgi ludibrio & ſempiterno opprobrio. Poſſem tibi exempla veterū proponere, qui nullum ſubterfugêre laborē, nullam irriſionē, nullā vel duram ſeruitutē, qui Philoſophiam apprehenderēt, ſi non recentia, imò ſi nō domeſtica in promptu ſint, & ad animum tuū extimulandum accommodatiſſima. An non auus tuus, an non auunculus tuus (vt reliquos ſileam) relicta patria, relictis rebus priuatis, omnem Frāciam, omnem Italiam, omnem Græciam non ſine magnis incommodis peragrantes, poſt magnam eruditionē immortale ſibi nomen adepti ſunt? & cùm ipſi primùm rerum inopes eſſent, tibi & poſteris diuitias & gloriam ſua eruditione pepererunt? Magnum ſi fortè cauſeris laborem, præmium opponam immortale. Certè (vt quidam ait) ſpes præmij minuit vim flagelli. Nec tamen tam

dium.

b exē-
is.

4
nſu-
io.

ignauum

ignauũ te cẹneo, vt parui incommodi, quod ſubinde obeundum eſt, horrore frangaris, qui maximas hactenus ærumnas fortiſſimè pertuleris, ſed ante adeptam victoriam non poſſum non timere etiam tutiſſima. Oro te igitur, mi Hieronyme, & obteſtor per natalium tuorum ſplendorem, per eximiam tuam indolem, per parentum & amicorum amorem, & omnium noſtrum ampliſſimam de te expectationem, ne quo ſubrepentè veterno fractus in ſtadio deficias, neque fatigeris, donec propoſiti certaminis βραβεῖον accipias. Vale. 5 Epilogu[s]

In monitoria quoque Epiſtola ſiue amicum de vitio caſtigamus, ſiue quid agendum ſit acriter admonemus, eadem ferè procedendi ratione vtimur, & affectibus mouẽdis vt plurimũ ſtudemus. Amant autẽ huiuſmodi epiſtolarum genere acrẽ & concitatã dicendi rationem, maximè ſicubi affectibus mouendis inſiſtimus, id quod non minus quoque in rationibus obſeruandum eſt.

De Epiſtola Petitoria.

PEtitoriæ Epiſtolæ, qua ab amico aliquid poſtulamus, creberrimus vſus eſt: quapropter eius cõponendæ artificio ſummopere ſtudendum eſt. Partes eius ſunt quinque.

In prima captatur, ſi neceſſe vel oportunum ſit, beneuolentia: ſecundum artificium generis Demonſtratiui. 1

2 In secunda, post Narrationem proponendum est simpliciter quòd petitur.

3 In tertia, Petitionem ipsam Possibilem, Honestam, & Iustam declarabimus. Hæc enim præcipuè (teste Seruio) in petitione ostendenda sunt, vna cum gratias agendi modo, & remuneratione.

4 In quarta Modum præstandi, (si argumentum postulet) præscribemus.

5 In quinta, Gratitudinem & Remunerationem addemus. In deprecationibus quoq; pœnarum hę partes locum habēt, nisi quòd Loci Status assumptiui non parū cum his commune habēt: de quo in genere Iudiciali dicemus.

Paradeigma.

1 Captatur beneuolentia. EXpertus non raro clementiā & benignitatem tuam, pater optime, mea quoque erga te pietate & in bonis literis tibi non ingrata diligentia fretus, paucula abs te petiturus aduenio, quæ pro tuo in me paterno affectu te mihi nō negaturum confido.

2 Narratio cum Prop. Traiecti adolescens quidam literis valedicturus, libros quosdā tum Græcos, tū Latinos, Homeri videlicet & Virgilij, cū optimis cōmentarijs, opera, paruo admodum (vt pote pecuniarū indigus) venūdare cupit. Et cum iam iamque eosdem mihi non solum vtiles, verumetiam multum necessarios fore cōsiderem oro paternitatē tuam,

3 vt ad coemptionē eorundē sex aureos Carolinos ad me mittas. Id quod tibi non modò possibile, nempe

nempe, qui (laus ſuperis) ſexcentos, ſi res poſtularet, abſq; magno rerum tuarum diſpendio mittere poſſes, verumetiam honeſtum, æquum & laudabile erit, & vtrique noſtrum vtiliſſimum. Quis enim non laudet parẽtis pro filij honeſtiſſimis literarũ ſtudijs iuſta & liberalia impendia? ſi in rebus liberorum ludicris laudatur nõnunquam patris largitas & liberalitas, quãto magis in ferijs & neceſſarijs? Cõmodabis præterea plurimum meis ſtudijs quæ nouiſti ſine libris proficere nõ poſſe. Cõmodabis nõ minus tibi ipſi, qui duplo pluris, ſi noui eſſent eoſdem redimeres. Vt interim ſileam quod cùm incredibili me primùm voluptate affeceris, etiam ipſe nõ parùm in filio oblectaberis, & quod arctiori me tibi amore deuinxeris, & acrioribus literarum ſtudijs obligaueris. Et ne ſollicitus ſis, cui propter tabellariorum fraudem & infidelitatem pecuniam tutò committas, ſi (vti confido) te precibus in meam ſententiam perduxerim, numerabis eam prçceptori meo iſtuc pro- 4
pediem profecturo transferendam, qui & hæc eadem tibi pro me ſuis verbis exponet, & quicquid dederis in vſum meum, plena fide ſuſcipiet & transferet. Cùm igitur, mi pater, nihil eſſe putem, 5
quod ſobriæ huic petitioni meæ tãquam improbæ, importunæ, aut, vanæ obijcias, te etiam atque etiam oro, ne fruſtreris me ſpe mea, ſed paternum in me animũ & affectũ denuò me ſinas experiri. Quod ad me attinet, inuenies me in re literaria

Honeſtū.

Ab vtili & iucundo.

ſolito alacriorem, in rerum vſu corporalium moderationem, & ad omnia, quæ volueris vſq; paratiſſimum. Vale.

De Epiſtola conſolatoria.

CONſolatoria Epiſtola eſt, qua amicum in rebus aduerſis contriſtatum conſolamur. Partes ſunt quinque.

1 In prima, beneuolentiam captamus, aut per inſinuationem a prudētia conſolandi, aut ab officio noſtro, &c.

2 In ſecunda, Narramus breuiter infortunium eius, & proponimus non dolendum, aut non vſq; adeò dolendum, &c.

3 In tertia, pro diuerſa deſolati aut doloris conditione aut procedimus ſecūdū locos deliberatiuos, probantes neq; ſatis honeſtū, neq; ſatis pium, neq; ſatis iuſtum, neq; vtilem eſſe dolorē, &c. aut ſecundum locos præſcriptos in exhortationibus ſtudemus vel blandiendo, vel increpando mouēdis affectibus, aut alijs argumētis ex philoſophia ſeu ſcriptura ſacra depromptis vtimur, &c.

4 5 In quarta, Confutamus. Quinta nota eſt.

Exemplum ſeu Paradeigma.

Exordiū. SI homini, prę ſertim Chriſtiano prę cipitur gaudere cum gaudentibus, & flere cum flentibus, alterūq; alterius onera portare, improb⁹ ſim profectò & amici nomine prorſus indignus, ſi amico dolenti

dolenti non condoleam: nihilominus, si vulneri quouis modo mederi possim medicamentũ subtraham. Quanquam nõ dubito pro tua eruditione prudẽtia, mentisq; cõstantia plus animo te vigere, quam corpore doleas, certoq; noui te longè melius tibi mederi posse siue cõsulere, malo tamẽ abs te ob inscitiam rideri, quàm vel ignauiæ, vel ἀστοργίας insimulari, præsertim quod subinde non minus lenire volentis, ac medentis manus admittatur. Vulgo ferũt patrẽ tuum senem prouectæq; ætatis, virum optimũ mente integra, omnibus ecclesiasticis munitum sacramentis, inter librorum manus diem clausisse extremũ, omnibusq; huius vitæ ærumnis ereptum ad requiem æternã commigrasse. Et cùm cæteri moderatiùs id ferant, te vnum post mensurum luctũ, neglecta re familiari, neglectis Musis, neglectis omnib⁹, nullã omnino consolationẽ admittere. Reuera cum in cæteris omnib. (mi cognate) te facilè superes, in hac vna te parte negligere videris. Nõ enim mi frater, (quandoquidẽ communiter mecum Deum patrẽ appelatis) nõ est inquam hæc tua secundũ Deum tristitia, quæ salutem verùm seculi, quæ mortem operatur, vt Paulus in Corinthijs rectè distinxit. Et idcirco si mihi, imò scripturæ rationibus auscultes, ipsam tametsi non penitus tollas, paululũ mitigabis. An non Christianus es? An nõ cõmuni spe resurrectionis nobiscum viuis? Quid ergo nõ succurrit tibi eiusdem Pauli sententia? Nolo vos

Insinuatio.

2 Narratio

Propositio.

ignorare de dormiētib. vt non cōtristemini, sicut cæteri qui spem non habēt, & reliqua, quibus resurrecturorum ordinē præscribit. Quid? non succurrit tibi sapiētum omnium facilè princeps post Solomonē filius Sirac? Modicum, inquiens, plora super mortua quoniam requieuit. Et si quidē naturam exuere non potes, mente tamen & spiritu eius impetus temperādus est. Dicis parentē optimum te amisisse, at tantò minus tibi dolendū est. Nā si tuus in facinorosis actibus vitā finisset, posterisque stultitiæ & vesaniæ suæ vestigia reliquisset, habeas fortassis quod luctus vehementiores prætexas: iam nihil est quod excuses, vt nō & hoc merito reprehēdam, quod amisisse dicis, quem in Christo viuere credis, quē resurrecturum speras, quē consortem gloriæ futurum non ambigis. An prudens agricola id frumēti, quod seminat, quod occat, quod sarrit perisse arbitratur, quod ad vberes fructus reuicturum non dubitat? Certè nec caro viuificatur, nisi priùs moriatur. Seminatur in corruptione, resurget in gloria, Dic mihi qui tantopere plangis mortuū senē, quid est, quod te mouet ad lachrymas? An quod mortuus est? An non in hoc natus est, vt tandē moreretur? An non iā nati statim desinimus esse? Cur igitur non plorabas, cum primùm nosse eū cœpisti? At iā oculis mihi subtractus est, inquies. An nō perpetuos decē annos procul à patre, procul à patria, in diuersis academijs mecū versatus es? Quin tū plorabas

oculis

oculis subtractũ? Forte denuò visurum sperabas. Esto, nonne & nunc eundem nõ decrepitum, non morosum, nõ veternosum, sed alacrem, lætum, & immortalẽ in gloria visurum te speras? Tangat te cõmunis mortalitas, & desine cũ fato seu potius cũ natura & Deo pugnare. Moueat te honestatis ratio, & cõsidera quam turpe sit homini docto & prudenti eum immoderatius lugere, quem reuocare non potes, quin & si possis ipse nõ cupias. Si qua pietate moueris in parentẽ, vel lachrymis indicare videris, aut doles ex ærumna trãsisse ad requiẽ, aut certè ex requie ad ærumnam redire desideras, An nõ vtrũq; à pietate lõge alienũ? Nonne pietatem in impietatẽ conuertis? Deniq; patri nõ cõmodas, tibi incõmodas, cõiugi, liberis, & omnibus qui te amãt molestus es, omnesq; mœroribus afficis. Tibi à fletu cessandum est, si nos omnes lachrymis, quibus te iustius, quàm tu parẽtẽ, plangimus, moderari desideras. Amodò ne sinas nos quæso maleuolorũ exponi ludibrio, qui tuas lachrymas tãquã muliebriter profusas ridẽt. Vale, mi cognate, & si qua tibi est æternę felicitatis expectatio, si quis mẽtis vsus, si qua honestatis, pietatis, & vtilitatis ratio, quę tamẽ omnia in te summa nõ ambigo, longius pelle abs te hãc immoderatam tristitiã, quæ non solùm corporis, verumetiam mentis robur attenuat. Iterum vale, & fac sentiam tibi exhortationem meam vel modicum cõtulisse, luctuiq; tuo modum quendã addidisse

Honest.

Confutatio.

Videre licet in hoc paradeigmate, quod non parum Consolatoria epistola cum Exhortatoria aut Monitoria cõueniat, adeoq́; non admodũ dispari artificio gaudeat, & concitatũ dicẽdi genus, quod per cõmata potissimum fieri consueuit, desideret.

De Epistola conciliatoria.

EPistola conciliatoria, qua nobis amicitiam alterius conciliamus, continebit tres partes.

1 In prima virtutes & dotes eius, ad quem scribimus, quibus nos in sui amorẽ, & ad ambiẽdam eius amicitiam prouocauit quantam fieri potest, citra adulationem enarrabimus.

2 In secunda, amicorum eius catalogo ascribi verecundè & modestè postulabimus.

3 In tertia, siquid sit, quod illum ad amandum nos prouocare possit, citra arrogãtiam modestissimè exponentes, omnem nostram operam, integritatem, & fidem offeremus.

Exemplum seu Paradeigma.

NEscio vir ornatissime, quo pacto nõnulli virtute, ingenio, & doctrina excellentes quosdã vsq; adeò in amorem sui & admirationem rapiãt vt nõ sinant eos quiescere, donec sese (quantalibet locorum intercapedine separati sint) illis aliquatenus adiungant. Oblatę sunt mihi lucubrationes tuæ, legi carmina tua, & (citra assentationem dictum existima) nihil nostræ tempestatis mihi cõtigit

tigit videre doctius, nihil venustius. Audiui māsuetudinem tuam modestiam, comitatem, candorem, reliquias animi tui pulcherrimas dotes & ingenij ornamenta & mehercule non possum, quin vltrò me tametsi impudentius, ingeram. Oro te igitur, vt me quoq; (licet inutilem amatorem, licet ignarum licet incognitum) amicorū tuorum albo adnotare digneris, vt istic habeam te vel vnum, qui cum familiariter subindè & iucundè disputē.
Non ausim tibi promittere in me plurimam eruditionem, cumulum virtutum, & amplas ingenij mei dotes, quas nec ipse profectò in me deprehendo, verùm sincerum amorem, fidem integram, & mutuam beneuolentiam fidenter offero, habebis me siquidem tui semper absque simulatione amantissimum, cui tuto omnia committas, & qui tibi non secus, ac sibi commodare stubebit. Vale, vir ornatissime, & te (honestè dici possit) perditè amantem redama. Vale ex Traiecto, 16. Kalendas Augusti. Anno. 1543. 2

Tertia quoque pars huius generis non inscitè potest secundum occupare locum, vt secunda, sit vltima, quemadmodum quisq; studiosorum citra præceptum & absq; paradeigmate facile aduertit. Studemus enim, sicubi possumus, breuitati.

Possent & alia quædam Epistolarū genera sub genere Deliberatiuo cōprehensa subnecti, verum cùm videantur manifestè ad præcedentia reduci posse, breuitati studētes, ad ea, quæ sub genere Iu- 3

-diciali militant, transeamus.

De genere iudiciali & Statibus eius.

GEnus iudiciale, quo accusamus aut defendimus & quod rhetoribus coram iudicibus olim tractari consueuit, hic paulò fusius explicandum est quàm supra monuimus. Huius enim describunt rhetores status tres: Coniecturalem videlicet, Iuridicialẽ, & Legitimum, sine quorum discretione & dijuditio nihil certi de locis huius generis præscribere possumus. Singulorũ enim statuũ proprij sunt loci. Tametsi enim in duobus suprà positis causarũ generibus singula themata, ab oratore tractanda proprium suum statum, id est, certũ aliquem scopum habent, in locis tamẽ assignandis ferè nulla est diuersitas: hic autẽ scias in quo statu tractandum sit thema, siue orationẽ habeas siue epistolam scribas, quibus locis vtaris.

Est autem status (ne impurdẽs omisisse videar) caput causæ seu quæstionis summariũ & generale, ad quod orator omnia confert argumenta, & auditores præcipuè spectant. Nascitur autem ex triplici quæstione, videlicet, an sit factum quod alicui obijcitur, quale sit, & quid, vt patebit.

De statu coniecturali, & locis eius.

STatus coniecturalis, quem & inficialẽ dicunt, nascitur ex quæstione. An sit. In eo siquidẽ cõiecturis seu temerarijs (vt Græci dicunt) agitur, an

an is, de quo suspicio est, scelus admiserit.

Huius status 2. sunt loci generales.
- Voluntas, qua voluisse verisimiliter ostenditur.
- Facultas, qua commodè potuit.

Voluntas rei inuestigatur.
- A qualitate personæ accusati, videlicet à Natione, Patria, Natalibus, ingenio, Moribus, Studio, & cæteris personarum circumstantijs, de quibus in Dialecticis nostris lib. 5.
- A caussa, qua facinus susceperit, vt si affectu iræ, odij, vel auaritiæ impulsus, aut spe cōmodorum, vel timore incommodorū inductus ostendatur.

Hi pariter Accusanti: & Defendenti conueniūt in Confirmatione.

Facultas inuestigatur.
- Ex viribus, Auxilijs, instrumentis, Loco, Tempore, & cæteris rerum circumstantijs, de quibus item in Dialecticis nostris.
- Ex signis tum antecedentibus, hoc est, per verba aut facta, quæ facinus præcesserunt, tum Consequētibus, quæ facinus secuta sunt.

Quoniam autem Signa, si manifesta sint, maximè verisimilitudinem prætendunt, addūtur, Defendenti præter prædictos, quos cum Accusante cō-

munes habet alij duo loci sequentes, quibus signa dilui seu refelli possunt.

Loci 2. Defensoris tantum, scilicet.
- Absolutio, qua docet signum bono animo accidere potuisse, aut citra dolum malum.
- Inuersio, qua docet signum non contra, sed pro reo adduci. Addunt Inficiationem.

Cæterum (ne quis id imprudenter omissum causetur) non modo in hoc statu Coniecturali, verumetiam in duobus sequentibus tot partes orationis sunt, quot in superioribus duobus generibus: nempe, Exordium, Narratio cum Propositione: Breuibus siquidem exponemus factum, de quo est controuersia, & statum ex narratione elicitum proponemus. Cōfirmatio, quæ in hoc statu præcedentibus locis, Confutatio, quæ constat, & Peroratio seu Epilogus, mouens ad affectum vel iræ, vel clementiæ, &c, ipsos iudices.

De statu iuridiciali.

STatus Iuridicialis, qui & Qualitatis & Negocialis dicitur, est, cùm iam non coniecturis agitur, quia de facto constat, sed an iure an iniuria factum sit, disceptatur. Nascitur enim hic status

ex quæstione(vt dictum est)quale sit. Partes orationis sunt eædem cum superioribus. Loci autem Confirmationis diuersi sunt, prout hic status duplex est. Nam alius est Absolutus, quo simpliciter aliquid defendimus: alius est assumptiuus, cũ rebus extraneis nõ tam ad defendendum, quam ad excusandum vel mitigandum vtimur, quòd causa per se inualida est, nec defensionem admittit.

Loci status Absoluti sũt sex aut septem.

- Natura, hoc est, ius naturale.
- Lex, id est, ius scriptum.
- Consuetudo patriæ, si bona sit & probata.
- Æquum & bonum siue ἐπιείκεια, qua pro sanæ mentis iudicio quod æquũ & decens est iudicamus.
- Pactum cum aduersario.
- Iudicatum, vel simile à iudice pronunciatum.

Loci status Assũptiui sunt tres, vid. criminis.

- Translatio, cũ reus dicit indignitate & turpitudine alicuius facti se ductum ad crimen.
- Remotio, cùm in alios reijcit, qui iusserunt, suaserunt, fefellerunt &c.
- Concessio, quæ continet Purgationem, & Deprecationem pœnæ.

Purgatio est, dum fatetur se quidem peccasse, verum non studio, sed per imprudentiam aut casum. Deprecatio autem est, qua implorat misericordiam iudicis, præsertim dum alij loci non suffragantur, per laudes, per ostentationes, per exempla. &c.

Addunt nõnulli Cõparationem, qua ex duobus malis & alterutro fieri necessario, id admisisse nos dicimus, quod tollerabilius iudicauimus.

De statu Legitimo, seu Legitima constitutione.

STatus Legitimus seu legitima constitutio, qui & Definitiuus dicitur, ex quæstione nascitur, Quid sit: cũ videlicet generali propositione statuimus, quid velimus: aut iudicemus de facto.

Spectat autem maximè ad scholas & doctorũ disputationes, & in Epistolas præsertim familiares rarenter incidit. Tractatur autem præcipuè locis Dialecticis in Confirmatione.

Definitio, qua definito vocabulo res controuersa cum ea conuenire vel non conuenire ostenditur, per genus, differentiam, caussas, effecta, &c.

Αντινομία, id est Contrarietas legum, qua pro ratione facti accusandi vel defendendi alteram inter-

interpretabimur, vel abrogatam docebimus, & alteram seruabimus.

Scriptum & sententia, hoc statu obscuriorem scripturæ sacræ vel profanæ locum interpretamur, ne διάνοια, hoc est, sententiæ contrarius videatur.

Ambiguum, in hoc vocem alicuius legis aut Scripturæ ambiguæ significationis, secundum alios scripturæ aut legũ locos congruè interpretamur.

Huius status Legitimi 6. sunt partes.

Ratiocinatio, qua casus nulla lege determinatus ad similem lege cautum refertur, & secundum eum determinatur, aut iudicatur.

Translatio, cùm reus vtitur exceptione, ostendens se non debere vel ab hoc actore, vel corã hoc in die, vel hoc tempore, vel hoc loco, vel hac lege accusari.

In hoc quoque statu partes orationis totidem, quot in superioribus numerantur, Exordium, Narratio, &c.

Hæc paucis de generis Iudicialis statibus & eorum locis perstrinximus, nunc ad aliquot Epistolica exempla transeamus.

De Epistola criminatoria, seu accusatoria, in statu Coniecturali.

OCcurrit meritò primo loco sub hoc genere caussarum Iudiciali Epistola Criminatoria vel Accusatoria in statu cōiecturali, qua aliquem coram amico vel inimico accusamus, & his partibus forma, & ordine constituitur.

1 Primum, ordiri licet à cōquestione, vel exclamatione, qua nostrum exaggeramus dolorē, aut criminis atrocitatem.

2 Secundum, rem ipsam verisimiliter narrabimus breuiter argumentorum semina admiscentes aliquem tandem criminis authorem verisimiliter proponentes.

3 Tertium, probabilibus argumentis rem docebimus, prædictis coniecturarum locis vtentes.

4 Quartum, malorum quodam Epilogo aduersarium obruemus hortantes amicum, vt vel sibi ab illo caueat, vel in illum animaduertat, vel nostræ calamitati quouis modo subueniat.

Paradeigma in statu Coniecturali.

NEscio quibus ibi verbis amice integerrime, infœlicitatē meam ex æquo deplorē. Tanta me semel diuersarum rerum oppressit calamitas, vt cogar tibi (tametsi non libenter faciam) Cornelium illum criminis insimulare, quē mihi quōdam tantopere studuisti commendare, vt tua cōsolatione

ſolatione ſuffultus, in ipſo infortunio non prorſus animum deſpondeã. Audi Tragœdiam. In capite huius ſacratiſſimæ quadrageſimæ, cum poſt euratum (vt fieri ſolet in Carniualibus) aliquanto lautiùs & liberiùs cutem, tota ferè familia ſub intempeſtæ noctis ſilẽtio ſomno oppreſſa foret, ego (vt ſuſpicor (ob turbã experrectus præuiam, ſtrepitũ audio, tũ foris, tum in Cornelij tui cubiculo. Verũ nil, mali ſuſpicat⁹ rurſus obdormiſco. Quid multa? Cum hora matutina acriùs me pungeret mali ſuſpicio, ocyus ad officinã ſecedo argentariã quã proh dolor euerſam & compilatã rurſus inuenio, argentũ, aurum gemmaſq; precioſiſſimas & vaſa, tũ aurea, tum argentea non pauca ſimul aſportata. Curro furibundus haud ſecus ac vrſa raptis catulis ad Cornelij cubiculũ, & deprehendo eum tanquã omnino facinoris ignarũ quietè dormientẽ. Miror, hæſito, conuoco familiam cum coniuge, & vicinos omnes, nec prẹter nocturnos quoſdã ſtrepitus, & muſſitationes aliquid certi. Interrogatus denique ſeriò Cornelius ipſe rubore pariter & lachrymis ſuffuſus, multa deuotione & obteſtatione iurauit ſe prorſus omnium rerum eſſe ignarum. Inſuper & poſt hanc rerum turbam collectis ſarcinis palam omnibus (quod vetare nec vellem nec poſſem) Louanio vale dixit. Et ecce poſt tertiam dierum hebdomadam, quidam Lutetia rediens indicat inſperato eundẽ adoleſcentẽ cum puella quadam illuc adueniſſe, & rebus omnibus

abundare. Quid colligã ex omnib. his mi Georgi, nisi ipsum Cornelium, cuius tu indolẽ eruditionẽ & mores tãtis præconijs extulisti, quẽ & ego tuo nomine nõ secus, ac filiũ in ædes meas excepi (citra obiurgationẽ intelligas queso, & absq; stomacho prolatum) huius furti (si non simul omnes me fallũt coniecturæ) authorem esse, qui & me, & cũ coniuge liberos, totamq; familiã euertit, perdidit extinxit? Mẽtior si non & ipsa facies, quantumlibet innocẽtiam præ se ferat & probitatem, fixiùs considerãti furacitatẽ indicet, si non crebra mendacia probẽt, si non alia munuscula interim sublata testentur? vt interim nihil de natalib. eius, quos tu tantopere commẽdasti, dicã. Promittebat sibi, ni fallor, ex his meis si conuersare posset bonis & fugere, longam felicitatẽ, qui domi meę hactenus, quod parentes tenuis essent fortunæ, admodũ tenuiter alitus est, & alia fortassis tum cõmoda tum voluptates, ad quę ea solet ætas magis esse propẽsa. Adiuuit cum tẽpus nocturnũ, locus ad eijciendũ opportun⁹, somn⁹ post pocula profundior, & meritricula (quod facile colligim⁹) foris quælibet trãsmissa suspiciẽs. Quid quod in ipsis etiam Bacchanalibus cum eadẽ versatus, secreta nescio quæ tractasse visus est, & feliciorem se breui conditionẽ (nempe ex felicitate mea) habiturum testatus est? vt hoc interim sileam, quam diligẽter subinde claues meas intuitus sit, quam valida claustra quàm operosos crassosq; clathros miratus sit. S

3 Qualitas personæ.

Caussa indecens

Facultas ex circũstantijs. Ex signis.

no

non is author furti, vnde illi tam subitanea opulẽtia? vnde cultus corporis? vnde vestitus splẽdidus? vnde omnia noua? Etiam si ipsam fortunã (quod aiũt) captiuã abduxisset, nõ potuisset hæc omnia subitò simul corradere. Videat nunc quisq; an ne sit aliquid hoc furto, immò non furto, sed latrocinio atrocius, aut mea infelicitate infelicius? Fidẽ violauit, pro summis beneficijs summã iniuriam reddidit, se traduxit, te pudefecit, me perdidit, & cũ coniuge liberos mendicitati adegit. Hæc scribere volui amice integerrime, non vt te incusem, aut improperio afficiam, sed vt fratrem meũ moneã, ne si denuò ad te redeat, te denuò decipiat, & si absq; tuo fieri queat incõmodo, ad restitutionẽ cõpellas. Neque enim induci possum, vt credam, post tot & tam manifestas coniecturas & signa alium huius furti auctorem, quam dictum Cornelium suspiceris. Interim tu cura pro solita tua beneuolentia, vt me literarum tuarum solatio refocilles, ne prorsus animũ labefactatũ despondeam, aut ipsa calamitate oppressus deficiam. Vale.

De Epistola defensoria in statu coniecturali.

EPistola defensoria in statu coniecturali hoc pacto scribenda est.

Primùm vel à nostro officio, vel à persona defendendi exordiemur: vt à commiseratione, citra proprium incommodum. &c.

2 Secundo loco, crimen insimulatum verisimiliter abnegamus.

3 Tertio probabilibus argumentis secundum locos coniecturales, reum, hoc est accusatum, insontem declarabimus.

4 Quarto signa & circumstantias, quæ maximè contraria videri possint, per locos defensoris confutabimus.

5 Quinto, studebimus ex præcipuis, quibus vsi sumus, argumentis, amicum (modò amicus sit) in nostram sententiam perducere: aut nimirum cum obiurgatione cogere. Si res quoq; postulet, affectu iniuria consolabimur.

Exemplum, seu Paradeigma.

1 Exordiũ. SI eruẽdo prȩcipit scriptura insontes quoslibet, qui ducuntur ad mortẽ, & vetat cæcũ errare facere in itinere, debeo profectò amicũ, immò filiũ meum quẽ tibi pridem tantopere cõmendaui, & excusare & defendere, te quoq; mi Chrysogone
2 iniquæ suspitionis errore liberare. Scribis officinã tuã argentariã prorsus expilatã, te quoq; omnibus sublatis ad extremã redactum infœlicitatem. Doleo me hercule tuũ tam graue infortuniũ, neq; me secus, ac proprium sit ipsum, mentem meã discruciat. Verùm quod Cornelium huius furti & temerè & falsô insimulaueris, tam euidentibus) vt animo confido) rationibus & argumentis docebo, etiã si coneris, obuiare non possis. Silebo parentũ eius

eius & omnium nataliũ, tametſi fortunæ tenuis, probam tamen & ſemper integram conuerſatio-nem. Silebo adoleſcentis apud nos vſq; etiam inculpatos & incorruptos mores. Silebo deniq; eius etiã (vt audio) apud vos crebras vigilias, ſobrium victũ, & perpetua bonarum literarum ſtudia, quæ ſola quibuſdã fortè videãtur obiecti crimino purgando poſſe ſufficere. Atqui miror rerum prudentem & aliquando non frigidè ἐν τῇ φυσιογνωμονία verſatum, ex facie eius ſeu corporis diſpoſitione facinoris coniecturam ſumpſiſſe, cum frons lata, oculi demiſſi, palpebræ non niſi liberalitatẽ, niſi pudicitiam, niſi ſimplicitatẽ præ ſe ferant: verũ id tibi vt homini δεινοσωαπαθεῖ etiam vltrò cõcedere debeo. Veniam ad ratiocinationẽ, qua cõiiciebas eum fortaſſis ſpe magna commondorũ ad crimen inductum, quibus videlicet & ſuæ inopiæ ſubueniret, & ſuę voluptati ſatisfaceret. Certè negare non poſſum improbos vel modico quæſtus reſpectu illici poſſe ad facinus, verum ne quidem θάσσεος ἀγαθῶν atq; σωρὸς ἀγαθῶν probum, adoleſcentem probis prognatum, probè enutritũ, cum probis verſatum ad peccãdum inducat. Nec procedit, quod inopiam cauſaris, cùm per me largius ei ſuppeditatum ſit (quod ad victum neceſſarium & veſtitum attinet) quàm ipſe vel cupiuerit vel vti voluerit. Et ſi Deus optim. max. ei vitam prorogauerit, tum ſenectus vltima præter diuitum quorundam cognatorũ amplas hæreditates, tum

3

Qualitas perſonæ.

Ratiocinatio.

Cauſſa indece

ipſa eius eruditio ampliorem ipſi felicitatē polli-
cetur. Quid igitur cū dedecore etiam concupiſcat,
cuius neq; in præſentia, neq; in poſterū indigebit?
An fortè vt ſcortū (quēadmodū tu putas) nutriat?
Cur non idē meis, quas ei perpetuò offerebam, fa-
cultatib⁹ ante factitabat? Certè niſi prorſus inſani
ſimus, malim⁹ omnes ſine diſcrimine abuti ſpōte
oblatis, quam periculo iuguli noſtri furto ablatis.
4 *A ſignis antecedêtibus.* Iā quæ de ſtrepitu facto in cubiculo, dictis, factis,
alijſq; loci vel tēporis circumſtantijs obijcis, caſſa
(quod aiūt) nuce vaniora ſunt. Nō incredibile eſt
adoleſcentem eodē quo tu experrectū fragore &
ſtrepitu paululū obſtrepuiſſe? Et quid ſi dixerit ſe
olim ditiorē futurū? Ergo ne ex furto magis, quā
Abſolutio. bonis hæreditarijs? Claues meas (inquis) & cla-
thros diligētius cōſiderauit. Quid audio? quaſi nō
ſoleamus res quaſlibet induſtriè & artificiosè fa-
ctas, præſertim, ſi acri quodā ingenio ſimus præ-
diti, exactius cōſiderare. Pereat neceſſe ſit Apelles
cum arte ſua, ſi tot inſidiatores, quot inſpectores
habiturus ſit. Exilior eſt, quam de tēpore & loco
cauillationē puerilem refellā, nō quæ minus pro-
ba ad virtutem, quàm improba ad ſcel⁹ opportu-
na ſunt. Ad hoc tādem venio, ad quod tu non ſe-
cus atq; ad ſcopum quēdam ſuſpicionis tuæ ſum-
mā dirigis, quod videlicet ſerio interrogatus cum
fletu erubuit, quod tandē fugit, ne dicā opprobrio
ceſſit quod præterea cū eadem meretricula, cum
qua priùs loqui viſus eſt, rebus omnibus affluens
Lute-

Lutetiam venit. Vt ad postremũ respõdeam. Si vel pudicitia Corneliũ purgabit à furto, vel impudicitia damnabit, & furti arguet omnino nihil ages. Neq; enim Parisios is vnquam vidit, neque istinc mulierculam abduxit: sed quarto die a furto (vt scribis) domi tuæ facto, mœstus huc venit, & adhuc domi meæ verecundus cõtabescit. Ausum illum fidentius rerum tuarum compilatorem, aut furti conscium asseuerare, qui mendacio suo hunc Parisijs agere dixit, quo mali de se suspicionẽ tolleret. Quid ergo erubuit inquis? quid si noxius erat, aufugit? Quid quæso mi Chrysogone tu cũ adolescẽs esses, facturus eras, si serio te quispiã furto insimularet, si fama crebresceret, si omnium in te oculos coniectos cerneres? An non post ruborẽ idem fuga opprobrium deuitares, & periculũ declinares? Cum igitur vir prudentissime, coniecturę tuæ neque voluntatem probent, neq; facultatem arguant, & nonnulla quę obijciebas, contraria deprehẽdimus, cessabis amodò probo adolescẽti tãtæ improbitatis crimen impingere. Expectabis animo paulò mitiore dies pauculos, an vltrò se verus ingeret facinoris author. Nec me putes velim hæc tibi improperanti animo virulẽter obtrusisse sed vt Cernelio meo & tibi iuxta consulerem animo cãdido respondisse, nempe vt infamiam, tibique falsam suspicionem auferam. Vale, & secundas meas literas, quibus te in tanta rerum tuarum calamitate solari conabor, expecta.

Inuersio vel Inficiatio.

De Epiſtola Expoſtulatoria.

CVm locis quoque ſtatus coniecturalis nõ nihil commune habet (licet in Iuridiciali magis verſetur) Epiſtola Expoſtulatoria, qua cum amico, interdum quoque cum inimico de officio non præſtito expoſtulamus. Hanc tribus partibus ſi familiaris ſit, abſoluemus.

1 In prima, arguemus amicũ non præſtiti officij, verùm id admodum leniter & clementer, niſi familiaritas etiam ſeueritatẽ, etiam iocos admittat.

2 In ſecunda, præcipuam vnam aut alteram, plures quoque ſi opportunum ſit, explicabimus rationes, propter quas meritò non debeat negligẽter reperiri.

3 In tertia, voluntatem eius excuſantes, aliud quiddã in cauſſa fuiſſe videbimur ſuſpicari hortantes eum nihilominus ad veteris amicitiæ iura.

Quod ſi argumentum poſtulet beneuolentiæ captationem in Exordio, & Confutationem, iam quinque partes numerabimus. Libertas Epiſtolica multa ſemper tollere & addere poteſt.

Paradeigma.

QVid eſt mi Theodore, quod iã a natali Chriſtiano plus minus denas Tribonio noſtro ad te literas dedi, & tu vix vnis quidem reſpondiſti? vſq; adeò ne refrixit tua erga me vetus amicitia, vt ne quidem me ſalutatione digneris? Si non te

to ſe

toties anteuertissem, toties solicitassem, toties rogassem, immò si non me totum tibi aliquando impēdissem, ęquiùs profectò me neglectum tolerarē. Nonne ego te ab ipsis (vt ita dicam) crepundijs puerum enutriui, primamq́; tuam infantiam formaui? Nónne te semper vt fratrem, immô vt filium charissimū habui? Quid ergò in caussa est quòd me ex amicorum tuorum albo, & ex pectore tuo tam cito eraseris? An naturæ, æquitatis aut bonitatis ratio hoc suadet? Quæ lex vel sacra vel profana, quæ consuetudo hominum probata, quę vel impiorum estimatio seu sententia hanc tuam non damnet taciturnitatem? Certè cum hinc discederes, aliter pactus es mecum: secus pollicitus es. Verùm cum mihi prorsus persuadere nō possim, te aut mei oblitum, aut crassa quadam negligentia amicum non curasse, sed aut valitudine impeditum aut rerum vicissitudine distentū scribere non potuisse, oro vt vel tandem vnis ad me redditis, meis pluribus respondeas, mentiq́; meæ scrupulum suspicionis eximas. Vale.

Loci status absoluti.

De Epistola Purgatoria.

EPistolam Purgatoriam propter argumentorum varietatem vniformi & certa ratione tractare vix possumus. Id tamē (præsertim si expostulationi respondendum sit) obseruādum est, vt in Exordio seu in Epistolæ nostræ primo loco, nos amici expostulatione non modo offensos,

verum etiam plurimum delectatos dicamus.

Secundo, abominabimur si falsum est, quod suspicatur amicus, cū modesta quadā obiurgatione.

Tertio, caussas verisimiles secūdum locos status Assumptiui ponemus, quibus obiurgationem de officio minus præstito diluemus: addentes etiā Quarto, si necesse sit, Deprecationem.

Nouissimo loco studebimus affectibus mouendis & amicitiæ redintegrandæ seu stabiliendæ.

Exemplum Purgatoriæ, super amica expostulatione.

EPistola tua, præceptor humanissime, qua mecum de officio dilectionis expostulas, mirum in modum me delectauit. Gaudeo profectò mihi datam (quod aiunt) ansam crebrioribus, quàm hactenus te literis sollicitandi. Id tamen vnū malè me habet, quod suspicaris me vel ingratum beneficij tui non meminisse, vel si meminerim, literario officio nō ostēdisse. Sine quæso præceptor, vt tametsi iunior, multoque inferior paucis te arguā. Quid est quod tam temerè de me tam indigna suspicaris, qui temeritatem in me tantopere consueuisti reprehendere? An vel verbo vel signo aliquam in me vnquam deprehendisti ingratitudinem? An intra pauculos, quibus absfui menses, veterem rescindere potui, nihil abs te læsus, amicitiam, qui ante tui semper fui studiosissimus? Ne quæso præceptor optime, tam iniqua minimeq;

ve-

verisimilis menti tuæ suspicio insideat. Nã quemadmodum pridem nihil mihi dulcius tua amica consuetudine, ita nunc quoque nihil mihi prius, gratius, lætius tua amica confabulatione, quam quia coram labiorum strepitu præstare non possumus, literis eminus exprimamus oportet. Sed iniquus: Quid igitur non stas literarum conuentis? Cur sæpenumero prouocatus ne semel quidẽ rescribis? Audi rationem. Iam sextus agitur mensis, quòd istinc Louanium profectus sum, & principio quidem (vt decebat) literis meis te prior salutaui, & pectoris mei gratitudinẽ quibus potui verbis expressi. Deinde attulit mihi Ægidius tabellarius noster literas tuas salutarib. monitis & (dici liceat) diuinis tuis præceptis refertas, quib. (vt nosti) omnem meam operam, studium, sollicitudinẽ tibi offerendo modestissime respondi. Primo mense elapso iussu parẽtum, quibus non obtẽperare religio est, in Gallias cõcessi, exploraturus an ne ibi literaria mihi palæstra magis arrideret. Vbi perpetuos tres menses penè frustrà versatus, vix quinto mense ad septimum Kalẽdas Augusti Louanium reuerti. Inueni autem literarum tuarum aceruum multò mihi omnium iucundissimũ apud hospitẽ meũ repositum, quibus semel vnis respondisse non satis arbitratus, binas etiam iusto prolixiores reposui: quarũ alteros Petro Delfio, cõmilitoni quondã & sodali meo: alteras Hẽrico Dordraceno scholæ tuę auditorib. diuerso tẽpore

tibi reddendas tradidi, ex quib. dignaberis reuerende Præceptor, exactius rei veritatem inuestigare (neq; enim tametsi non satis in cõmisso fideles ibunt inficias) & easdem exigere. Et cum illa, quæ dudum scribebam vera dixeris, faciant hæc tibi fidem reliquorum. Si crimen est, quod nõ respondi, absentiæ meæ imputabis, in qua etsi ocii scribendi daretur, commodus deerat tabellarius. Imputabis & illorum infidelitati, qui tibi Epistolas meas nondum reddiderunt, quos tamen certò sperauerã rẽ probè curaturos. Quin & si nondũ tibi me satisfecisse videar, adhuc confiteor quamcunque citra conscientiam admiserim negligentiam meam, & deprecor iram tuam & indignationem, tu pro solita tua clemẽtia oro & obsecro delictum condona. Amodò nihil socordiæ, nihil ingratitudinis, nihil asperitatis deprehendes, sed summam in amicitia conseruanda & extendenda animi mei constantiam. Vale, ex Louanio, octauo Kalendas Septembris.

De Epistola accusatoria in statu Iuridiciali.

IN statu purè Iuridiciali cùm videlicet de facto constat, si quem accusare decreuimus, & is coram quo accusandus nobis est, amicus, ordimur vel à persona nostra, vel eius ad quem scribimus, aut si ad eum attinet reus. Insinuatione vtimur, de qua supra dictum est. Si autem amicus non est,

aut inuehimur tãtum in ipſum,cui ſcribimus, aduerſariũ,in Prima parte Epiſtolæ perſtringimus ipſum, execrantes malitiam ſtudiorum eius cum exaggeratione delicti.

In ſecunda, Narratione præmiſſa proponimus nulla prorſus ratione defendi poſſe vel excuſari, quod commiſſum eſt. 2

In tertia, oſtendimus ſecundum locos huius Status Abſoluti negatiuos quod propoſuimus:& ſi cauſſa poſtulat, etiam Status Aſſumptiui locos in Confirmatione adhibebimus. 3

In quarta,per Epilogum recitatis breuiter argumentis præcipuis,mouendis ſtudemus affectibus, vel ad pudorem, vel ad indignationem, vel ad vindictam, vel ad commiſerationem læſi, ſi ad inſontes ſcribimus. 4

Paradeigma pro Inuectiuis.

SI tanta ſubinde cõfidentia & animi robore reſtitiſſes,hoſtibus tuis,cruẽte latro, qui te eneruiter è proſtibulo fugiẽtem conficere videbantur, quanto nunc aſtu & crudelitate in benè de te meritum cõſobrinum tuum (ſi vera ſit fama) graſſatus es,haberes fortaſſis,quo inſolenter gloriareris. Nunc autem poſt tuas rapinas, poſt tuas comeſſationes,poſt tua ſtupra,poſt tua adulteria, & reliqua pudẽdorum ſcelerum facinora redargutus, & quod flagitioſiſſimũ eſt,poſt huiuſmodi redargutionis ſanguinariam vindictam,qua fronte ad-

huc audes erecto collo, & quasi rē probè gesseris, ꝓborū cōsortio te iactabūdꝰ ingerere. Quis Scyta quis Turca, quis alius quispiam Barbaræ nationis homo, post tantā impietatē nō vereatur, non erubescat, non cōtremiscat? Ante dies siquidē paucos (vt certa relatione audiui) cum idem consobrinus tuus Sophronius, adolescens citra controuersiam probus & integer, duriùs aliquanto quā volebas, post crebrò factas tibi blandas admonitiones, nō clancularia (quæ fortassis dissimulāda viderētur) sed manifestaria tua stupra reprehendisset, quo te primū, deinde & tuos ꝓbro & infamia liberaret, grāde sibi veritate malū & odium acerbum cōciliauit. Nā post correptionē cùm te bile concitatū ad cœnā honestā quanquā fortassis pro ganeonis palato non satis delicatā, vocasset, tu dissimulata ira, pectorisq; tui virulentia aduenisti, & inter faceta colloquia, læta pocula, & candidos hilaresq; conuiuas eundē nihil de te mali suspicatum, cùm poculū labris admouisset, nō secus ac latro ex insidijs adortus es, & stricto gladio craneū eius grauiter vulnerasti, secturus nimirū, nisi poculo obiecto ictum mitigasset. Quod parricidiū quod latrociniū hoc possit crudelius excogitari? Quis enim atrocius latrociniū perpetret, quā qui simulata amicitia amicū sui studiosum, ad hæc cognatū & hospitem iugulet? Quæ tandē naturæ lex? quæ
3 scripta lex? quæ probata cōsuetudo? quæ vel æqui & boni ratio nō prorsus dānet? nō detestetur? non

execre-

execretur tantum flagitium? Si lege diuina fratri tuo vetaris irasci, vetaris indignari, vetaris afficere probro seu contumelia: an non multò maximè vetaris verberare, vulnerare, occidere? An non deterret lex vetus? Qui fuderit (inquit) humanum sanguinē, fundetur sanguis eius. Nónne & ipse in Euangelio suo nouæ legis perinde ac veteris autor dominus Iesus inquit. Omnis qui gladiū acceperit, gladio peribit? An non & humanæ leges varijs modis eadē sanxerūt? Finge adhuc (id quod plane finxisse videris) nulla tibi lege scripta vetitā esse iniuriā & cædē, an nō & ipsa naturæ mētibus humanis insculpta lege: quod tibi nō vis fieri, alij facere vetaris: Nónne igitur plus quā beluinū est, diuinis, humanis, & naturę legib. nō terreri, nō cōpesci? Quod si deniq; nec deos timebas, nec homines verebaris, cur non vel ipsa te ꝓbitatis & æquitatis ratio à flagitio cōtinebat? Nonne probis satus parētib⁹, probis cognatis, probè educatus, & hactenus cū probis ipse licet improbus, versatus infando dedecore te dehonestas, dū tibi cognatū, te diligētem, de te benè merentē, tuæq; saluti piè cōsulentē inter geniales epulas potissimū improbissimus obruis, lanias, enecas? Vide (si vel minima tibi sit rationis scintilla) quanto probro te primū tuosq; parentes, & nos omnes tibi consanguineos ac veteres amicos simul affeceris, cùm te nobis non hominem, sed beluam, non consanguineum, sed sanguinarum, sed sicarium, sed parricidam,

Lex. Natura. Aequum & bonum.

sed carnificem, sed latronem exhibueris? I nũc latro & scrutare scripturas, scrutare historias, scrutare cuncta tum priscorum tum recẽtium monumenta, & obserua num aliquid huiusmodi factũ reperire possis, quod non vbique gentiũ omnibus seculis diuinis pariter & humanis legib⁹ manifestè damnatum sit? Et cùm nullum inuenias, scrutare deniq; cunctos versutissimi ingenij tui angulos, & vide num quid ex omnibus inuenire, queas, quod flagitio tuo mitigãdo vel excusãdo, cùm defendere non possis, prætexere queas. Et cùm vniuersa calliditatis tuæ latibula euolueris, nihil quod mitiget, quod minuat, quod eleuet, sed ꝙ exaggerat, quod augeat, quod aggrauet scelus inuenies. An aliquod cõsobrini crimen comminisci poteris, cuius indignitate seu turpitudine cõpulsus sis ad cædem, nisi fortè Christianã eius increpationẽ & exhortationem turpitudinis insimules, cui non nisi quod fœdũ pulchrum iudicatur? Num te quisquam vi, fraude, iussu, suasu, ad crimen adegit vel induxit? Neminem effinges, nisi fortassis humani generis hostẽ diabolum, in cuius te, leges, consilia, seruitutẽ iurasse ostendis, eiusq; parêre iussibus gloriosum iudicas. Si per impudentiam, per infortuniũ, absq; studio & dolo malo læsisses, plus dicam, si prior iniurijs probro, vel cõuicio lacessitus læsisses, haberes quo te vel purgares, vel certè culpam mitigares, & remissione locus esset: at iam tibi prorsus omnis adempta est purga-

[margin notes, cut off at the left edge: ...dica... / ...un. ; ...ansla... / ...o. ; ...emotio ; ...rgatio / De / ...c.]

purgationis & deprecationis ansa. At qui dicas: Quid illi rerum mearũ curatio erat. Nunquid ego ad illius arbitrium viuere compellar? Quod si nõ? quid blaterationib. suis bilẽ mihi mouit? quid inquietauit? quid molestauit? Quin sinit meopte me more seu consilio viuere? Frigidius quidẽ id, quã refelli debeat. An non cuilibet Deus mandauit de proximo suo? An nõ fratrum quisque sui studere saluti obligatur? An quoque tibi blaterasse visus est, impudentissime hominũ, cùm de tuis te scortationibus, adulterijs, alijsq; non minus pudendis facinoribus argueret & corriperet? Ergóne tibi dominus Iesus blaterasse visus est, cùm discipulos suos pluribus in locis increpasse legitur? Ergóne blaterandum voluit, cùm fratrem peccantem secreto, & si proteruеat, etiam in Ecclesia palam arguendum præcepit? & Paulus Tito scribens, Cretensium quosdam malas bestias, & ventres pigros redarguendos & durè increpandos præcepit? Tu reuera deblaterare dicendus es, qui huiusmodi ad excusandum excusationes in peccatis (vt scriptũ est) comminisceris & temerè effutis, vt peccatum adijcias peccato, & impleatur in te, quod scriptũ est: Impius cùm venerit in profundum malorum contemnit, superuenient autem ei ignominia & opprobrium. Ad hæc, Nõ occidi (inquis) id, quod iterando sæpenumero odiosus mihi impingis, sed caput eius leui duntaxat vulnere strinxi. Tu, homo nefande, leue vulnus iudicas, propter quod

Confutatio. Confutatio.

prithis diebus moriturus credebatur, omnibus ecclesiæ sacramẽtis medico suadẽte munitus? propter quod ęger adhuc detinetur in lectulo de futura vita incertus? Et quid carnifex infrunite, iactare te audes non occidisse, quem citra omnem cõtrouersiam extinctũ volebas quem sola (si dici liceat) Fortuna in primo ictu poculũ seruauit, & in secũdo conuiuarum præsidiũ? Quin & si nulla corporis parte consobrinum lęsisses, voluntas, propositum, studium conatus te non modo homicidã, sed & pessimum parricidã iudicaret. Certè Deus non tã effectum quàm affectum, nõ tã facultatẽ quàm
5 voluntatem cõsiderat & iudicat. Cùm igitur nul-
Epilogus. lum vel ostẽdere, vel excogitare queas indignius, fœdius, atrociusue tuo flagitio, tum propter tuã plusquam vulgarem ingratitudinem, tum propter tuam plusquam Lycaoniam fraudẽ, tum propter tuam plusquam carnificinam crudelitatem si vel modica adhuc tibi portio mentis inest, & minimum diuini timoris vestigium, tolle fastum, tolle arrogantiam, tolle superbiam, & extentam districti Iudicis super te manum, singulis momẽtis expauesce, dignisq; pœnitentiæ fructibus, hoc est perpetuis cum morum tuorũ correctione gemitibus, lachrymis, & λιτανείς supremum iudicẽ (si horrendum inferni chaos, & æternos damnandorum cruciatus euadere cupis) placare stude: quanquam hæc tibi deplorato & cum Iuda proditore. Cainéque ἀδελφοκτόνῳ, vtroque despera-

bundo

bundo frustra consuluisse vereor. Vale & meres, & nisi resipiscas, nec Deum, nec homines tibi speres fore propitios.

Hac vel simili ratione calamo concitatiore in sceleratum hominem inuehimur, incusantes, & ad ipsum scribentes seorsum. Quod si quempiam in hoc statu coram alio accusaturi sumus, eodem orationis stylo, mutata duntaxat accusandi persona, procedemus, hoc vel simili modo, cum insinuatione sumpto exordio.

Idem alia ratione dum scribimus ad amicum.

CVm te, vir ornatissime, non modò prudentem, verumetiam iustum didicerim & probitate præditum non vulgari, non iniquo te animo laturum spero, si tibi fraterna motus charitate scelera eorum, qui tibi vel familiares, vel sanguine iuncti sunt (quanquam ignotus) suggeram: vt vel is, qui lapsus est, corrigatur, aut tu (si quomodo fieri possit) tuo honori & famæ consulas. Est siquidem viri boni, non magis suorum vitijs, quàm alienorum conniuere, neque minus in suos (quatenus sinunt leges) quàm in alios animaduertere. Præcipit quoque diuina scriptura, vt curam habeamus de bono nomine: hoc enim magis tibi permanebit (inquit) quā mille thesauri magni & preciosi. Ante dies paucos (vt certa relatione didici) cùm Sophronius tibi affinis seu cognatus

nescio, adolescens sanè citra controuersiam probus, & secundum nomen suum, prudens, modestus, & tēperatis moribus durius aliquanto, quàm volebat filium tuum (absit verbo indignatio) obiurgasset, & post blandas crebrò factas admonitiones, non clancularia (quod ea fortassis dissimulanda viderentur) sed manifestaria eius stupra & comessationes redarguisset, vt primum eius, deinde & amicorum eius omnium famæ & honori consuleret, grande sibi veritate malum, & odium acerbum peperit. Nam post redargutionem, vt ipsum (quia bilem commotam videbat) ad cœnam honestam, tametsi fortassis ad ganeonis palatum non satis delicatam, vocasset, ipse tuus filius Dyscolus dissimulata ira pectorisq; sui virulentia aduenit, & inter faceta colloquia, læta pocula, candidos lætosq; conuiuas eundem Sophronium de se nil mali suspicantem, cum poculum labris admouisset, nō secus ac latro ex insidijs adortus est, & stricto gladio capitis eius craniū grauiter vulnerauit, secturus nimirū, nisi stanneo obiecto poculo, feriētis de super ictum mitigasset, &c. Et ita de reliquis mutata persona secunda in tertiam.

De Epistola Excusatoria seu Purgatoria in hoc statu Iuridiciali Assumptiuo.

EXcusatoriam autē seu Purgatoriam Epistolam in hoc statu scribentes, Primum cū omni modestia

modeſtia, & penitudine delicti captabimus beneuolentiam, & ſi cauſſa poſtulet, vtemur inſinuatione.

Secundum, Narrata cauſſa fatebimur in Propoſitione crimen eſſe tam enorme, vt nulla prorſus ratione vel lege, vel Natura, vel alijs Abſoluti ſtatus locis defendi poſſit, adeoq; venia indignum minimè tamen deſperandum. 2

Tertium, ſi qui ſint in ſtatu Aſſumptivo loci nobis vſui adhibebimus, ad mitigandum delictum: quod ſi omnino mitigari non poſſit, ſoli Deprecationi ſtudebimus. 3

Nouiſſimo loco affectibus ad clementiam mouendis ſtudebimus. 4

Paradeigma.

SI tanta diſtrictione, pater reuerēde, Seuerinus, (quanquam fortaſſis tibi incognitus) noſter, quē ad te quoq; ſcripſiſſe dicunt, corā te peccatū meum exaggerauit, vt in Epiſtola, quā ad me dudū dedit, nullus profecto neq; veniæ, neq; deprecationi meæ apud te reliquus erit locus, niſi quēadmodū hactenus experiar te denuò præ cunctis mortalibus clementiſſimū patrem. Tam grande ſiquidē & enorme mihi peccatū meum oſtendit, vt penè de venia me deſperabūdum fecerit. Dum pietatem rurſus autē pater, tuā bonitatem, tuam clementiam, qua filii tui primogeniti periclitantis obliuiſci n on poteris, mente pertracto, denuo

ſcintillula quędā ſperādæ remiſſionis mihi affulget, denuoq; te ſollicitādi & obſecrandi anſā prębet. In primis itaq; peccata mea pater nō ſolū cōfiteor, verumetiā cum Aſoto Euāgelico profiteor coram Deo & coram te maxima, atq, hoc vnum præcipuè, quód conſobrinū meum Sophronium, adoleſcentem probum & pudicum, dę me quoq; ſæpenumero benè meritū ego improbus, impudicus, & acceptis beneficijs ingratus, cùm dignè reprehēderet, indignis modis affeci, grauiſſimè vulneraui, & (quod in me omnium maximè execrādū eſt) plena voluntate, tota induſtria, & omnibus neruis priuare vita conatus ſum. Quid dicā homo omnium quos ſol videt impuriſſimus, & impijſſimus? Quod excuſabo? Quo me iure vel iniuria purgare tētabo, quē naturæ ratio, quē diuinæ pariter & humanæ leges, quē cōſuetudo patriæ, quē quicquid eſt in rerum natura æquitatis & bonitatis, vno ſimul ore condemnant: id quod etiam ſeuerius Seuerinus noſter tam plana ratione mōſtrauit, vt velim nolim prorſus obniti non poſſim. Quid igitur mihi reſtat, niſi ſola pro flagitii mei purgatione deprecatio? quam licet rhetorici corā huius ſeculi iudicibus inualidam nouerint, apud Deum tamen & coram te, clemētiſſime pater, nō parū mihi valiturā confido. Si dicam (id quod tamen verè dicere poſſim) à ſodalibus meis quibuſcū quotidiè ganea, popinas, & fornices frequentare conſueui, me deprauatum & ad cædem incitatum

Quod, in quo.

mo-

tatum, qui sedulò mihi hæc, & his similia sugge-rebant & obtrudebant. Quousq; tibi sines tuum luxũ, tua prostibula, tuas commessationes impro-perari? Te ne semper hi συλλόδηκται (sic enim vo-cant eos, qui orationis & pietatis gratia crebriter templa subeunt) ludibrio habebunt, homo igna-uissime? Quousq; tandem tua tolerantia abuten-tur, suumq; tergent (si venia dicto) podicem? Vel semel te tandem ostende virum & de Sophronio præsertim & Seuerino supplicium sume. Si ab his (inquam) me dixero ad facinus incitatum, os me-um condemnabit me. Quid tibi (mox infers) cum pestilentissimis, quorum pedes, secundum Sapi-entem, ad malum currunt, & festinant vt effun-dant sanguinem conuersatio fuit? An ego te tali-bus, quos audias, præceptoribus commẽdaui? An non cùm hinc discederes cũ Salamone tibi man-daui, Fili si te lactauerint peccatores, ne acquies-cas eis? Inepta igitur hæc foret excusatio. Quin & si dicam: quod ipse me prior conuitio verberaue-rit & pudore affecerit, dum inter conuiuas probri insimulauit, indignisq; modis vulnera mẽtis meæ refricuit & recrudescere fecit: in hoc tibi præbibã hoc poculũ (inquies) consobrine, vt amodò lucro-nibus, ganeonib. balatronibusq; derelictis, nobis-cũ sobriè, pudicè, & honestè, conuerseris. Et si me quidẽ hoc vituperationis iaculo cõfossum, tãquã ppter rẽ indignã dicere velim, abstinere à vindi-cta nõ potuisse, ipsa me cõsciẽtia vanitatis arguet. Purgatio.

Nam tametsi ex his verbis cædendi occasionem sumpsi, animo tamẽ virulento & vindictæ cupido coniugij locum ingressus sum, gaudebam quoque perpetrandi facinoris ansam mihi præbitã. Vt sileam, quod non hæc exprobrandi, sed saluti meæ consulẽdi animo verbis clementibus & vultu hilari locutus est, vt sanè omnes qui aderant contrà me testabũtur. Cùm ergo mi pater neq; criminis remotio, neque criminis translatio, neq; criminis purgatio quasi studio non fecerim satis mihi suffragetur ad solam pœnæ deprecationem, vt corã Deo sic & coram te mihi confugiendũ est, ipsamque plurimũ mihi (vt antè dixi) valiturã confido.

Depre-
catio.

Oro te igitur pater clementiss. & obtestor per has meas preces, & lachrymas, per patrium tuũ erga liberos affectũ, per summã & omnib. promulgatam tuam clementiam, per Dei nostri & cœlestis patris, quem tu quoq; mecũ tandem iudicẽ habiturus es, ineffabilem misericordiam vt hanc mihi maximã cõdones noxam. Si tam tibi manifestam cordis mei amaritudinem & pœnitudinẽ quouis alio corporali iudicio reddere possem, quam hæc charta infusa presentes has lachrymas, corã te facilè testabitur, non secus ac pater ille euangelicus post fugam, scorta, & omniũ rerum profusionẽ filium suum prodigum, me quoq; in pristinã scio gratiã reciperes. Profectò (vt noui cordis tui, pater, ingeniũ) ad longè adhuc positũ, senij oblitus, vltrò prouolares, & in collum prostrati proruens

ad

ad amplexum & osculũ denuò admitteres. Excitẽt igitur mi pater hæ lachrymæ paternum tuum affectum, & recipe tandem poenitentem, quẽ hactenus præuaricãtem passus es. Fac quod natura, quod leges, quod consuetudo, quod æquũ & bonum, quod honestas quoq; & vtilitas pariter suadẽt. Quonam enim pacto obliuisci poteris, pater, filij veteris tui? An nõ & pater noster coelestis his multò maiora nobis filiis suis (vt testis est scriptura) remittit? An non idẽ quoq; fieri quotidiè citra oblocutionem videmus, vt parẽtes liberis delicta cõdonent? Et quis iniquũ iudicabit, imò quis non omne, quod legitimè videbitur aduersari, in mitiorem partem interpretabitur, si filium pater quãtumuis lapsum post poenitentiam subleuet? Si te (quod absit) post lapsum vel contemnerem, vel auersarer, nemo fortassis tibi vitio verteret, si me prorsus abdicares, verùm iam resipiscentẽ & misericordiam implorantẽ, salua pietate pater, salua honestate reijcere nõ potes. Succurrat tibi quæso, quoties alijs meis fratribus, nõ leuioribus fortasse delictis obnoxijs, piè remiseris, & pietate seruasti, quos austeritate perdidisses. Pari quoque ratione me seruaueris, si vtare clementia: aut perdideris si vtere duritia. Ex te siquidẽ propitio tota salutis meæ pẽdet ratio. Eia igitur mi pater, ignosce filio, quo proximiorem non habes, ignosce adolescẽti, quẽ natura feruidũ & lubricum nouisti, ignosce lachrymãti, ignosce poenitẽti, ignosce Christiano

Loci absoluti.

Christianus, per illam perpetuam, inæstimabilem charitatem, qua dilexit nos adeò Deus pater, vt filium suum vnigenitum daret in mortem pro peccatis nostris, per illam mortem, per illam crucem, per illum sanguinem Iesu Christi Domini nostri, ignosce, inquam, mihi hanc culpam, vt amodò me nō modò saluti reserues, sed & perpetuò tibi summo amore deuincias. Certè nihil piĕtius aut Deo acceptius, nihil honestius, nihil quoq; vtilius vnquam feceris. Vale, mi pater, ex Louanio.

Fusius tractaui hoc argumentum, quo puer status Assumptiui locos clarius considerare queat, & eis tum in oratione, sed declamatione, tum in Epistola vti discat.

De Epistola Defensoria, in statu Absoluto.

SI caussa talis sit, vt non solum excusationem in statu Assumptiuo, verūetiam defensionē in soluta admittat, Epistolam hoc ordine disponemus.

1 Primo breuibus si necesse sit, captata beneuolentia factum narrabimus, de quo accusamur.

2 Deinde (nisi Inficiatione vtamur) proponemus μετὰ τῆς παῤῥησίας factum quidem nos admisisse, sed à scelere prorsus alienos esse.

3 Tertiò ostendemus nos per locos status Absoluti bono iure fecisse, vnde nos temerè seu perperam accusator insimulat.

4 Quartò, si res postulet, confutabimus, si quid aduer-

aduersarius obiecerit, vel obijcere potuerit.

Quinto ponemus Epilogum. 5

Paradeigma Defensorium in statu Absoluto.

QVod non ipse, venerāde præceptor, ad te veniā, sed literis in apologeticis caussam meam defendere malim, id in caussa est, quòd audierim te accusatoribus meis fortè plus satis aures præbuisse credulas: & nō solùm mihi graui er succēsere, sed etiā Petrisci cōmilitonis mei parentibus sumendū de me supplicium promisisse. Cōsultius igitur absens iudicaui commoti pectoris tui animum epistola mitigare, quam temerario occursu ab vtroq; nostrū ad indigna te prouocare. Et licet de te vir prudētissime, nihil indignū suspicari debeam, non potui tamen hunc menti meæ prorsus eximere scrupulum, quin, priusquam caussa diligenti examine discussa foret, iniuria cędendus essem, quod soleant admodum adolescentes etiam tuta pertimescere. Audio delatores meos, nempe parentes vnà cum filio suo Petrisco tribus me pariter apud te criminibus accusasse, maiestatis videlicet, lasciuię, & rapinæ, de quibus vt me probē innocentē, quod factū est, nihil omnino dissimulans, ex ordine tibi breuiter recensebo. Cùm nudiustertius remissione nobis facta à lectionib[9], cū probis admodū & literarum studiosis cōmilitonib, meis montes, quos Amers fordianos vocant.

Insinuatio.

Narr.

arenoſcos animi gratia acceſſiſſem, iunxiſſetq́; ſe nobis, licet inuocatus & ægrè admiſſus. Petriſcus Barbarius, certò conuenit inter nos pacto & multa, ne quid contra leges ſcholaſticas in itinere cōmitteremus. Peruenimus ad eum, quem deſtinauimus locum, luſimus vltrò citroq́; currentes, vt æſtus Solis vehementior permittebat. Reuerſi ſumus tempeſtiuè, ſed admodū ſitibundi. Cum perueniſſemus autem laſſi ad diuerſorium in itinere publicum, cui interſignium eſt ceſpes iunceus, & penè ſitis ariditate deficeremus, cauponā nemine reclamante ſermone illi vernaculo primus euocaui, & cantharos ceruiſiæ duos aut tres foras ad veſtibulum, vbi conſidebamus, adferri curaui. Allati ſunt, bibimus, itineri nos denuò accinximus, ipſe ſolus, petentibus cæteris ad obolū pro hauſta ceruiſia cauponæ argentum ſolui. Inter ambulandum requiro pecuniam meam ex ijs, qui cōtra leges peccauerunt, ſponte dederunt alij, vnus Petriſcus, qui ſermonis vernaculi bis notatus fuerat, vnius quadrantis multam ſoluere recuſauit. Quid tādem? Cùm iam eſſemus vrbem proximi (vt inter nos primum cōuenerat) libellum manualem, quem fortè aſſumpſerat, inuito fateor, abſtuli, non mihi quidem vendicandum, ſed tantiſper cuſtodiendū, donec ſolueret quod debebat. Ecce rem, en factum, propter quod tantā mihi apud te tragœdiā excitarunt. Tu vide quæſo, venerāde prę-ceptor, an nō facilè poſſim me criminib⁹ obiectis

non

non modo excusare, nō modò venia dignã, sed & insontē demonstrare! Si non secundū locos & efficacissima, quæ nos docuisti, rhetorum præcepta, me non iniuria, sed optimo iure fecisse omnia, & præsertim id, de quo maxima est cōtrouersia, planè probauero, pro tuo arbitrio corrigi non detrectabo. Primùm omnium læsisse me dicūt tuã maiestatē, legesq; tuas scholasticas temerè & cōtemptim (si dici liqueat) præuaricatū esse, & hoc vno crimine gemino me delicto inuoluūt, nēpe vernaculæ locutionis & ganoniæ. Si tātū notatus essem præceptor optime, & multã soluissem, veniã me posse mereri confiderē, natesq; flagris subducere, nec reus maiestatis argui possem. Nunc autè cum neq; tuas sacrosãctas leges præuaricatus sim neq; quicquam quod probari possit, in contemptū, vel cōtumeliam earū dixerim, me puto corã te prorsus insontem iudicãdum. At lingua vernacula locutum inquiūt. Non inficior, cum muliere. At secundū leges nulla prorsus ratione lingua vernacula loquendū contendunt. Fateor, cū scholastico: id quod callidi & subdoli subijciētes optimè promulgatam abs te legem nequiter subuertunt. An nō suauissime pręceptor id hactenus in schola nostra nō illaudabili consuetudine obseruatum est, vt cum externis & maximè idiotis & mulierculis sermone illis vernaculo impunè loqui liceat? An nō tuo ipsi⁹ haud temerãdo iudicio semper accusati de simili casu poenas alioqui debitas euasere? Consuetudo. Iudicatū.

Aequum & bonum

An non æquũ & bonum etiã Scythæ (modò corã illis caussa agatur) iudicabunt, si cum Germano germanicè, cũ Gallo gallicè, cum omnib. sermone illis vernaculo loquamur, præsertim si linguã Latinã vel Græcam ignorent? An non si secus agamus, aut insanire nos putabunt, aut à cõmuni hominũ vita alienos? Obstupeo si non & ipsa natura hoc suadeat. Obiecerunt secundò, quòd cõtra leges tabernam popinariam accesserim potus gratia. Tabernas quaslibet, inquiunt potus gratia ne accedito, Rursus moderate legis peruersi citatores & falsarij suo se gladio iugulãt, cũ non scriptũ sit, ne accedito, sed ne introito. Aut probẽt me igitur introisse, aut tuo iudicio immunem sinãt. Quin &

Natura.

hoc ausim de prudẽtia & æquitate præceptoris mei seu confidere seu presumere, si cõtra verba legis omnino domũ introissẽ, & post lusum exercitationesq; cãpestres, post laborẽ itineris, post tantos solis ardores pro naturæ refocillatione bibissem, juxta legitimã certe cõstitutionem Scripti & sententiæ, tuo iudicio liber à calumnia delatoribus inuitis, euaderem. Nam domus illa licet alijs

Consuetudo.

siue taberna, siue popina, siue ganea sit, mihi certè diuersorium fuit: & natura licet vsq; sit à nimietate & superfluo rerum vsu coercenda, nũquã tamen subtractis necessarijs est obruenda, secũdum legem à prima rerum origine sibi inditã. Vt sileã interim, quàm nullus vnquam reprobauit cõsuetudinem & morẽ patrium, quo viatores ad sitim

sedandam

ſedandam huc ſolent plerumq; diuertere. Veniam tādem ad præcipuum totius controuerſiæ caput, veniam ad rapinam; quòd ſcilicet Petriſci manib. libellū extorſerim & mihi ſeruarim. Non ibo inficias, ſed quod iure fecerim euidētibus argumētis edocebo. Abſit vt quenquā mortaliū iniuria afficiam, quem optimi parentes mei ab infantia & incunabilis Deum timere, innocentiam ſeruare, & virtutem amplecti docuerūt. Auſim dicere (citra tamē arrogantiam intelligas velim) venerande præceptor, quod neq; tu, neq; quiſquam cōmilitonū meorum me ſecus agentē hactenus deprehēderit. Rapuit, inquiunt filio meo librū. Factum, & factum probè, Quis enim vel natura inſtigante Natura.
ſua non repetat? mea vt reciperem, pignus accepi. Quæ autem leges vel ſacræ, vel profanæ pignorationem non admiſerunt? An nō & mihi liceat vel Lex.
dare pignori, vel accipere, quod multis ante nos Conſuetudo.
ſæculis licuit omnib. quod in omni gente & hominum natione conſuetudine nunquā reprobata ſeruatum eſt? Pignus oblatum (fortaſſis dicent) accipere licet, non vt tu tollere. Si (inquam) vltrò dediſſet poſtulatum, neutiquā vi extorſiſſem. At per magiſtratum aut tuo arbitratu id fieri debere Pactum.
contendent. Verum fortaſſis niſi ſpontaneo prius inter nos ita cōueniſſet, aut ſi quis noſtrum ſcholaſticas leges præuaricatus eſſet, & multā impoſitam requiſitus ſoluere detractaſſet, aut ſoluendo nō eſſet, pign⁹ ei aut volēti, aut nolēti tolleretur

& cuius nostrum custodiendū traderetur, dū solueret, quod deberet. Ita pactum, sit executū. Nunquid nō te iudice prudētissime Præceptor, Petriscus ipse, qui pactum nostrū irritum fecit, sceleris cōdemnandus est? & ego, qui iustè, quod iustū est, executus sum, criminis absoluendus? Nunquid nō etiam Euangelicus paterfamilias murmurantem, plusq; mercedis exigentē operariū durius redarguit, & iuxta pactū, quò secum conuenerat, inanē & spe sua frustratū dimisit? Deniq; quis tandē vel iniquum, vel inhonestū, vel indecens iudicabit, etiamsi lex aliqua durior huic negotio cōtrarium sonare videatur, si cogatur is, qui pariter nobiscū aliorum, quā debebant, impēdia deuorauit, & ingurgitauit, etiā sua impendere, & quod alij sponte contulerunt vel coactus soluere, & stare cōuentis? Cōueniam & ipsos ęmulos & delatores meos. Vos iniqui cōuenio, & de ęquo, & bono vos cōsulo, qui, quò filio liberiùs indulgeatis, peneme poscitis, si vestrum pari ratione negotium cum debitoribus ageretur, quid aliud faceretis? Nūquid nō eos stare conditionibus & pactis postularetis, & iuxta cōdictum quāuis inuitis pignus tolletis? Et qui caussam hāc meā secus iudicare poteritis? Sed vnum mihi obest (ne dicam vobis) quòd filio plus æquo tribuitis, auresq; plus æquo faciles deferenti (ne dicam mentienti) præbetis. Te autem spero, prudentissime præceptor, qui temere non omnibus credendū, qui cuncta cum iudicio dispiciēda,

qui

qui & in iudiciȷs alterã partẽ audiendã nos do-
cere consueuisti, te (inquã) spero, immò non spero 5
sed certius noui non vsq; adeò mulierculæ, aut si Epilog
quoque pater adfuerit φιλοστόργων querelis credi-
disse, quin hanc meã Apologiã æquã sis mẽte ad-
missurus. Cum legeris autẽ, & probatissimorum,
qui adfuêre iuuenũ testimonio me nihil à veritate
alienũ narrasse didiceris, dicta dictis, facta factis,
rationes rationibus confer, & si me sontem (vt illi
volũt) iudicaueris, scholastico more castiga: si in-
sontẽ (vt ipse cõfido) liberum pronũcia. Cum sint
enim singula, quæ à me vel dicta vel facta sũt, aut
naturæ proxima, aut legibus probata, aut consue-
tudini cõformia, aut ęquo & bono cõsentanea, aut
pacto conueniẽtia, nec vnquã à prudẽtibus scele-
ris iudicata sint, cumq; me semper hactenus, prout
hæc ætas tulit, maturum, probum, veracẽ, pudicũ
& alieni abstinentem (liberè loquor) probaueris,
contra Petriscum (quanquã illibenter dico) leuẽ,
improbum, mendacem, impudicum, furacem pa-
riter ac rapacẽ sæpenumero deprehẽderis, confido
(vt dicere cœperam) quòd tua discretione & pru-
dentia me redargutis, & conuulsis aduersariorum
criminationibus, insontẽ pronunciabis, & sola ve-
ritate nixum eriges. Certè veritas premi quidem
potest, opprimi autem nõ potest. Vale, præceptor
venerãde, & ex tuo pẽdentẽ sano iudicio discipu-
lũ recipe. Si quid autem acerbiùs incõsideratiùsue
pro innocẽtia mea tuẽda calore iuuenili incitatus

effutiui clemens ignosce. Iterum Vale.

Hancquoq; Epistolā generis iudicialis in statu Iuridiciali Absoluto (quāquam puerile sit argumentū) ideo prolixius ostendi, quòd rem Epistolicam à principio dixi me ea ratione tractaturū: vt ijsdem etiā præceptis, ijsdemq; locis in orationibus seu declamationib. rhetoricis puer vti possit, aut locos eosdē apud alios in filio, seu contextu orationis vsurpatos obseruare, quibus me planissimè & crassa, quod aiunt Minerua, in Epistolis vsum viderit. Solet enim plerūq; id planius exhiberi, adeóque facilius cōsiderari & intelligi, quod latius explicatur, quàm quod arctius sub breuitate contrahitur. Admisi præterea non modò in hac, verumetiā in alijs quibusdam Paradeigmatis exempla seu schemata, tropos, exaggerationes, & amplificationes rhetoricas: vt res Epistolica ad orationis artificium proximè accederet, & puer industrius discat ex paruis subinde grandiora tentare. Et tantum de Epistolis, quæ sub tribus causarum generibus militant, dixisse sufficiat.

De Genere Dialectico, & Epistolis eius.

ADdi potest ex Dialecticis etiam Dialecticum siue Didacticum dicendi genus, quo etiam amicum per Epistolā de re qualibet sacra vel prophana exactè docem⁹. Quod quia admodum varium est, paucis perstringā, & lectori similia meditanda

ditanda secundum dialecticorum præcepta relinquam. Habeat itaq; dialectica epistola, si quis eam scribere velit, & thema simplex fuerit.

In prima parte, Narratiunculam cum propo- 1
sitione amici, ducto exordio vel ab officio scribentis, vel alterius persona, &c.

In secunda, Definitionem thematis, & si ne- 2
cesse sit etiam vocis etymologiam: Itē distinctionem si vox ambigua sit.

In tertia, Caussas eius, præcipuè efficientem, & 3
finem.

In quarta, Diuisionem vel in species eius, vel in 4
partes, &c.

In quinta Officia singularū partium, cum Epi- 5
logo: vt in dialecticis tradi solet de thematis simplicibus. Libertas quoq; epistolica, siquis thema simplex cōponere velit, facilè admittit: vt si quis post explicationem virtutis secundum prædictos locos tandem doceat virtutem amplectendam.

Paradeigma Epistolæ Dialecticæ.

PEtis amice integerrime, vt tibi breuibus non penicillo, quod pictorum est, sed διδακτικῶς & literis, quod dialecticorum pariter & grammaticorum est, Virtutis imaginem & omnia, quę ad eum attinent, ad viuum (quod aiunt) depingam. Quod licet pro rei magnitudine breuibus (vt volebas) fieri cōmodè non possit, dabo tamen operā, vt vel ipsa rerū summa capita, si singula speciatim

Thema simplex.

prosequi nõ possim, paucis perstringã. Nihil enim amico præcipuè de me benè merito negare debeo sed quæcũq; petierit, si exactè nõ possim, vel subfrigidè prȩstare. Virtus itaq; moralis, de qua sola,
5 Etymologia, & Finitio. vt Christiano homini cõueniat, disputare me voluisti, & quã alij grãmaticorum à viro, vt virum à vi, alij à vireo deduci voluerunt, est affectus bonus Deo cooperãte per exercitiũ acquisitus. Est siquidem virtus (vt mihi videtur) moralis, quatenus in Christiano homine Deo accepta sit, affectus ad animi probitatẽ, & vitæ honestatẽ propensus, qui Deo inspirãte, & inspiratum promouẽte, promotumq; confirmãte per vsum & assuefactionẽ adnitentiũ acquiritur. Sensit id quoq; Aristoteles in libris moralium, qui virtutẽ habitum esse definit electiuum in mediocritate consistẽtem, vt Argyropilus: aut: vt alij volunt, Affectus est voluntarius in mediocritate consistens, Εςὶν ἕξις (inquit) προαιρετικὴ, hoc est, habitus, seu potius affectus permanẽtior, vtpote lõgo vsu & exercitio acquisitus, qui ex iudicio seu electione voluntatis assumitur, vt ὁρμὴ, hoc est, animi impetus secludatur, in mediocritate existens, hoc est, inter exuberantiam & defectionem, quæ duo extrema in animi nostri defectibus vitiosa sunt. Rectè, sic quidẽ Aristoteles, quod ex libera animi voluntate procedere virtutes debeant, nec ita animis nostris, vt theologicæ fides, spes, charitas infundantur, sed nostrũ studium, & exercitium, vt acquirantur, requirunt:

quirunt: verùm quem ignorabat Deum seclusit, qui operatur in nobis & velle & perficere pro bona sua voluntate, siue (vt Paulus dicit) ὑπὲρ τῆς εὐδοκίας, ad Philippēses 2. sine quo in rebus humanis nihil verum, rectum, aut consummatum, sine quo nulla nostra opera quantumuis in speciē bona videntur, nobis possunt esse salutaria, aut conditori nostro accepta. Quid enim Catone prudētius? Manlio iustius? Scipione fortius? Curione moderatius? pariter tamen omnes defecerunt, nec ad quam tendere videbātur beatitudinem, peruenerunt, ad quam profecto nulli sine Christo, qui ostium est, intrare permittitur. Ad Christum autē nullus venit, nisi pater qui misit ipsum per spiritū suum traxerit eum. Qui audiuit (inquit idē Christus) à patre & didicit (per spiritum intellige) hic venit ad me. Finis quidem virtutis est beatitudo, 3 Caussa.
quam tamen sine Deo cooperante & caussa efficiente præcipua nemo mortaliū quantumlibet virtutis studiosorum assequitur. Immo quę sine Deo virtus est, seu potius esse videtur, vera virtus non est, quia formam, quæ dat esse rei secundum philosophos, non habet. Rē autē hoc loco ipsum virtutis opus intelligo, quod non secus ac materiam quandam in studio & exercitio virtutis tractamus: Vera siquidem forma virtutis est, vt quam à Deo authore proficisci nouimus, Deo acceptā feramus, per ipsumq; non modò consummandā, verum etiam ad beatitudinem promerendam nobis

3 Diuisio. efficaciam habiturā credamus. Diuidetur autem Virtus moralis à Philosophis in Prudentiā, Iustitiam, Fortitudinē, & Temperantiā, quibus & sapiēs quidā subscribit, qui in æternę sapiētiæ laudibus post multa eius secundū has virtutes, in nos collata, ampliter enumerata beneficia, tandem sic inquiens absoluit. Enthymema. Σωφροσύνην γὰρ καὶ φρόνησιν ἐκδιδάσκει, δικαιοσύνην καὶ ἀνδρείαν ὧν χρησιμώτερον οὐδέν ἐστιν ἐν βίῳ ἀνθρώποις. Hoc est, temperantiam enim seu continentiam & prudentiam docet, iustitiam & fortitudinem, quibus vtilius seu preciosius nihil est in vita mortalibus. Vides quàm apposite prioris distinctionis nominibus, tametsi non eodē ordine iam citatus scripturę locus conueniat? nisi quis σωφροσύνην magis aut cōtinentiam, aut potius animi sobrietatē significare contendat. Porro prudentia est rerum appetēdarum & fugiendarum scientia, & quibusdam non tam moralis, quàm intellectualis videtur. Aut (vt Aristoteli placet) virtus est, adeóq; habitualis (vt vocant) affectus verum cum ratione operatiuus, circa ea quæ sunt vel bona vel mala: & subdiuiditur in rectum consilium seu Ευβουλίαν, qua quibuslibet pro diuersitate caussarum rectè cōsulere nouimus. Rectum iudicium seu Ευκρίνειαν, qua secundū omnes iustitiæ partes quid iustum, honestū, vtile, æquum & bonum in singulis quibusq; caussis iudicare possumus Debitam consideratione (Græci Ευλογισμὸν dicunt) quæ rerū principia,

[Subd]iuisio [pru]dentiæ [in] offi[ci]s.

media,

media, & fines, ne quid temerè aggrediamur dispicimus. Iustitia quoq; virtus est propriam cuiq; tribuens dignitatem, & discerpitur in Pietatem,

Definitio Diuisio. Officia.

qua Deo, parentibus & proximis sanguinis, Obedientiam, qua superioribus, Gratitudinem qua benefactoribus, Beneuolentiam, qua amicis quod suum est tribuimus. Sic fortitudo, quæ est cōsiderata periculorum susceptio, & laborū perpessio, diuiditur in Magnanimitatem, qua res arduas citra temeritatem aggredimur, Longanimitatem,

Finitio cū diuisione, &c.

qua dura constanti & infracto animo perpetimur, Patientiam, quæ singula quātumuis aduersa, clementi seu miti animo suscipimus. Temperantia quoque virtus, quæ ab omnibus, quæ turpiter appetuntur, appetitum compescit: diuiditur

Finitio cum alijs

in Sobrietatem, qua à superfluo cibo & potu, Castitatem, qua ab inordinata Venere abstinemus, Modestiam, qua moderantes animo omnem fastum & arrogantiam vitamus, Mansuetudinem, qua comite & sine amaritudine vel iræ vel odij cum quibuslibet conuersamur. Paucas è pluribus speciebus obiter tetigi, vt thematis partes per diuisionem paulò fusiùs prosequerer, earumq; sigillatim officia tibi inuestigāda demonstrarem. Nec me latet plures esse, exactiúsque de eis disputari posse, verùm hæc tibi pro Epistolari tū breuitate, tum facilitate sufficiant. Ad hoc autem nobis adnitendū, & summo studio contendendum, vt cuius finitionem, diuisionem, caussas, & officia, vel

Thema compositum.

3 Diuiſio. efficaciam habiturā credamus. Diuidetur autem Virtus mor.ilis à Philoſophis in Prudentiā, Iuſtitiam, Fortitudinē, & Temperantiā, quibus & ſapiēs quidā ſubſcribit, qui in æternę ſapiētiæ laudibus poſt multa eius ſecundū has virtutes, in nos collata, ampliter enumerata beneficia, tandem ſic inquiens abſoluit. Enthymema. Σωφροσύνην γὰρ καὶ φρόνησιν ἐνδιδάσκει, δικαιοσύνην καὶ ἀνδρείαν ὧν χρησιμώτερον οὐδέν ἐστιν ἐν βίῳ ἀνθρώποις. Hoc eſt, temperantiam enim ſeu continentiam & prudentiam docet, iuſtitiam & fortitudinem, quibus vtilius ſeu precioſius nihil eſt in vita mortalibus. Vides quàm appoſitè prioris diſtinctionis nominibus, tametſi non eodē ordine iam citatus ſcripturę locus conueniat? niſi quis σωφροσύνην magis aut cōtinentiam, aut potius animi ſobrietatē ſignificare contendat. Porro prudentia eſt rerum appetēdarum & fugiendarum ſcientia, & quibuſdam non tam moralis, quàm intellectualis videtur. Aut (vt Ariſtoteli placet) virtus eſt, adeóq; habitualis (vt vocant) affectus verum cum ratione operatiuus, circa ea quæ ſunt vel bona vel mala: & ſubdiuiditur in rectum conſilium ſeu Ευβουλίαν, qua quibuſlibet pro diuerſitate cauſſarum rectè cōſulere nouimus. Rectum iudicium ſeu Ευκρίνειαν, qua ſecundū omnes iuſtitiæ partes quid iuſtum, honeſtū, vtile, æquum & bonum in ſingulis quibuſq; cauſſis iudicare poſſumus Debitam conſiderationē (Græci Ευλογισμὸν dicunt) quæ rerū principia,

[D]iuiſio [offici]orum offi[cij]s.

media,

media, & fines, ne quid temerè aggrediamur dispicimus. Iustitia quoq; virtus est propriam cuiq; tribuens dignitatem, & discerpitur in Pietatem, qua Deo, parentibus & proximis sanguinis, Obedientiam. qua superioribus, Gratitudinem qua benefactoribus, Beneuolentiam, qua amicis quod suum est tribuimus. Sic fortitudo, quæ est cōsiderata periculorum susceptio, & laborū perpessio, diuiditur in Magnanimitatem, qua res arduas citra temeritatem aggredimur, Longanimitatem, qua dura constanti & infracto animo perpetimur, Patientiam, quæ singula quātumuis aduersa, clementi seu miti animo suscipimus. Temperantia quoque virtus, quæ ab omnibus, quæ turpiter appetuntur, appetitum compescit: diuiditur in Sobrietatem, qua à superfluo cibo & potu, Castitatem, qua ab inordinata Venere abstinemus, Modestiam, qua moderantes animo omnem fastum & arrogantiam vitamus, Mansuetudinem, qua comite & sine amaritudine vel iræ vel odij cum quibuslibet conuersamur. Paucas è pluribus speciebus obiter tetigi, vt thematis partes per diuisionem paulò fusiùs prosequerer, earumq; sigillatim officia tibi inuestigāda demonstrarem. Nec me latet plures esse, exactiúsque de eis disputari posse. verùm hæc tibi pro Epistolari tū breuitate, tum facilitate sufficiant. Ad hoc autem nobis adnitendū, & summo studio contendendum, vt cuius finitionem, diuisionem, caussas, & officia, vel

Definitio
Diuisio.
Officia.

Finitio cū diuisione, &c.

Finitio cum aliis

Thema compositum.

calamo deſcribere, vel lingua recenſere nouimus, quamq; præ cæteris mortalium rebus, tum propter honeſtatē, tum propter vtilitatem præſtātiſſimam nouimus, totis animi votis, quemadmodum prȩſcripſimus, eam veram & Chriſtianam amplectamur, exoſculemur, & excolamus. Quid enim virtute honeſtius? quid vtilius? quid iucundius? quid deniq; magis neceſſarium? Si eruditio ſola (quanquam ſine virtute vix poſſit cōſiſtēre) promouere ſolet hominem ad amplos honores, ad amplas diuitias, ad ampla commoda & voluptates, quantò excellētior eſt virtus, quæ non modo hæc temporaria, & corruptioni obnoxia, ſed etiā immortalem largitur gloriā, immarceſſibiles diuitias & fœlicitatem cœleſtem: cū qua omnium tandem bonorum aggregationem perfectam cōſequemur, ſine qua Dei opt. max. & omnis tandem beatitudinis expertes erimus. Et quis eſt, niſi prorſus inſanæ mentis, qui rem quālibet vera honeſtate & vtilitate inſignem mortalibus amplectendam non iudicet: cùm pariter omnes, qui lumine rationis præditi ſumus, naturæ quodam impetu ad fœlicitatem rapiamur? Hæc ſuccurrebāt, mi Petre, quæ in genere tibi didactico adeoque dialectico vti poſtulaueras de themate ſimplici, nempe virtute, quod nos quoq; compoſitum fecimus, dum virtutem amplectendam ſyllogiſmo oſtendimus, ſcribere debui. Cura vt valeas.

Propoſitio vel complectio.

Ab honeſto, & vtili.

Maior.

Secundum hanc explicandi thematis formam poterit

poterit quisque vel prolixiùs vel breuiùs aliud quodcũq; quale sit thema, secundũ locos dialecticos tum in Epistolis, tũ in orationibus explicare.

De Epistola Indicatiua.

CVm plures Epistolæ familiares scribũtur, quę sub nullo prædictarũ caussarum genere per omnia comprehenduntur, aut in quibus eorũ artificium secũdũ partes & locos proprios nõ vsurpatur. Vt sunt quibus alterius felicitati simpliciter gratulamur quib. gratias agimus, quib. alquid curandum mandamus, quib. rem gestam vel benè vel malè collocatam declaramus, quib. læta, quib. tristia significamus, quibus de rebus quibuslibet sciscitamur, & id genus aliæ, quas omnes vnico vocabulo Indicatiuas appellare possumus. In quibus certas designare partes stultissimum est. Nam ex abrupto sæpè principio mira quadã festiuitate ordimur, & sine propositione præter iocos & sales nihil tractamus. Et sæpè licet simpliciter seria proponamus, sine confirmatione tamẽ argumẽta absoluimus. Quid enim (sit exempli caussa dicamus) amico persuadere necesse est argumentis, quod nouimus eum spõte seu libenter executurum? Inter has quoq; nõnullæ simplices sunt, vnicum videlicet negotium indicãtes, nonnullæ cõpositæ seu mixtæ, diuersas rerum materias ex ordine recensentes seu tractantes. Si quis igitur (id quod creberrimè fieri solet) Epistolã indicatiuam

Compoſitam ſeu mixtam de rebus diuerſis ſcribere voluerit: quanquam omnia, quæ in buccam veniunt ordine duntaxat naturæ ſeruato, ſcribere poteſt, nec multis præceptionibus opus eſt: nõ parum tamen lucis adfert legenti, & decorem addit ſermoni, ſi ſecundũ quòd naturalis ordo à loco, à tẽpore, à rebus, à perſonis, cæteriſq; circumſtantijs commonſtrat, ſeorſum publica, ſeorſum priuata, ſeorſum proſpera, ſeorſum aduerſa. ſeorſum prophana, ſeorſum geſta, ſeorſum gerẽda indicentur, & ita de reliquis diuerſarum rerum generibus, ne res aut prorſus inter ſe contrariæ, aut (vt vocant) diſparatæ indiſcriminatim nulloque adhibito vulgaris ordinis iudicio confundantur. Inter hæc quoque ſtudẽdum eſt, vt diuerſi generis narratiunculæ aptis tranſiunculis quaſi quibuſdam anſulis connectantur, ne perinde atq; (vt dici ſolet (ſcopæ diſſolutæ legẽtibus ingratæ ſint. Sint præterea breues, planæ & dilucidæ. Prolixitas enim & obſcuritas, vt vbique, ſic in his maximè narratiunculis vitioſa, & lectori reliqua legẽdi cupido inſuauis & ingrata eſt.

Paradeigma Indicatiuæ compoſitæ.

NEſcio quæ te modò ſcribendi libido inceſſit, vt qui hactenus nec ad dandum, nec ad accipiendum literas fueris propenſus, iam quaſi nouo quodã literario furore raptus de rerũ noſtrarum ſtatu literas exigis, vt de rerum veſtrarum ſtatu

literas

literas reddas. Vtrinq; voto tuo satis fiet Nam & ego scribam, vt tibi quoq; scribendi ansam porrigam. Primumq; tibi quod primum postulas, proprium rerumq; domesticarũ statum breuibus exponam. Ex eo tempore, quo dudum tibi coram in nundinis Antuerpianis loquebar, hectica me febris inuasit, & quamuis non admodum violenta esset, sensim tamen ita corpus meũ perpetua hac hyeme non modò attriuit, verumetiam arrosit, vt vix ossibus cutis adhæserit. Vbi autem iam tandem paululum conualui, viresque resumpsi, vxor mea ex puerperio morbum contraxit adeò molestum, mi Galtere, & periculosum, vt quid de salute eius mihi & liberis promittam, planè nesciã. Filius natu maior, quem hactenus sacerdotio enutriui, posthabitis literis non absq; nostro dolore militiam amplectitur. Virgo iam nubilis, quàm tu è sacro fõte leuasti, virginum relicto monasterio domum redijt, & nuptias postulat. Reliqua familia aut ęgritudine, aut mœrore afficitur. Quid dicam? Domus penè tota tum propter hæc varia infortunia, tum propter rem bellicam, tum propter quæstum exiguum destituta est. En tibi rei nostræ priuatæ statum non admodum fœlicem, nunc audi de statu publico. Senatus noster tametsi bellis vndique quatitur, rempublicam prudentissimè administrat, ipsique cum plebe tanto est concordia, vt in tanto discrimine & turbulentia rerum maior esse non possit: præterq; annonæ

Res priuata.

Respublica profana.

caritatem & quæstum exiguum nihil quærimus. Paucis profana perstrinxi, paucis & sacra attingam ne epistolæ quæraris prolixitatem. Quinq; Traiectensis ecclesiæ celeberrima collegia in perpetuo, vt hactenus, Dei cultu summoq; omnium honore perseuerant, pancraticè agunt, cunctisque suis æmulis superiores euadũt. Porrò reliqui tum sacerdotes, quos vocant seculares, tum monachi, tum monachæ seu sacræ virgines sic viuũt, vt pro nostrorũ temporum ratione irreprehensibiles videantur. Et ne prætercam iuuentutem scholasticam rebus partim ecclesiasticis, partim profanis destinatam, ipsa mehercle pulcherrimè viget, in Græcisq; literis pariter & Latinis prosa & carmine rectissimè instituitur, atq; in tanto rerum bellicarum tumultu, imò inter ipsos armatorum gladios & hastas amplissimè promouetur. Venio ad ipsam, cuius subinde memini rem bellicam, quam prôh dolor (sic visum est superis) cum Republica optimè instituta inæqualiter hac nostra tẽpestate currere oportet. Comparantur vtrinque grauis armaturæ equites, confluunt & leuis armaturæ sine numero gregarij milites, corraditur vndique ex Brabantis, Hollandis, Geldris, Cliuijs, nempe belli neruus immensa pecunia: parãtur machinæ, tenduntur insidiæ, acuuntur bipennes, lanceæ frameæ, aptantur arcus, balistæ, pharetræ, puluereq; suo stygio farciuntur tormenta: & (vt semel dicam) nihil omittitur, quod hostibus vtrinque expugnandis

Sacra.

Res scholastica.

Res bellica.

pugnandis vsui fore putatur. Tātus auditur quotidie armorum fragor, bombardum tonitrus, tubarum clāgor, tympanorum strepitus, equorum hinnitus, militum clamor, vt æthera & aera dissilire credas. Quid inter hęc nobis animi, quid fiducię, quid spei, non facilè dixero. Sunt siquidē quibus hæc bella placēt, sunt contrà quibus maximè displicent, in vno Domino Deo suo fiduciam habentes, & ab eo solo rerum tranquillitatē sperantes. Audisti Martis horrorem, iam quis fructus sequatur, aduerte, quanquam & eum sine calamo quisq; per se facilè expendere potest. Exuruntur ædes, spoliantur templa, agri vastantur, pecudes abiguntur, viri capiuntur, vxores cum liberis desolantur, virgines constuprantur, & nihil pudēdi sceleris non impunè cōmittitur. Et inter hæc cōniuere principes videntur, & nihil dolore super contritione Ioseph (vt habet scriptura) & oppressione innocentum, quorum simul cum lachrymis clamor in aures Domini Sabaoth perpetuò strepit. At ne tragœdiā texere videar a publico belli tumultu, generalibusque patriæ negotijs ad priuata & specialia transibo. Germanus cōsobrinus meus tui amātissimus, vxoris suę fœlici partu gemina prole ditatus est, & honestam fœminam, quàm hactenus licet infœcundā, charam habuit, nunc charissimè amplectitur. Frater eius minor pudicam, venustam, amplissimeq; dotatam, nēpe patrui tui Gulielmi filium nudius tertius duxit

Mala belli.

Specialia

vxorem Iohānes noster cognomento λευκὸς, quāquam minimè cādidus, qui fœlicibus vtriusq; nostrum studijs inuidere cōsueuit, patruumq; tuum qui intumuis senem plurimum diuexauit, eodem (ni fallor) vespere repētino fato extinctus est. Nec tamē hæc nūcio, quòd de aduersarij interitu gaudeam aut tibi gaudendum velim: sed vt consideres, quàm pernitiosus vt liuor, & quòd non tam alijs quàm sibi noceat tabescens inuidia. Hæc potissimum succurrebāt ad te pro temporis ratione scribēda, cùm mihi vestratia depinxeris (ne nunc Epistola modū excedat) plura rescisses. Sed heus tu, dum hæc scriberem, vltimumq́ue tibi vale dicturus essem lætus rumor in ædib⁹ spargitur. Rogo quis sit. Ferunt certis acceptis literis Carolum Quintum Imperatorem Romanum prospero nauigio venisse in Italiam, & propediem patrios suos fines inuisurum. Faxit Deus. Vale.

Paradeigma Indicatiuæ simplicis.

SAlue. Sciscitaris, mi Thoma, de caritate annonæ, quòd eam maximā propter bella cum Sicābris in ciuitate nostra totaq; dioecesi suspicaris, Certè neq; maxima, neq; minima est, sed pro hoc rerum statu satis moderata. Nam tritici modius (vt vocāt) mensuræ nostræ vænit duobus Philippeis, Silignis duobus Carolinis, Hordei vno Carolino hauenę quindecim sestertijs, Congius vini Rhenani mensuræ nostræ quatuor sestertis. Hesperij

ſperij ſeu Hiſpanici, quod Romanicum vocāt tribus. Cæterum lac, butyrum, caſeus, oleum, piſces, carnes, ſal, igniū fomenta, & reliqua omnia, quib. natura ſuſtentatur ſolitum præcium nō excedunt, quorū omniū tamen hoſtes noſtros penuria laborare, ſi frumētum demas & vinū, certo certius eſt: nempe quib. ipſa ex his & vicinis regionib. ſuppeditare conſueuerunt. Faxit miſericors Deus, vt factaconcordia principum, ſua nobis illi, & noſtra nos illis mutuo ſuppeditare poſſimus: nam mutuo cōmercio cōmodè diu carere non poſſumus. Vale, & vos, quib. minor hoſtiū timor & rarior incurſus, nulla moleſtia militū, & nulla rerū turbatio, quanti hæc ſingula væneant, reſcribe.

Aliud Paradeigma.

NOn poſſum mi Florēti, quin rebus tuis vltrò inſeruire ſtudeam. Paruus (prôh dolor) vnà cū cōiuge heſterno die ſub ipſo noctis crepuſculo pleuritide interierūt, craſtino die nō ſine pōpa funerali more noſtratiū ſepeliendi. Nō ſolùm igitur piè, ſed etiā prudēter feceris, ſi omnibus poſthabitis celeriter per noctē te huc confers, & exequijs funeralibus adſis: vt non modò honori tuo pro noſtratum conſuetudine ſatisfacias, verumetiam vtilitatibus tuis, tēpori, conſulas. Nam cùm inteſtatus (vt vocant) & ſine liberis obierit, ædéſque ampliſſimas, ſuppellectilē variam, agros multos, ingentēq; pecuniæ vim dereliquerit, vide ne bona, quæ tibi iure debētur hæreditario, per alienos

(vt fieri passim videmus) executores distrahātur, dissipentur, diripiantur, Vale.

Aliud breuius.

DOleo profectò ex animo, mi Bonifaci, horreum tuum nudiūs tertius, in quod frumentum satis copiosum ex agro cōgesseras, hostilibus flammis (modò vera sit fama) tuo maximo dāno interijsse. Quis enim, si amici casum seu damnum rescissat, nisi prorsus ἀφιλάνθρωπος sit & ἄστοργος, ex animo nō doleat? quod amicorum omnia, tum prospera, tum aduersa meritò debeāt esse cōmunia. Contrà, tibi nō minus ex animo gratulor, super nuncia, quæ lætus adfero: Nauis tua oneraria, quam ante brumam ad Sarmatas direxeras, omnibus bonis, quæ Sarmatia ad nos mittere cōsueuit, onusta, eodem die, quo dānum fecisse diceris. Amstelrodamū prospere aducta est, vnde ni fallor, plus decuplo lucri recipies, quam in horreo, exusto iacturæ feceris. Prudenter itaq; sopito dolore præteritorū malorum lætus huc venies, & vt res postulabit, merces tuas aut distrahes, aut in tēpus magis oportunū vel apud me, vel aliū quemlibet, prout placebit, depones. Vale.

Aliud breuissimum.

CVm primum, mi Gerarde, has literas nostras legeris, mox citra dilationem cōducto curru hûc aduola: est enim apud nos, quod maximè tua interesse videbis, & gaudebis: quod adijcere nolui, ne cuius rei malæ nascatur tibi suspicio. Nos

enim

enim & filius tuus salui sumus. Vale.

A simili.

SAlue. Miraris amicè quòd nõ scripserim, mirari desine, iam scribo, & si placet laconicῶς laconico responde. Vale. Raptissimè ex Traiecto.

Aliud.

NÆ tu bellus es homo, quẽ cùm præ chartæ amplitudine amplissima scripsisse putarem, reuera (vt inquis) λακωνικῶς scripsisse deprehendo: λακωνισμῷ quoque tuo λακονικωτέρως profecto responderem, nisi quidquam tibi seriò indicandum esset, quod citra λακωνισμὸν tibi scriptum multò maximè cupias. Fama nẽpe celeberrima nostratibus diuulgatur, quod cum omni Geldrensium magistratu generosum Cliuorum Ducem inuictissimus Romanorum Imperator & semper Augustus Carolus Quintus clementissimè recepit in gratiam. Faxit Deus (id quod nunc maximè futurum speramus) ad perpetuam sit finitimarum prouinciarum pacem. Vale ex Antuerpia.

Prioris partis Finis.

POSTERIOR PARS DE Dispositione & Elocutione.

DIximus in principio tria, quędã esse præcipua capita, quæ non modò ad orationẽ rhe-

toricam, verumetiam ad artificium Epistolicum necessaria sunt. Inuētionem videlicet, Dispositionem & Elocutionem. Hactenus autem de Inuentione secūdum diuersa caussarum genera, per diuersarum Epistolarum locos varijs subiectis exēplis disputatum est. Postulat igitur ordinis ratio, vt de dispositione (licet eā in superiori parte exempla satis ostenderimus) prout hæc nostra rudimenta postulant, adhuc pauca loquamur, inde paulò latiùs de Elocutioue locuturi.

Dispositio triplex.

EST itaque Dispositio commodus eorum, quæ ex singulorū generum locis per inuentionem collecta sunt, tum verborum, tum rerum ordo, ad orationis perspicuitatem non parùm conducens. Omisso autem verborum ordine, qui (quod aiūt) ad vnguē, hoc est, ad plenum præceptis tradi non potest, sed penè sola doctissimè loquentiū & scribentium sagaci obseruatione apprehenditur, rerū duntaxat ordinem prosequamur.

Triplicem ponunt rhetores dispositionē, Partiū videlicet orationis, Locorū, & Argumentorū, præcipuæ eorū quę ex locis Cōfirmationis & cōfutationis ad probādū vel improbandū sumūtur. Ordo seu dispositio partiū fermè manebit idē, qui secūdum naturā singulis generib. præscriptus est: vt videlicet ab exordio sequatur Narratio, si necessaria sit, deinde Propositio: post sequetur Confirmatio, cui subiuncta sit vel interiecta Confutatio,

tio. Pars nouissima sẽper Peroratio. Contingit tamen nonnunquam non sine rhetorico artificio, tũ in orationibus, tũ in Epistolis hanc partiũ dispositionẽ data opera cõfundi, vt videlicet pars Cõfutationis præcedat Confirmationẽ, seu alia natura posterior pręcedentẽ, de quo nõ est huius loci disputare. At quia singulis fermè Epistolarũ generibus peculiares quasdam partes, minimè tamẽ à rhetoricis alienas assignauimus etiam in illis præscriptũ ordinem obseruari cõuenit, nisi quod pro libertate Epistolica aliquas inter eas nonnũquam trãsferimus, id quod etiam subinde in præceptis superioribus indicaui. Dispositio quoq; Locorũ ipsam naturã sequatur, aut illum ordinẽ qui pro singulis orationis partib⁹ eis præscriptus est. Natura siquidem pueritia præcedit Adolescentiam: Honestum, Vtile: Voluntas, Facultatem & sic de reliquis quanquam & hic libertas Epistolica non magnopere curat, vtrum prius ductum sit argumentum ab honesto, an ab vtili vel delectabili.

Dispositio verò Argumẽtorum eum præcipuè inuestiget ordinẽ, qui maximè in cõcionibus auditoris, & in Epistola lectoris animũ flectere posse putabimur. Id quod potissimũ fiet, si primo loco & itẽ nouissimo ponãtur argumẽtationes firmissimæ & irrefutabiles: media autem si quæ sint minus probabiles occupent, quod ad primas probationes & nouissimas lectoris & auditoris animus maximè solet esse attẽtus. Si quis tamẽ à langui-

dis primum argumentis incipiens sensim seu gradatim cum exaggeratione ad validiora consurgat, vt scilicet validissima finem contentionis occupent. meo quidem iudicio non ludet operam.

Postulant & exempla, quorum si apposité adhibeãtur, non tantùm in orationibus generis deliberatiui, verumetiam in Epistolis pulcherrimis est vsus: suum cõcinnum ordinem, nempe vt primo loco extranea, deinde nostratia, & ex his primo aliena, deinde peculiaria & domestica ponãtur. Vt exhortaturus quemlibet ad studium & laborem literarium, primum ponas exempla Græcorum Philosophorum, ostendens quantis laboribus, ærumnis, calamitatibus Philosophiam apprehenderint; deinde Romanos seu Latinos, Ciceronem Virgilium alio'sq; complures, ostendens nihil non pro eruditione cõsequendâ tentauisse, aut aggressos esse: deinde si is quẽ extimulare niteris, vel patruum habuerit, vel auũ, vel nepotem, vel fratrem, vel patrem, qui cum laude nõ sine labore docti euaserunt. Item si familiarem, amicum æmulum, &c. Et hæc de Dispositione.

De Elocutione.

CVm omnis non solùm apté dicẽdi, sed etiam docté scribẽdi studiosus (vt in primis dictum est) ad hoc niti debeat, vt doceat, quod necessitatis est: vt delectet, quod suauitatis est: vt flectat, quod victoriæ est, & de ratione docendi hactenus fermè disputatum sit, restat & delectandi & fle-

ctendi

ctendi rationẽ, quæ in Elocutione præcipuè consistit, paucis ostendere. Est igitur Elocutio (vt ad Herennium scribitur) idoneorum verborum & sententiarum ad inuentionem accommodatio: qua videlicet sub prima artis parte res inuentas verbis efferimus congruis, hoc est, Latinis, proprijs, puris, minimeq́; duris, sordidis vel obsoletis, & quorum compositio, vt ait quidam, æquabilis, gratiosa, facilis, minimeq́; per concursum vocalium hiulca, aut per illusionem seu immoderatum concursum vel literæ, r, aspera sit: vel literæ, m, obtusa sit: vel literæ, s, sibilans vel blesa sit. Qua sententiæ dilucidæ, solidæ, & minimæ triuiales sint, sed vel iusta Latini sermonis & propria phrasi, vel honesta figuratione venustæ & elegãtes sint, Quanquam enim simplicitas & proprietas tum verborum, tum sententiarum maximam, adeoq́; præcipuam adfert orationi venustatem, non parum tamen lucis & ornamenti superinducunt vel adducunt ei Tropi & Schemata, si per ea fuerit moderatè pro dicendi ratione variegata.

Triplex Character, seu dicendi ratio.

EST siquidem triplex dicendi pariter & scribẽdi ratio, id quod etiam obiter in primę partis principio diximus, quam alij χαρακτῆρα hoc est, stylum vel genus dicendi vocant. Primum dicẽdi genus Sublime dicitur, quo Heroica, Tragica, & Orationes rhetorum multiplici figurarum ornamento vt plurimum texi consueuerunt. Secundũ

est Mediocre, quo historias præcipue, & secundū eas, interim orationes, declamationes, commentarios, & epistolas aliquando scribere cōsueuimus, paulum supra tritam loquendi rationem moderatius assurgentes. Tertium est Humile, familiare, & comicum, quo præcipuè epistolas scribimus & commentarios, in quibus oratio ad ampullosas figuras non assurgit, sed humi penè serpere videtur. Habet tamen & ipsum suam elegantiā, &, nec tropos, nec schemata familiariter loquendi secludit. Studendum est igitur primum omnium proprietati & simplicitati orationis, quod corpus vocant: deinde quibus tum tropis, tū schematis tanquam ornamentis vestiri queat, obseruandum.

Quid Figura, & quotuplex.

FIgura est quouis modo cū laude nouata loquēdi vel scribēdi ratio. Hoc modo docēdi gratia placuit hic finire figurā vt reiectis vitiosis loquēdi vel scribēdi nouitatibus, generali vocabulo sub se cōprehendat omnes, cū constructionibus, tū locutionis figuras, & inter has Tropos & schemata, & inter hæc quædā λέξεως, hoc est, quæ ad dictionem, quædam διανοίας, hoc est, quæ ad sententiam pertinent. Porro figuras Grāmaticas (quas μεταπλασμοῦ species vocant) Prosthesin, Aphęresin, Epenthesin, Syncopē, Paragogē, Apocopen, Systolē, Didastolē, intactas relinquo quod videlicet ad rem pręsentē non attinēt, sed magis ad institutionem poeticam, de quibus tum in Institutionibus

gramma-

grammatices, tum in prosodia nostra satis dictum cēseo. Omitto nihilomin⁹ Syntaxeos figuras Syllepsin, Prolepsin, Zeugma, Synthesin, Antiptosin, Synecdochen, & similes, in Syntaxi nostra tractatas. Loquar tantùm de ijs, quę ad orationis rhetoricæ ornamentum, argumentum, & amplificationem accommodari possunt, exactum tamen iudicium aliorum commentarijs relicturus. Quod autem ad hanc rem nostrā præsertim epistolicā attinet, tres figurarū ordines pro Elocutionis charactere seu stylo picturando breuibus exponam. Primus ordo complectitur schemata, quæ reddat duntaxat orationem iucundā, splendidam & perspicuam nihil corpori orationis adijcientes: & λέξεως, figurę dicuntur, quòd vnica dictione seu vocabulo figuretur oratio. Secundus ordo illa continebit schemata: quę orationem tametsi nō augent præter ornamentū tamē addūt etiam acrimoniā, grauitatē & vehementiam. Hæc cum ijs, quæ tertij ordinis sunt, διανοίας figuræ dicuntur. Tertius ea complectetur schemata, quæ vel orationem augent, vel caussam amplificant, Porrò augetur oratio, dum extenditur & amplificatur, id quod amplius, grauius, vel vehemētius, quam apparet, esse ostenditur. Hos tres ordines quàm potero breuissimè digeram, & exēplis illustrabo. Sicubi quoq; Græca occurrerint ex Diuo Paulo adijciā. siue ille (vt nonnulli volunt) artificio Rhethorico in nonnullis Epistolis studuerit, siue (vt Augusti-

no placet) vltrò sese scribenti eloquētia obtulerit.

Tropi species.

CVm tropus non tātùm per se seorsum verbis & sententijs orationem illustret: sed & per omnes fermè horum trium ordinum partes pulcherrimè se sæpè diffundat, primo loco, priusquā σχήματα aggrediar, species eius vulgariores velut obiter tangam, ab hoc maximè, quòd non parum Tropi à Schematis differant. In tropis siquidem (τρέπω verto vel mitto) significatio vel vocis, vel sententiæ mutatur: in Schematis autem non ita, Nam σχῆμα habitum, ornatum, cultū, & eloquentiam sonat, verbisq; tum propriæ, tum impropriæ significationis constat. Hinc est quòd Schematis species Tropos admittant, Tropi verò sine significationis mutatione constare non possint: quorū licet aliqui ad dictiones seu voces: aliqui ad sententias spectent, nos tamen eorum discrimini non magnopere studebimus.

Tropi dictionis:
- Metaphora.
- Catachresis.
- Onomatopoeia.
- Antonomasia.
- Antiphrasis.
- Metalepsis.
- Hendiade.
- Emphasis cū Liptote.
- Charientism⁹.
- Metonymia.
- Synecdoche.

Tropi sententiarum:
- Allegoria.
- Ironia.
- Sarcasmus.
- Asteismus.
- Micterismus.
- Ænigma.
- Paroemia.
- Hyperbole.
- Prosopopoeia.
- Hypallage.
- Parabola, &c.

Tropi

OFfert ſe primo loco propter frequētiſſimum ſuum vſum μεταφορὰ, hoc eſt, Tranſlatio, qua veluti quibuſdam floſculis, dum commodè adhibetur, oratio venuſtatur: cum videlicet vox aliqua transfertur ab ea re, cuius eſt propria, ad ſignificandum rem aliam per quandam ſimilitudinem, cui non eſt propria, vt cùm transfertur vox à rebus animatis ad inanimes, vt ſi quis dicat terram ſitientem aut bibentem. Quemadmodum ad Heb. dicitur: γῆ πιοῦσα τὸν ὑετὸν, καὶ τικτοῦσα βοτάνην. Aut contrà ab inanimi ad animatum, vt ſi quis dicat: iuſtum germinantem. Pſalmiſtes, δίκαιος ὡς φοῖνιξ ἀνθήσει. A rationali ad brutum aut inſenſibile, vt ſi dicamus: prata ridere. Et Virgilius de apibus canens, Magnanimoſq; duces, &c. Sic Eſaias: εὐφράνθετι ἔρημος διψῶσα. Et Salomon ſecundum 70. χοιρογρύλλιοι ἔθνος οὐκ ἰσχυρὸν. &c. Aut contrà, vt: Vlulate paſtores. Hiero. ἕκαστος ἐπὶ τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίου αὐτοῦ ἐχρεμέτιζον. A propinquo ad rem proximam, ſicut ab anima ad corpus, vt: dolor pedum, & Paul. συγχαίρει πάντα τὰ μέλη. Aut contrà frequentius, vt: ſtupor ſtupere, guſtare, ſi ad animum referantur, vt: γεύσασθε καὶ ἴδετε ὅτι χρηστὸς, &c. His & multis aliis modis, tum nomina, tum verba à propria ſignificatione ad proxmam vel cognatam, non modò licitè, verumetiam ſæpenumero eleganter apud doctos ſcriptores transferuntur, quos præcipuè in huius

figurę vſu imitari conuęnit. Nec tamen in oratione ſoluta temerè licebit ſemper æmulari poetas, qui liberius pro ſua licentia hoc interdum tropo, quam oratores vtuntur.

2. Catachreſis.

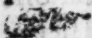
Proxima eſt Metaphoræ κατάχρησις, id eſt, abuſio, cū vox vſurpatur ad ſignificandū rē non propriam, ſed illi cognatam ſeu proximam, cui propria vox deeſt: vt ſi librum non pro arboris cortice, ſed pro volumine literario accipiamus: ſi ſegetes dicamus lętas: ſic pugnare, legere: ſic lingua, ſic gēma, & alia ſexcēta. Ita quoq; Paulus ad Corin. λαλῶν γλώσσῃ οὐκ ἀνθρώποις λαλεῖ ἀλλὰ τῷ θεῷ. Porrò maximè affinis eſt Metaphoræ Allegoria, ſed eam, qui non tam ad tropos dictionis, quàm orationis attinet, paulò poſt tractabimus.

3. Onomatopœia.

Nec abſimilis eſt Ονοματοποιία, hoc eſt, Nominis fictio, qua rei, cui propria vox deeſt, non proximā ſed fictam vt plurimum à ſono tribuimus, vt taratantara, bombarda, ſibilare, balare, & ſimilia. Sic βληκή μηκή, κόαξ. Sic κλάγγω, κοκκύζω.

4. Antonomaſia.

Additur poetis frequens Αντονομασία. Nominis permutatio, vt: Saturnia pro Iunone. Pelides pro Achille, Apoſtolus pro Paulo.

5. Antiphraſis.

Additur quoque Αντίφρασις, qua vox vna pro contraria ponitur, vt: bellum quod minimè bonum,

num, sacrum pro execrando ἐυμένιδες furiæ, quod minimè mites.

6. Metalepsis.

Sic Μετάληψις, Transumptio etiam Poetis frequens, qua gradatim ad aliud quiddā, quā verbo exprimimus, ostendendum procedimus, vt: speluncis abdidit atris, hoc est, in præceps profundis.

7. Hendiadis.

Est quoque poetis familiaris ἑνδιάδυς: aut vt alij ἑνδυᾶς, qua vnum vel duo substantiua copulata significamus, altero videlicet per adiectiuum exposito, vt: pateris libamus & auro, id est aureis pateris. Sic: in spiritu mansuetudinis, pro spiritu mansueto secundum Hebræos.

8. Emphasis.

Εμφασις, seu Demonstratio familiaris omnibus scriptoribus, plus quiddam indicat, quàm exprimitur, nempe latens quiddam, nunc per pronomen: nunc per substantiuum pro adiectiuo: nunc alijs varijs modis: vt scelus pro scelesto & insigniter sceleroso. Sic Paulus ad Corinth. τὸν μὴ γνόντα ἁμαρτίαν, ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησεν, &c. Item: ἁμαρτωλὸς ἁμαρτία.

Videtur quoq; λιτότη sub hac contineri, qua minus dicitur, & plus intelligitur, nisi sub Synecdoche malis, vt: non odit me, id est, ex animo amat: Fit autem vt plurimum per verbum sententiæ contrarium cum negatione.

9. Metonymia.

Μετωνυμία quoq; (hoc eſt) Tranſnominatio familiaris admodum tropus eſt, cùm vel inuentorem ponimus pro re inuenta: aut numen aliquod pro eo, cui preeſt, vt: Cererem pro frumento, Venerem pro amore vel pulchritudine. Matt. Οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμμωνᾷ. Vel continens pro contēto, vt poculum pro vino, vt & Paul. ad Cor. ὃς ἂν πίνῃ τὸ ποτήριον τοῦ Κυρίου ἀναξίως. Sic domus ꝓ inhabitãtibus aut familia, aut re familiari. Luc. κατεσθίουσι τὰς οἰκίας τῶν χηρῶν: Vel poſſeſſorem pro re poſſeſſa: vt: Deucalion ardens, ad Corinth. Εἴ τις ὑμᾶς κατεσθίει. Vel cùm effectum tribuimus efficienti, vt: pallida mors, quòd membra efficiat pallida. Sic cùm authorem pro opere ponimus, vt ſi dicamus: in Paulo facilè omnes rhetorum figuras & ornamenta deprehendimus, hoc eſt, in epiſtolis Paulinis, Sic Moſes pro lege.

10. Synecdoche.

Non admodum diſſimilis tropi ſpecies eſt ζυνεκδοχή, id eſt, Intellectio ſeu comprehenſio, cum videlicet intellgimus vel ex vno plura, vt: Cæſus Hannibal, pro milite forti. Vel ex parte totũ, vt: puppis pro naui. Iohan. Καὶ ὁ λόγος, σὰρξ ἐγένετο.

Vel contra, ex toto partem, vt: poſt tres dies reſurgam.

Vel ex ſpecie genus, vt: Græcus pro Ethnico: vel contrà.

Vel ex materia materiatũ, vt: Ferrũ pro gladio:

Vel

Vel ex præcedentibus ſequentia, vt Virgineā ſoluit zonam, & alijs ſimilibus modis. Eſt enim Synecdoche, cum plus minúſue pronunciamus, quàm intelligimus.

11. Carientiſmus.

Poteſt quoq; frequētius videri Tropus dictionis Καριεντισμὸς, cùm quæ dura ſunt, verbis gratioſis mitigamus: vt cùm puerum pro ſeruo ponimus, & mortuum quieuiſſe dicimus, Matt. παῖς μοῦ βέβληται ἐν.

Addunt & Heteroſin vel Enallagen, cùm vel numerum pro numero vel perſonam pro perſona ponimus, vt: miles pro militibus, &c. At ſub Synecdoche vel Metonymia comprehēdi poteſt, quas cum alijs nonnullis inter tropos orationis ponemus, quod videlicet ſubinde dictiones, ſubinde orationes figurant.

Tropi orationis.

1. Allegoria.

QVanquā Ἀλληγορία ſeu inuerſio fit perpetua quædā Metaphora, quòd ſingula eius verba per tranſlationem intelligātur, atq; ob id fortaſſis inter tropos dictionis ponenda videri poſſet, quia tamen eius cōplexio nō ſingularem aliquam vocem, ſed totam orationem aut ſententiam figurat, in hunc eam poſteriorum troporum ordinē relegaui. Eſt autem Allegoria tropus quidem orationis & ſententiæ pulcherrimus, quo aliud ſenſu, a-

lud verbis intelligimus: vt Ouidius de amore loquens Pyrami & Thysbes allegoricῶς, ſic canit: Quoq; magis tegitur, tantò magis æſtuat ignis. Sic ad Cor. Μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα ζυμοῖ. Hæc orationem non tantùm illuſtrat, ſed etiàm elegāter extendit, frequens tū in ſacris tum in profanis literis. Volunt nōnulli ſequentes eius eſſe ſpecies.

2. Ironia.

Εἰρωνεία (Diſſimulationem vertunt) eſt diſſimulata illuſio, quæ videlicet non ex verbis (plerunq; enim contraria ſunt) ſed vel ex modo pronunciandi, vel ex perſona loquentis, vel ex ipſa rei natura intelligitur, vt: Id populus curat ſcilicet, apud Comicum: per ſcilicet autem videlicet ſimiléſq; particulas commodè fieri conſueuit. Corint. χαρίσασθέ μοι τὴν ἀδικίαν ταύτην.

3. Sarcaſmus.

Adſimilis eſt ſuperiori σαρκασμὸς, Exacerbatio ſeu irriſio amarulenta, cùm victor victo vel hoſti inſultat, vt: I nunc & verbis virtutem illude ſuperbis. Sic Lu. Ἄλλους ἔσωσε, σωσάτω ἑαυτόν, & reliqua.

4. Aſteiſmos.

Huc quoq; pertinet Ἀστεϊσμὸς Vrbanitas, quæ eſt vrbana dictio, & iocus cū aſtutia feſtiuus, quales ſunt ſales & dicacitates difertorum: vt illud Marionis: Qui Bauium non odit, amet tua carmina Meui. Et Paulus in Actis: Οὐκ ᾔδειν ἀδελφοί ὅτι ἐστὶν ἀρχιερεύς, γέγραπται γὰρ ἄρχοντα τοῦ λαοῦ σου οὐκ

ἔρεις κακῶς, ſecundum quoſdam.

5. Micterimus, 6. AEnigma.

Poſſent addi Μυκτηρισμὸς, cùm naſo quẽpiam in ſcõmate quouis ſuſpendimus & Αἴνιγμα cũ dictum obſcurum, cõiecturis indagãdum proponimus, vt: Dimidium plus toto, apud Heſiodum, & Samſonicũ illud: Ἐκ τοῦ ἐσθοντος ἐξῆλθε βρῶσις, καὶ ἐξ ἰσχυροῦ ἐξῆλθε γλυκύ. ſimiliaq; ſcriptorum rara problemata, ſed quia ad rem noſtram non admodum conducunt, ſobriè tractanda iudicauimus.

7. Paroemia.

Quanquã non omne Adagium ſeu vulgi Prouerbium tropicum eſt, deprehenduntur tamen innumera à ſono verborũ ſignificatu tam aliena ſeu diuerſa: vt proximè ad AEnigma accedere videãtur; & ſi oportunè tũ Epiſtolis, tũ familiarib. colloquijs accõmodẽtur, & citra nimiã affectationẽ inferãtur, nõ parũ venuſtatis & iucũditatis adferũt. Eſt igitur Παροιμία ſeu Adagiũ dictũ celebre & vulgo tritũ, aliqua nouitate inſigne, vt: Lupum auribus tenere dicitur, qui negotium ſuſceptum neq; tutò relinquere, neq; tolerare poteſt. Sic ad Paulum in Actis. Σκληρόν σοι πρὸς κέντρα λακτίζειν.

8. Hyperbole.

Vſui quoq; frequenter ὑπερβολὴ eſt, nos Exceſſum interpretari poſſumus Nã quod ſecũdũ figurã hanc dicimus, fidẽ manifeſtè exuperare debet. Eſt enim (vt inquit Quintilianus) dementiens ſuperiectio, vel amplificãdi gratia, vt: Aquilis velo-

ciores, leonibus fortiores: aut minuēdi, vt: testudine tardior. Colossensib. scribit Paul. de Euangelio: Παρόντος εἰς ὑμᾶς, καθὼς καὶ ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ.

9. Prosopopœia.

Addunt ferè omnes Tropis προσωποποιΐαν, qua Personā fingimus, quę persona nō est: cùm videlicet res mutas loquentes inducimus, aut ad eas tāquam ratione vtentes sermonem dirigimus: vt amantes apud Ouidium, Inuide (dicebant) paries, quid amantibus obstas? Et ad Cor. Ποῦ σοῦ θάνατε τὸ κέντρον, ποῦ σου ᾅδη τὸ νῖκος: Eundem quoque volunt tropū, cùm hominem vel absentē vel mortuū fingimus loquentē, vel ad eū sermonē dirigimus, vt: dic Hieremia testimoniū de Christo. August.

10. Hypallage.

Ὑπαλλαγὴ Submutatio vel subalternatio fit, cum oratio contrario rerum ordine effertur: vt cum res agens fit patiens, aut contrà, vt, Dare classibus austros. Figura Poetica est. Restant adhuc præcipui duo tropi, quorundam iudicio, Parabola & Paradeigma, sed quia in eis propria vocum significatio non mutatur, nos ad Schemata διανοίας transtulimus.

Hæc seorsim de Tropi varij speciebus tradidi in quibus omnibus aliud quidem verbis dicitur, aut dici videtur, & aliud re vera significatur, ex quibus multi frequentibus diuersorum ordinum figuris inseruire possunt: vt sint vel hi schematū, vel schemata horum ornamenta.

Sche-

Schematum primus ordo.

Figura Lexeως:

Syllepsis.	Epizeuxis.
Prolepsis.	Tautologia.
Zeugma.	Polysyndeton.
Epizeuxis.	Asyndeton.
Anaphora cũ speciebus.8.	Homœoptoton.
	Homœoteleuton.
Epanaphora.	Paranomasia.
Epiphora.	Antanaclasis.
Ploce,	Parachesis.
Symploce.	Anastrophe.
Epanalepsis.	Irmos.
Anadiplosis.	Schesis onomaton.

PRimum Figurarum ordinem supra diximus eorum esse Schematum quę ad dictiones magis, quàm ad sententias attinent, & orationem iucundam, splendidã, & perspicuam reddunt: quãquam subinde etiam nonnullæ earum non secùs ac illæ, quæ secundi ordinis sunt, vehementiam quandam addunt, & acrimoniam.

1. Syllepsis.

Occurrit primo loco ζύλληψις Conceptio, qua duabus rebus & sententijs diuersis vnũ duntaxat datur verbum, vtriq; minimè conueniens, vt: His quidẽ signis atq; hæc exẽpla secuti. Alij simile loquendi genus Zeugma imperfectũ dicũt, quod videlicet verbum vni conueniens, ad alterũ commodè reduci nõ possit. Voluntq, in hac vel simili loquẽdi ratione Syllepsin esse locutionis: Romu-

lus & Remus Romanam vrbem condiderũt. Aut Petrus cum Paulo Romæ passi sunt. Et Ouidius. Cum plausu clamor littora impleuêre.

2. Prolepsis.

Πρόληψις, Præsumptio, vt Reges dimicant, alij pro gloria, alij pro patriæ salute, quia cum Epanodo tertij ordinis fermè conuenire videtur, hic negligentius tractatur.

3. Zeugma.

Ζεῦγμα, Copulatio seu Coniugatio. Cum videlicet diuersas clausulas vno verbo copulamus, hoc pacto: Verbo præposito: Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia.

Verbo in medio posito: Pudorem libido vicit, timorem audacia, rationem amentia, &c.

Verbo in fine posito: Pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia vicit.

4. Hypozeuxis.

Primam Zeugmatis speciẽ vocant πρόζευγμα, secundam μεσόζευγμα, tertiam ὑπόζευγμα. Ab hac autem tertia multum differt ὑπόζευξις, nam ei prorsus cõtraria est. cùm videlicet singulis diuersarum rerum clausulis debitum verbum subnectitur, vt: AEdes exuruntur, templa spoliantur, agri vastantur, pecudes abiguntur, viri aũt cædũtur, aut captiui abducuntur, vxores cum liberis profligantur, monasteria euertuntur, virgines cõstuprantur, & nihil nõ pudendi sceleris impunè cõmittitur: Sic quoq; Matt. τυφλοὶ ἀναβλέπουσι

καὶ χωλοὶ περιπατοῦσι, λεπροὶ καθαρίζονται, καὶ κωφοὶ ἀκούουσι νεκροὶ, &c.

Anaphoræ species	Epanaphora, Epiphora, Plocc, Symploce,	Epanalepsis, Anadiplosis, Epizeuxis, Tautologia.

NOn minus iucunda, quàm frequens figura est Ἀναφορὰ, siue repetitio: qua eandē dictionē aliquoties repetimus. Hoc autem qua diuersa ratione fieri consueuit, plures eius species numerantur, quas ex ordine recensebim⁹ & explicabimus.

5. Epanaphora.

Primùm per diuersarum clausularum principia eandem vocem repetimus, & Ἐπαναφορὰν vocāt, vt: Hic gelidi fontes, hic mollia prata Licori Hic nemus, hic ipso tecum consumerer æuo. Sic Paulus ad Corinth. Ἀνέχεσθε γὰρ, εἴ τις ὑμᾶς καταδουλοῖ, εἴ τις κατεσθίει, εἴ τις λαμβάνει, εἴ τις ἐπαίρεται, &c. Sic quoq; multis alijs in locis. Nulla est enim apud Scriptores hac figura frequentior: redditque subinde præter venustatem ipsam orationem vehementiorem.

6. Epiphora.

Secundò eadem voce diuersa periodi commata claudimus, & Ἐπιφορὰ Rutilio dicitur. Vt ad Cor. Cùm essē paruulus, loquebar vt paruulus, sapiebam vt paruulus, cogitabam vt paruulus: vt vertit interpres noster, Apud Paulum tamen Hypozeuxis est. Sic quoque in 2. ad Corinthios Ἑβραῖοί

εἰσι, κἀγώ· ἰσραηλῖταί εἰσι κἀγώ, σπέρμα ἀβραάμ εἰσι κἀγώ, &c.

7. Ploce,

Tertiò eãdẽ vocem præcipuè proprij nominis geminamus,nõ tamen cõtinetur, in vna clausula, ita vt posterius vocabulũ ad mores priores referatur,Græcisque πλοκη dicitur, vt: Sed tandem ad illum vsq; diẽ Memmius erat Memmius, hoc est, sui similis & ijsdem moribus. Et per appellatiuũ: Πίθηκος ὁ πίθηκος, κἂν χρυσεα ἔχῃ σύμβολα.

8. Symploce.

Quartò eãdẽ vocem vtrinq; hoc est,& in principio pluriũ clausularũ,& in hoc ponimus, sic tamen,vt alia sit quæ in principio clausularũ & alia quæ in fine earũ repetitur,hoc pacto: Nutrit hæc castris odium dolumq;, Nutrit hæc templis odiũ dolumq; Nutrit hæc claustris odiũ dolumq; &c.

Sic Pau. Corinth. Εἴτε πάσχει ἓν μέλος συμπάσχει πάντα τὰ μέλη εἴτε δοξάζεται ἓν μέλος συγχαίρει πάντα τὰ μέλη, & reliqua.

9. Epanalepsis.

Quintò vocem in principio positam,eandem in fine clausulæ repetimus, per Ἐπανάληψιν,hoc est, Resumptionẽ,vt:Cognitum est te remp. venalem habuisse cognitum est. Sic verò Paulus: χαίρετε ἐν κυρίῳ πάντοτε, καὶ πάλιν ἐρῶ χαίρετε.

10. Anadiplosis.

Sexto vocem in clausulæ præcedẽtis fine positam in principio sequẽtis repetimus, per Ἀναδίπλωσιν seu Reduplicationẽ, vt:Sequitur pulcherrimus

mus Astur, Astur equo fidens. Et Paulus ad Cor.
ὁ σπείρων φειδομένος, φειδομένος καὶ θερίσει καὶ ὁ σπείρων ἐπ' εὐλογίαις, ἐπ' εὐλογίαις, καὶ θερίσει.

Septimò in vna clausula cōtinentur seu immediatè eandem vocem geminamus affectū indicātes per Επίζευξιν vel adnexionem: ut Virg. Me me adsum qui feci. Sic Lu. Μαρθα Μαρθα τυρβάζῃ πολλά.

11. Tautologia.

Octauò proximè accedit ad Anaphorā Ταυτολογία, modo inter figuras numerare velimus, quæ vocem quamlibet in vna periodo diuerso casu aliquoties iteramus, vt si dicam: Literas ama, quò literarum doctus euadas: nam si abhorres à literis, literis studere non poteris. Vt Paulus ad Rom. Εξ αὐτοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ, καὶ εἰς αὐτὸν τα πάντα αὐτῷ, &c.

12. Polysyndeton.

Affinis quoq; Anaphoræ Πολυσύνδετον est cùm videlicet oratio multis coniunctionibus, vbi vna duntaxat necessaria sit, nectitur, alij à τίθημι πολυσύνθετον scribunt. Fit autē sæpenumero in singulis verbis, non raro etiā per plura cōmata: vt Cic. Me præ cæteris & colit, & obseruat, & diligit. Item: Nō ita fractus sum, vt aut hominem me esse oblitus sim, aut fortunæ succumbendū putem. Solet enim non modò per copulatiuas, verū etiā per disiunctiuas & alias eleganter fieri, & nonnunquā duobus, nonnunquam pluribus vel membris vel commatis. Sic Paul. Græcus: πόσην κατειργάζατο ὑμῖν σπουδὴν, ἀλλὰ ἀπολογίαν, ἀλλὰ ἀγανάκτησιν, ἀλλὰ

φόβον, ἀλλ' ἐπιπόθησιν, &c. Item, ἢ πίθι ἢ ἄπιθι. Fit poetis frequenter per enclyticas coniunctiones, vt: Athamasque Thoásque Neoptolemúsque, &c. verùm extra carmen non vsurpandum.

13. Asyndeton.

Schema superiori cõtrariorũ: Ασύνδετον, hoc est, Inconiunctum dicitur. Rhetores nostri articulum vocant: cùm videlicet res diuersæ nullis coniunctionibus colligantur. Et vtimur eo quoque tum in verbis, tum in clausulis componẽdis, vt, excessit, erupit, euasit. Ferte citi flammas, date tela, impellite remos. Et Cicero: Omnia me tua delectãt, sed maximè, maxima, cùm fides in amicitia, consilium, grauitas, cõstantia, tum lepos, humanitas, literæ. Paul. Corinth. Νυνὶ δὲ μένει, πίστις, ἐλπὶς, ἀγάπη. τρία ταῦτα, & multa præcedentia.

14. Homœoptoton, & Homœoteleuton. 15.

Sunt & alia duo sibi cognata Schemata, quę orationem subinde (si affectata nõ sint) cum gratia figurant, non eãdem quidem vocem, sed vel similem casum, vel similẽ vocis finẽ repetentia. Ομοιόπτωτον, Ομοιοτέλευτον. Quorum prius clausulas simili casu: posterius simili ferè sono terminat, vt de priori. Sunt qui in rebus humanis potissimum spectant honestatem: sunt qui quærunt vtilitatẽ: sunt qui captant duntaxat voluptatem. De posteriori, vt: Turpiter audes facere: nequiter studes dicere. Sic Paul. οὐκ ἐν πλαξὶ λιθίναις, ἀλλ' ἐν πλαξὶ καρδίαις σαρκίναις. Et de secundo Cor. διὰ τί οὐχὶ

μᾶλλον

μᾶλλον ἐμηλικεῖσθε; διὰ τί οὐχὶ μᾶλλον ἀποστεῖσθε. Item ijsdem. Οὐδένα ἠδικήσαμεν, οὐδένα ἐφθείραμεν, οὐδένα ἐπλεονεκτήσαμεν, In quibus (vt obiter moneam)vides puer diuersas figuras concurrere.

16. Paranomasia, & Antanaclasis.

Rursus duæ figuræ sibi vicinæ sunt παρονομασία, & Ἀντανάκλασις: quarum prior est, cum similitudine literarum eandem fermè vocem in contrarium flectimus, vt Terentianum illud. Inceptio est amentium, non amantium. Aratorem magis, quã oratorem dixeris.

Posterior est vnius verbi simplicis, aut per cõpositionem repetiti, contraria significatio, vt si dicamus. Noli diligere mundum, in quo nihil est mundum: aut Eas res cura, in quibus nulla est cura. Item non euerti hominem, sed conuerti. Impugnauerunt me, verûm non expugnauerunt. Sic Paulus. ὡς μηδὲν ἔχοντες· καὶ πάντα κατέχοντες: & alibi, ἀπορούμενοι, ἀλλὰ οὐκ ἐξαπορούμενοι.

18. Porrò in sequentibus & similibus vocũ allusionibus. Græci Παρηχίαν seu παρήχησιν esse dicunt. τῷ τὸν φόρον, τὸν φόρον: τῷ τὸ τέλος, τὸ τέλος: τῷ τὸν φόβον, τὸν φόβον: τῷ τὴν τιμὴν, τὴν τιμήν. Et in eadẽ ad Rom. Epist. οὐκ ἐστιν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ βρῶσις καὶ πόσις, ἀλλὰ δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη.

19. Anastrophe. 20. Irmos & Schesis.

Addi potest Ἀναστροφὴ qua naturalis dictionum ordo inuertitur, vt: mecũ, tecum, secũ, nobiscum, vobiscum, quanquã compositè scribi & pronun-

clari debere videntur: item, qui cum, quibuscum, capulo tenus, & similia, præter quæ vix alia, citra poeticam licentiam sunt vsui.

Addunt & Εἰρμὸν Seriem, cùm oratio eodem filo seu tenore ad finem vsque clausulæ protenditur, vt: Principio cœlum ac terras camposq; liquentes Lucentemq; globum lunę, &c. Similis est Σχέσις τῶν ὀνομάτων, cum pluribus substanstiuis singula adduntur Epitheta, hoc modò, Marsa manus, pelígna cohors, festiua virûm vis.

Secundus ordo Schematum.

Ecphonesis.	Anacœnosis,
Epiphonema.	Synchoresis,
Erotema,	Dicæologia,
Pysma,	Apostrophe,
Hypophora,	Ellipsis,
Aporia,	Aposiopesis,
Paradoxon,	Pleonasmus,
Parrehesia.	Epitheton, &c. 10.

Adduntur Hysteronproteron, Chronographia, &c.

SEcundus ordo earum est figurarum, quæ orationem non modò iucundam & venustam, verum etiam (tametsi non augent) acrẽ & vehemẽtem reddunt, quemadmodum & prius est dictũ.

1. Ecphonesis.

Succurrit primùm Ἐκφώνησις vel Exclamatio, cùm Erotemate nonnihil commune habens, qua

ex

ex aliquo affectu vel admirationis, vel gaudij, vel indignationis, vel simili exclamamus, & id quod dicimus, reddimus vehementius, vt: O tempora ô mores, &c. Heu me miserum. O curas hominũ, quantum est in rebus inane. Paulus quoq; Rom. Ὦ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως τοῦ θεοῦ, ὡς, &c. & Iterum, ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος, τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ, &c.

2. Epiphonema.

Exclamationi affine est Ἐπιφώνημα, id est, Acclamatio qua fini propositæ, siue disputatæ materię acclamamus, vel accinimus: quod per tantum, adeò, vsque adeò, & similes quantitatis particulas fieri potissimum consueuit, vt Virgilius, Tantæ molis erat Romanam condere gentem. & Ouid. Tantus dolor vrit amantes.

Interdum quoque accinimus rebus propositis, claudendo Epistolas, absque quantitatis particulis, vt si pater filium ad frugalitatem adhortatus, tandem concludat: Studebis itaque fili mi frugalitati, quod nisi rebus in omnibus temperantiam seruaueris, simul vitæ honestatem, morum integritatem, & veram salutem profligaueris. Etiam citra affectationem licet accinere singulis partibus, vt si quis insectatus ebrietatem, dicat. Cui placet ebrietas, placeat & insania. Sic Paulus Galat. Οὐκ ἀθετῶ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, &c. & paulò post: Τοσαῦτα ἐπάθετε εἰκῇ, &c. Potest & tertij ordinis iudicari.

3. Erotema. 4. Pysma.

Sequitur non admodum a prædictis dissidens Ἐρώτημα, vel interrogatio, qua figura vehementer aliquid interrogando vel affirmamus, vel negamus, subinde quoq; diuersum affectum vel gaudij, vel admirationis, vel iræ, vel indignationis, vel alium similem exprimimus, vt: fuistine eo in loco? quasi dicamus, fuisti. Quis te virulentior? quasi dicamus, nullus. Virgilius: O quam te memorē virgo? & alibi. Quis nouus hic nostris successit sedibus hospes? Sic Paulus Rom. τί ἔχεις ὃ οὐκ ἔλαβες. & Gal. Ὦ ἀνόητοι γαλάται τίς ὑμᾶς ἐβάσκανε: &c.

Si tamen orationem pluribus interrogantibus cū acrimonia exaggeramus, πῦσμα potius, quam ἐρώτημα dici volunt, vt ad Corinth. Οὐκ εἰμὶ ἀπόστολος, οὐκ εἰμὶ ἐλεύθερος, οὐκὶ Ἰησοῦν χριστὸν τὸν κύριον ἡμῶν ἑώρακα, &c.

5. Hypophora.

Quamuis ὑποφορὰ siue subiectio sub tertio ordine videatur ponenda, quòd orationem nonnihil augeat, tamen alios imitatus placuit huic inserere. Fit autem Hypophora, cū ipsi nostræ interrogationi respondemus: est enim cognata Erotemati, vt Paulus ad Agrippam: Credis rex Agrippa prophetis? Scio quod credis, & ad Rom. τί οὐκ ἐροῦμεν ἐπιμενοῦμεν τῇ ἁμαρτίᾳ, ἵνα ἡ χάρις πλεονάσῃ, Μὴ γένοιτο, &c. Sic alibi frequenter. De Antipophora, quæ ex hac suboriri videtur, in tertio ordine

dine dicemus.

6. Aporia.

Figurat præterea orationem & grauiorē reddit Ἀπορία vel Dubitatio, cùm nos dubitare seu nescire fingimus quid vel acturi, vel dicturi, vel credituri sumus, vt: Quo me vertam? Ad Philip. Τί αἱρήσομαι οὐ γνωρίζω. Et Cor. Τί ὑμῖν εἴπω; ἐπαινέσω ὑμᾶς, &c.

7. Paradoxon.

Cognatum est huic Παράδοξον, cū dicimus nos credere non potuisse aut suspicari, quod narraturi sumus, & fieri solet, per admirationis, opinionis, aut similium affectuum verba, vt Vix potui induci, vt crederem Paul. Galat. Θαυμάζω ὅτι οὕτω ταχέως μετατίθεσθε, &c. Solet per verba mirādi frequenter esse vsui in Epistolarum exordijs.

8. Parrhesia.

Παῤῥησία quoq; oratoribus est vsui, qua velut nobis temerè authoritatem arrogantes liberius loquimur, Licentia Latinis dicitur, vt (quod ex Demost. citat Rutilius) Sed ego liberam vocem veritatis apud vos omittam? Non inquā nec recitabo, quod salus cōmunis dicit. Ita Paul. Cor. Ἐν ᾧ δ' ἄν τις τολμᾷ (ἐν ἀφροσύνῃ λέγω) τολμῶ κἀγώ. Et ad Galat. ὥστε ἐχθρὸς ὑμῶν γέγονα ἀληθεύων ὑμῖν.

9. Anacoenosis.

Ἀνακοίνωσις est, cùm ipsi, vel cum aduersarijs, vel cum iudicibus communicamus, Communicatio siquidem interpretatur, vt: Cedo si vos co

loco fuissetis, quid aliud fecissetis? Et illud Comici: Tu si hic sis, aliter sentias. Et Paul. λέγετέ μοι οἱ ὑπὸ νόμον θέλοντες εἶναι, τὸν νόμον. &c.

10. Synchoresis.

Accedit ad Communicationem, συγχώρησις Permissio vel Concessio: qua totam, aut nonnihil caussæ nostræ vel iudici, vel aduersario iudicare permittimus, vt Hæc nobis iudices æstimāda relinquo. Sic Lucas in Actis: Εἰ δίκαιόν ἐστιν ἐνώπιον τοῦ θεοῦ ὑμῶν ἀκούειν μᾶλλον ἢ τοῦ θεοῦ κρίνατε.

11. Dicæologia duplex.

Accedit quoq; δικαιολογία siue Expostulatio, qua iure nostro allegato, cum nomine quolibet amice expostulamus, & ostendimus nos præter æquum nihil admisisse, alium autē aut iniquum aut ingratum extitisse, vt apud Esaiam: Quid vltra debui facere vineæ meæ, & non feci ei? & reliqua. Item Ieremias: Quid inuenerunt patres vestri in me iniquitatis, quia elongauerunt à me, & reliqua, capite 2. Sic Paulus Corinthijs: Τί ἐστιν ὃ ἡττήθητε ὑπὲρ τὰς λοιπὰς ἐκκλησίας, εἰ μὴ ὅτι αὐτὸς ἐγὼ οὐ κατενάρκησα ὑμῶν.

Volunt præterea δικαιολογίαν (licet Ἀναγκαῖον appellent) tum dici, cum æquitatē seu iusti quiddā pro defensione nostra, aut necessitatē seu quamlibet aliam occasionē pro excusatione nostra caussamur, vt Lapsus sum, sed adolescens, & inter tales necessario versatus, inter quos non potui non corrumpi. Sic ad Corinthios Γέγονα ἄφρων κ-

μενος, ὑμεῖς με ἠναγκάσατε, &c. Valet in generis Iudicialis Statu Iudiciali absoluto & assumptiuo: magisque locus argumentandi videtur, seu argumentandi ratio, ad tertium ordinem secundum hunc postremum vsum relegando.

12. Apostrophe.

Ἀποστροφὴν siue auersionem dicunt cùm auersi à priori orationis structura, vt plurimum sub tertia persona, ad aliquem seu aliquos inopinato per secundam personam cõuertimur vt illud Nasonis:

Mactatur vacca Mineruæ.
Alipedi vitulus, Taurus tibi summe Deorum.

Nonnunquam etiam ad aliud non mutata persona ἐκφώνησιν & προσωποποιΐαν conuertimur, vt: O leges Porciæ. Sic ad Philippenses: Συζύγην παρακαλῶ τὸ αὐτὸ φρονεῖν Κυρίῳ, καὶ ἐρωτῶ καὶ σε σύζυγε γνήσιε, &c.

13. Elleipsis, & 14. Aposiopesis.

Ἔλλειψις, quam etiam nonnulli ἔκλειψιν vocant, & Ἀποσιώπησις figuræ sibi cognatæ sunt. Nam prior est, cùm citra affectum verbum deest orationi absoluendæ, aut per sermonis interruptionem, vt sæpenumero in Comœdijs: aut studio propter facilem eius intellectum, vt: Italiam fato profugus Lauinaque venit Littora, & Galat. Μόνον μὴ τὴν ἐλευθερίαν εἰς ἀφορμὴν τῇ σαρκί.

Posterior, quam Reticētiam interpretatur Cicero, reticet aut suspendit verbum propter affectū aliquem, nempe: gaudij, admirationis, timoris, iræ

indignationis, aut similem alium non expressum, vt similiter illud Maronis: Quos ego, sed motos præstat componere fluctus.

15. Pleonasmus.

Huic ferè contraria videtur figura πλεονασμὸς, dum Emphasis gratia orationi verbum adijcitur, quod alioqui superfluum videretur, vt: Quæ (malum) est illa voluntaria seruitus?

16. Epitheton.

Επίθετον vocant quoties præcipuè proprio aliquid adijcitur: quod ei propriè conuenit, vt: At pius AEneas per noctem plurima voluens: sic sæuus Hector, At aurum fuluum, liquidus aër, gelidus fons, & id genus infinita Poëtarum epitheta, extra carmen citra Emphasin, rarò sunt vsui. Sunt autem in Epistolis congrua magistratuum præcipuè epitheta eo modo obseruanda, quo suprà dictum est.

Addunt ὕστερον πρότερον, cùm id quod natura posterius est, prius dicimus, vt: Et torrere parant flammis, & frangere saxo. Addunt χρονογραφίαν, qua tempus describimus, τοπογραφίαν, qua locum describimus, τοποθεσίαν, qua locum fingimus. Item, Imprecationem, qua alicui bonum vel malum imprecamur. Obtestationem, qua per rem charam aut sacram aliquid petimus. Deuotionem, qua nos vel periculo, vel mori deuouemus. Comminationem, Exhortationē, Votum, & id genus alias phrases, quas si singulatim explicare velimus,

mus, & figuris adnumerare, nullus foret scribendi finis. Cæterùm huiusmodi tam familiares & planæ sunt, vt nullus non facilè eas obuias agnoscat. Ad alias transeamus.

Tertius ordo Schematum.

Auxesis & Meiosis	Congeries.
Peristasis.	Incrementum.
Hypotyposis.	Climax.
Pathopoei.	Comparatio.
Ratiocinatio.	Contentio.
Synonymia.	Antimetabole.
Expolitio.	Correctio.
Hyperbole.	Parenthesis.
Periphrasis.	Transitio.
Partitio.	Apodioxis.
Diuisio.	Aetiologia.
Epanodos.	Horismos.
Antipophora.	Homoeosis cum suis spe-
Præteritio.	Gnome & (ciebus.
Occupatio.	Noema.

TErtium diximus ordinem earum figurarum, quæ vel orationẽ augent, vel caussam amplificant. Statui autẽ priori loco ponere eas, per quas potissimùm res amplificari solent, quinq; aut sex modis, deinde reliquas prosecutus, quæ non tam ampliorem reddere caussam, quam orationem augere videbuntur. Hoc interim aduertere volu-

mus puerum studiosum, quòd ferè res eisdẽ modis diminui, quibus augeri potest.

1. Auxesis per singula verba, & Meiosis.

Primam amplificandi rationem per Αὔξησιν fieri volunt, qua verbis vtimur, quæ rerum magnitudinem superare videntur. Hæc per Tropos dictionum frequentiùs fieri consueuit, vt cùm pro errato, scelus: pro conuiciari, debacchari ponimus, & latrocinatum dicimus, qui vulnerauit.

Diminuimus contrà singulis verbis per Μείωσιν seu per ταπείνωσιν, vt si pro scelere erratum ponamus, aut strinxisse quempiam, qui vulnerauit, probè potum qui inebriatus est.

2. Peristasis.

Secunda amplificandi ratio fit per Circunstãtias quas Græci Περιστάσεις dicunt, quibus nõ tantum oratio locupletari, sed etiam res ipsa amplificari commodissimè potest, si conuenienter applicentur. Sunt autem Circunstantiæ tum Personarum, tum rerum de quibus in genere Iudiciali pauca attigimus, copiosiùs autem in Dialecticis libro quinto, vt: Non puduit illum ludere tesseris, cum scurris, in popina publica, die festo sacerdotem, pastorem, theologum, monachum, lucri gratia, dolo, periurio, &c. Sic Hebr. Ἀδύνατον γὰρ τοὺς ἅπαξ φωτισθέντας, &c. Suppullulat ex Circunstãtijs Hypotyposis, Syllogismus, Pathopoeia, & aliæ nonnullæ, vt patebit.

3. Hy-

3. Hypotyposis.

Fit ὑποτύπωσις siue subfiguratio, cum circumstantias rerũ diligenter persequimur: vt coram res non dici sed agi videatur: aut tanquam in tabula quadam oculis obiecta sit, vt apud Ouid.

Deq́; sinu matris ridentẽ, & parua Learchum,
Brachia tendentem rapit, & bis terq́; per auras,
More rotat fundæ, rigidoq́ue infantia saxo
Discutit ora ferox.

Sexcenta hujusmodi inuenias apud eundem & alios, maximè apud Virgilium in posterioribus AEneidos, & apud Tragicos. Paulus quoq; Galatis dementiam eorum improperans ad hanc figuram spectare videtur, cum dicit: Οἷς κατ' ὀφθαλμοὺς Ἰησοῦς χριστὸς προεγράφη ἐν ὑμῖν ἐσταυρωμένος, &c. Sic Iohan. καὶ κλίνας τὴν κεφαλὴν παρέδωκε τὸ πνεῦμα.

4. Pathopoeia.

Accedit ad hanc παθοποιΐα seu πάθος, cùm ex circumstantijs tum personarum, tum rerum affectus petuntur, quibus auditorũ animos mouere studemus tum in Epistolis, tum in orationibus, maximè in Epilogo seu peroratione, vt: Succurrãt ille tibi parentum tuorũ lachrymæ, etiam inter epulas, cùm vltimum tui vale dicerent, non sine multo cognatorum gemitu & paruulorum fratrũ & sororum tuarum deprecationibus, qui & corporis & animæ tuæ vnà periculum formidabant, Ouid. vt suprà, Rigidoq; infantia saxo Ora, &c.

Galat. τεκνία μου, οὓς πάλιν ὠδίνω, ἄχρις οὗ μορφωθῇ χριστὸς ἐν ὑμῖν, &c.

5. Syllogismus.

Tertia amplificandi ratio fit per συλλογισμὸν, hoc eſt, Ratiocinationem, cùm vel ex anteceḋẽtibus, vel concomitantibus, vel ſequentibus à nobis ſuggeſtis, auditor colligit quantum ſit quod amplificatum volumus: vt ſi exẽpli cauſſa dicamus, quod ad genus humanum per peccatũ captiuũ à Sathanæ tyrannide liberandũ, Deoq́; vindicandũ, filius Dei factus homo crucis ſupplicium & mortẽ pertulit, pro diuerſo reſpectu vel ex antecedentibus vel ex ſequentibus. Nam ex eo colligimus, quàm horrenda res & deteſtanda peccatum ſit vel priorum vel poſteriorum, propter quod Dei filius, & cætera. Sic ex concomitantibus, Euangelica peccatrix inuocata ſuperborum Phariſæorum in conuiuium irrupit, illiſque ſpectantibus & indignantibus dominicos pedes vnxerit, lachrymiſque rigatos capillis ſuis exterſerit. Hinc æſtimandum colligimus, quanta illius pœnitentia, quantus amor, &c. Rom. Αὕτη μοι ἐστὶ μεγάλη, καὶ ἀδιάλειπτος ὀδύνη τῇ καρδίᾳ μου. ηὐχόμην γὰρ αὐτὸς ἐγὼ ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ τοῦ χριστοῦ, ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου, &c. Et ad Cor. indicauit Paulus, παραδοῦναι τὸν τοιοῦτον (nempe inceſtum hominem) τῷ Σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκὸς, &c. Meminerit puer eadem quoque ratione diminutionem per hanc figuram fieri poſſe, qua Amplificationem docuimus, cum eodẽ orationis

tionis argumento: vt Paulus ad Rom. Τίνα οὖν καρπὸν εἴχετε τότε ἐφ' οἷς νῦν ἐπαισχύνεσθε.

67. Synonymia & Expolitio.

Quarta amplificandi ratio fit per interpretationem, aut (vt Græci dicunt) per Συνωνυμίαν, Quintilianus Congeriem vocat, cùm multas voces fermè synonymas hoc est, cōmunis aut similis significationis congerimus, sic vt alia aliam interpretari videatur. id quod etiam in æquiualētibus pluribus clausulis fieri potest. Porro in vtroque modo studendum: vt in posterioribus, tum vocibus, tùm clausulis, maior sit emphasis, vt: Audimus (proh dolor) passim ab hostibus nō modò viros & mulieres: verumetiam paruulos & infantes crudelissimè interfici, trucidari, & mactari. Item: Nisi regnum Dei vim pateretur, & arcta foret via quæ ducit ad vitam, nec tantis se laboribus atterrerent, nec tot se curis, & vigilijs angerent, nec toties etiam se vitæ discrimini exponerent. Sic Cor. Ἐγὼ ἐν ἀσθενείᾳ καὶ ἐν φόβῳ καὶ ἐν τρόμῳ πολλῷ ἐγενόμην πρὸς ὑμᾶς. Hac figura vides puer præter augmentum, quod adfert orationi, etiam caussam amplificari, dum nouatis verbis aliquoties idem repetentes, mentibus auditorum cum decore inculcamus quod amplius volumus apparere.

Expolitio quoque per hanc fieri solet cùm eadem sententia secūdum Synonyma, hoc ferè modò variatur, Pater malus & osor liberorum nunquam fieri potest vtilis reipublicæ administrator:

neq; is,qui amicissima & maximè domestica corpora non amat, vnquam vos pluris faciet, quam alienos: neque priuatim malus, vnquam publicè fieri potest vtilis, neque qui domi est prauus, vnquam in Macedonia ad legationem probus erit & bonus. Non enim conuersationem & mores, sed locum mutauit.

8. Congeries, Quinta amplificandi ratio.

Cognata Synonymiæ videtur συναθροισμὸς siue Congeries, qua eiusdē naturæ res diuersæ coaceruantur. Locum habet præcipuum, cùm perstringere nitimur aduersarium, hoc modo: Os, oculos, vultum, manus, ventrem, totum denique corpus inspice. Scitè Paul. ad Rom. Πεπληρωμένους πάσῃ ἀδικίᾳ, πορνείᾳ, πονηρίᾳ, πλεονεξίᾳ, κακίᾳ, μεστοὺς φθόνου, φόνου, &c. cum iucunda illusione.

9. Incrementum, & 10. Climax.

Sexta amplificandi ratio Incremēto fit, Græcè nonnullis Αὔξη dicitur, præcedētibus affinis, cùm videlicet aut vocibus, aut clausulis significatione, crescentibus, veluti per gradus quosdam peruenitur ad summum, vel etiam vltra summum, vt: Sauciauit, occidit, extinxit. Item Cicero: Facinus est vincire ciuem Romanum: scelus verberare: parricidium necare: quid dicam in crucem tollere? In huiusmodi præter locupletationem manifesta est amplificatio.

Non dissimilis est Κλίμαξ siue Gradatio, venustè locupletans figura (modo nimis affectata non

sit)

sit) & amplificans, tametsi complures enim inter Schemata λέξεως numerare consueuerunt. Fit autem, cùm per plura cõmata etiam gradatim procedendo sic cõponitur oratio, vt pręcedentis clausulæ finale verbum principium sequentis fiat, in hunc modum apud Ciceronem: Quæ reliqua spes est libertatis, si illis & quod libet, licet, & quod possunt, volunt, & quod volunt audent. Sic D. Petrus in Epistola 2. Adijcite fidei vestræ virtutem, virtuti verò scientiam, scientiæ verò temperantiã, temperantiæ, & cæt. Iucundissimè & Paulus ad Romanos. Θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται. ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμὴν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα, ἡ δὲ ἐλπὶς οὐ καταισχύνει. Item, Οὓς προέγνω, καὶ προώρισε, οὓς δὲ προώρισε, &c.

11. Comparatio, & 12. Contentio.

Septima ratio per Comparationem, quam alij Σύγκρισιν, alij Παραβολὴν vocant, cùm vel similia inter se, vel dissimilia à minore ad maius amplificando, aut à maiore ad minus diminuendo comparantur, vt si furem, qui propter inopiam priuati cuiuspiam hominis diuitis non admodũ magnam pecuniæ summam clam sustulit, laqueo necamus, qua poena prædo notarius, expilator ęrarij publici, pestis patriæ post rapinas, post incẽdia, post agrorũ depopulationes, post vrbiũ euersiones, post omnem tum suæ, tum vicinarum regionum desolationẽ multandus est. Itẽ: Si furtum, quo fortassis vnus duntaxat homo læsus est, cui res oblata fas

cilè restitui potest puniendum iudicamus: quàm detestanda detractatio iudicabitur, qua nō vnius, sed plurium frequenter & à pluribus irrecuperabilis plerunque fama læditur? & id genus alia sexcenta, in quibus res minoribus collatas ampliores ostendimus. Nam vt dictum est, talis comparandi ratio Amplificationi potissimū deseruit. Sic Paulus Corinthijs: Αὐτὸς ὁ Σατανᾶς μετασχηματίζεται εἰς ἄγγελον φωτός, οὐ μέγα οὖν εἰ καὶ οἱ διάκονοι αὐτοῦ μετασχηματίζονται ὡς διάκονοι δικαιοσύνης, &c.

Simili ratione amplificandi multis alijs in locis vtitur Apostolus. Huc nonnulli torquent parabolas rerum natura dissimilium, & fabulas poeticas de quibus postea.

Contentio, quam Greci Ἀντίθεσιν vocant, familiaris quoque est locupletandi, sic etiam amplificandi ratio, cognata priori. Nam quemadmodum in superiori extēdimus amplificando orationem, rerum natura similium, comparatione ita per hanc res natura dissimiles, imò contrarias comparamus, & earum collatione alteram altera ampliorem ostendimus. Fit autem aut singulis verbis, aut integris orationibus, vt: Seruaui non extinxi. Et eleganter Paulus ad Romanos: Εἰ κατὰ σάρκα ζῆτε, μέλλετε ἀποθνήσκειν· εἰ δὲ Πνεύματι τὰς πράξεις τοῦ σώματος θανατοῦτε, ζήσεσθε. Et scitè ad Corinthios: τὸ γὰρ παραυτίκα ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως ἡμῶν, καθ' ὑπερβολὴν αἰώνιον βάρος δόξης κατεργάζεται ἡμῖν. Sic sæpius disertè in pluribus locis. Hæc omnibus aptè

& copiosè dicendo studiosis debent esse commendatissima.

13. Antimetabole.

Videtur nonnihil accedere ad præcedentem Ἀντιμεταβολὴ, quam commutationem volunt, qua inuertimus aliam sententiam per contrarium, vt: Esse oportet, vt viuas: non viuere, vt edas. Ad Romanos. Μὴ νικῶ ὑπὸ κακοῦ, ἀλλὰ νίκα ἐν τῷ ἀγαθῷ τὸ κακόν. Sunt qui hanc Inuersionem dicunt.

14. Correctio.

Correctionem vocant alij ἐπανόρθωσιν, alij διόρθωσιν, cùm videlicet id, quod quasi lapsi diximus, aliud supponentes rectius seu magis idoneũ corrigimus, vt: Homo ille, bestiam potius dixeris, qui temulentia & libidine sua omnia conspurcauit. Cicero: Quas ille leges, si modò leges nominandæ sunt, ac non faces potius vrbis & pestes reipublicæ. Sunt qui μετανοίαν, sunt qui ἀφορισμὸν vocant.

15. Hyperbole.

Speciem tropi nõnulli faciunt ὑπερβολὴν, quod excussũ significat, nos inter schemata ponere maluimus, quò voces in ea propriam significationẽ non mutent. Si cui secus visum fuerit, suũ sequetur iudicium. Fit autem Hyperbole, cùm id quod dicimus, fidẽ excedit. Vsus eius est in rebus, quæ modũ excedũt, vt si dicamus amplificando: aquilis velociores: aut minuendo testudine tardior. Sic Paulus ad Colossenses, vbi dicit de Euangelio: πα-

φόντας εἰς ὕμας, καθὼς καὶ ἐν πάντι τῷ κόσμῳ.

16. Periphraſis.

Familiaris quoque ſcriptoribus eſt Περίφρασις, hoc eſt, circumlocutio, cùm vnum verbū pluribus circumloquendo explicamus, ornatus aut honeſtatis gratia & vtroq; modo oratio venuſtè augetur. Fit ſubinde Notatione, vel circumſtantiarum, loci, temporis & aliarum vſu, vt: Tempus erat quo primo quies mortalibus ægris, Incipit, &c. pro prima noctis vigilia. Interdum Ετυμολογία, vt: reddere vrinam, pro meiere, exonerare aluum, pro cacare: amator ſapientiæ, pro philoſopho. Interdum ὁρισμῷ, hoc eſt finitione, vt ſi bonum & à Deo inſpiratum affectum, pro virtute ponamus: Et Chriſtum cum Paulo: Θεοῦ δύναμιν, καὶ Θεοῦ σοφίαν, ad Corinthios dicamus.

17. Partitio ſeu Diſtributio & 18. Diuiſio.

Μερισμὸς Partitionem ſeu Diſtributionē ſonat, cùm totum in parteis ſecamus, vt: Totus monſtrū eſt, oculi fœdi, os barbarū, humeri inæquales, pectus gibboſum, &c. Corinth. Εκάστῳ δὲ δίδοται φανέρωσις τοῦ πνεύματος πρὸς τὸ συμφέρον: ᾧ μὲν γὰρ διὰ τοῦ πνεύματος δίδοται λόγος σοφίας, ἄλλῳ δὲ λόγος γνώσεως, & reliqua.

Affinis admodum eſt huic (niſi eandem dicere velis) Diuiſio illa, quā διάλυσιν vocāt, qua ſimpliciter diuerſa proponimus, ſine aliquo toto, ſeu cōmuni præmiſſo, vt: Vel auaritia ad furtū impulit, vel inopia: deinde cauſſa ſubiungatur vtriuſque

partis,

partis: non auaritia, à qua semper fuisse alienum declarat vitæ ratio: non inopia, quod largè suppetant ei facultates. Paulus Cor. Νῦν χαίρω, οὐχ' ὅτι ἐλυπήθητε, ἀλλ' ὅτι ἐλυπήθητε εἰς μετάνοιαν, &c. quibus resoluit duplicem tristitiam, alteram salutarem, alteram mortiferam. Et Iacobus Epistola: Οὐκ ἔστιν αὕτη ἡ σοφία ἄνωθεν κατερχομένη, ἀλλ' ἐπίγειος, &c. illæ sequuntur adiecta caussa.

19. Epanodos.

Επάνοδος Regressio (quæ & quibusdã πρόληψις dicitur, quod sine Prolepsi, de qua dictum est in primo ordine, fieri non queat) tum fit, cùm toto præsumpto diuersitatem quandam in partibus ad verbũ totius egressi significamus, vt: Vicêre Romani, alios pugna nauali, alios campestri: Paulus Corinth. Χριστοῦ εὐωδία ἐσμὲν τῷ θεῷ ἐν τοῖς σωζομένοις, καὶ ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις, οἷς μὲν, ὀσμὴ θανάτου εἰς θάνατον, οἷς δὲ ὀσμὴ ζωῆς εἰς ζωήν.

20. Anthypophora.

Ανθυποφορὰ quam subiectionem vel obiectionẽ interpretantur, tũ fit, cùm aliquid nobis propositum vel obiectum concedimus: sed aliud subijcimus, quo talem obiectionem nobis tolerabilem ostendimus, vt: Fateor id quidem laboriosum esse, verum admodum vtile, imò necessariũ fore probabo. Sic Paulus ad Philippenses: Συνέχομαι γὰρ ἐκ τῶν δύο τὴν ἐπιθυμίαν ἔχων εἰς τὸ ἀναλῦσαι, καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι. πολλῷ μᾶλλον κρεῖσσον, τὸ δὲ ἐπιμένειν ἐν τῇ σαρκὶ ἀναγκαιότερον δι' ὑμᾶς.

21. Præteritio.

Παράλειψις est, cùm simulamus nos velle præterire, quod tamen maximè dicimus: vt ne dicam interim (vel) vt taceam (vel) quid attinet commemorare etiam vulgò prodita tua, furta tua, stupra, tua flagitia? Sic ad Philemonem: Ινά μὴ λέγω σοὶ ὅτί κ σεαυτὸν μοὶ προσοφείλεις.

22. Occupatio.

Προκατάληψις, quam alij Præsumptionem, alij Occupationem dicunt, figura est non modo oratoribus, verùm omnibus etiam scriptoribus necessaria, qua id quod nobis obijci possit, aut lectoris animum tenet suspensum, priusquam obijciatur occupamus, aut tacitè occurrimus quæstioni, vt Parenthesin apud Nasonem: Occupat hunc (vires insania fecerat) Iuno. cum prius de scopulo accessu difficillimo locutus esset. Sic Paulus ad Romanos, cùm gentes & Iudæos æqualiter peccato obnoxios declarasset: Τί ἔσω inquit, τοῦ περίσσοντοῦ τοῦ Ιουδαίου: & reliqua eiusdem capitis. Per hanc quoque nonnunquam mitigamus, quę liberiùs diximus, vt ad Galatas: Miror quòd tam citò transferimini ab eo, qui vocauit vos per gratiam Christi in aliud Euangelium, quod non est aliud, nisi quidam sunt turbantes vos, &c. Ne mireris, puer, si hanc subinde à Grammaticis ἀνθυποφορὰν dici deprehendas, qui (quanquam re ipsa conueniunt) in nulla re minus, quam in figurarũ appellatione dissident.

23. Paren-

23. Parenthesis.

Quia de ea interpositione (quã Παρένθεσιν communiter dicimus, alij etiam διάλυσιν, hoc est, Dissolutionem nominant) iam facta est mentio, licet ea vulgarior sit, quàm vt multis tractetur, sic eam describimus: Parenthesis est figura, qua diuersa ratione aliquid sentẽtiæ, quo dissolui videtur interponimus vel includimus, Virgilius:

AEneas (neq; enim patriam consistere mentẽ, passus amor) rapidũ ad naues præmittit Achatẽ. ad Rom. ἢ ἀγνοεῖτε ἀδελφοί (γινώσκουσι γὰρ νόμον λαλῶ) ὅτι ὁ νόμος κυριεύει τοῦ ἀνθρώπου ἐφ᾽ ὅσον χρόνον ζῇ.

24. Transitio.

Μετάβασις quoque familiaris est, & præcipuè epistolis indicatiuis cõpositis scribẽdis, qua paucis monemus vnde dixerimus, & vnde continuò dicturi simus, vt: Hactenus tibi Amersfordianam obsidionem & clamorem, & cladem paucis perstrinxi, nunc tibi Duræniranam & repugnationẽ & stragem depingam. Item: Audiuisti quam sit honestum literarum studium, nunc quàm vtile pariter ac iucundum sit, audies.

25. Apodioxis.

Ἀποδίωξις, quam Reiectionem interpretantur, familiaris est oratoribus, qua nimirum eludunt tanquam dilutione, indignum aliquid ab aduersario obiectum, vt si dicamus: De hac re quid attinet dicere, cùm ad caussam non multum faciat? Et Hieronymus cùm periurij argueretur ab ad-

uerſario propter datum in viſione nocturna iuſiurandum, & non præſtitum, ſomnia me (inquit) mihi refert, & ad Romanos: Καθὼς φάσι τινες ἡμᾶς λέγειν, ὅτι ποιήσωμεν τὰ κακὰ, ἵνα ἔλθῃ τὰ ἀγαθά, ὧν τὸ κρῖμα ἔνδικόν ἐστιν.

26. Ætiologia. 27. Horiſmos.

Αἰτιλογία (Cauſſam dicunt) adeò vulgaris eſt vt nuſquam apud doctos ſcriptores non occurrat: cum videlicet propoſitioni alicui cauſſam ſubijcimus, & præcipuam vim habet cum venuſtate ſermonis, cùm ἐνθύμημα rhetoricum in ſe complectitur, vt ſi dicamus. Hic citra controuerſiam doctus euadet, quòd fœlici ingenio præditus perpetuò verſetur in literis: διαλεκτικῶς autem ſic: Hic perpetuò verſatur in literis, doctus igitur euadet. Videatur Dialectica noſtra de Enthymemate. Sic Paulus ad Rom. Φρόνημα τῆς σαρκὸς, ἔχθρα εἰς Θεὸν τὸ γὰρ νόμῳ τοῦ Θεοῦ οὐχ ὑποτάσσεται. Sic, beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum, &c.

Huc quoq; referri poteſt Ὁρισμὸς, id eſt, Finitio cùm non ſimpliciter, ſed cum definitione tãquam certiſſima rei cauſſa aliquid dicimus, vt: Non eſt iſta fortitudo, ſed temeritas, quod fortitudo cum ratione honeſta contemptus ſit periculi. Sic Paul. Romanis magiſtratum timendum præcipiens, inquit: Θεοῦ γὰρ διάκονός ἐστιν, ἔκδικος εἰς ὀργὴν τῷ τὸ κακὸν πράσσοντι, & reliqua cum ſuperioribus.

28. Homœωſis cum ſpeciebus.

Similitudo, quam Græci Ὁμοίωσιν dicunt, quaq; rem

rem minus notam per alterius magis notæ ſimilitudinem explicamus, & nonnihil ad amplificationem eius facit, tres habet ſpecies.

Eicon.

Prima eſt imago vel Εἰκον, qua vel à numinis, vel ab animantis forma ſimilitudinem ducimus, vt: Aduerſarius veſter diabolus tāquam leo rugiēs circuit, &c. Sic: Os humeroſq; Deo ſimilis. Sic: ἐν τῇ πράξει τῶν ἀποςόλων. Luc. Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείροντος αὐτὸν ἄφωνος, οὕτως οὐκ ἤνοιγη τὸ ςόμα αὐτοῦ. Volunt & hic imaginem eſſe; Frons, ſupercilia, oculi, nares, labra, barba, & totius corporis habitus, nil preter crudelitatem præ ſe ferunt. Alij Hypotypoſin volunt.

Parabola.

Secunda eſt παραϐολὴ hoc eſt, Collatio, qua res diuerſi generis ſeu naturæ inter ſe cōparantur, vt oſtēdatur aliquid vel appetendum, vel fugiendū, quales multæ ſunt in Euangelio & alibi, vt: Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemoſina extinguit peccatum. Sumuntur autem ab ijs, quæ fieri ſolent aut fieri poſſunt. Sic Corinth. Καθάπερ τὸ σῶμα ἕν ἐςὶ καὶ μέλη ἔχει πολλά, &c. Huc quoq; ſpectant Comicæ, Tragicæ, & aliæ Poetarum fabulæ. Item Apologi, αἶνοι, & id genus aliæ.

Paradeigma.

Tertia eſt Παράδειγμα ſiue exemplum, quo ex hiſtorijs ſeu rebus geſtis docemus aliquid vel imitandum vel fugiendum: vt cùm ex Dauidis adul-

terio, dum cessaret ab exercitio bellico, otium vitandum suademus. Sic Paul. Cor. Μὴ δὲ πορνεύωμεν, καθώς τινες αὐτῶν ἐπόρνευσαν καὶ ἔπεσον ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ εἴκοσι τρεῖς χιλιάδες, &c. Videãtur de hoc Schemate etiam ea quæ in Dialecticis nostris libro 4. de Pardeigmate præscripta sunt. Certè non est aliud Schema quod locupletiorem reddat orationem & auditoribus etiam gratiorem quàm παραβολὴ & παράδειγμα, modò oportunè adhibeantur.

29. Gnome & Noêma.

Gnome vel Γνομὴ sententia est ad mores pertinens, & per αἰτιολογίαν vt plurimum propositioni adijcitur, vt: Obsequium amicos, veritas odiũ parit. Omnis qui se exaltat humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur Sic ad Corint. cum dixisset Paulus: Qui gloriatur, in domino glorietur, mox adiecit sententiam gnomicã: Οὐ γὰρ ὁ ἑαυτὸν συνιστῶν, ἐκεῖνός ἐστι δόκιμος, ἀλλ' ὃν ὁ κύριος συνίστησιν. Ad hanc quoque accedere videtur Epiphonema, de quo in secundo ordine diximus.

Accedit quoq; Noëma seu Νόημα, quod est intellectus aut Consideratio. Est autem dictum per adagiũ vt plurimũ obscuratũ quod consideratione inuestigari solet audientis, eo siquidẽ tectè significamus, ꝙ auditor per se diuinet. Nã per ipsum, quod apertè non dicimus, intelligi volumus. Hac de caussa à pluribus inter tropos recenseri solet. Hieronymus: Puella nobilis pati cogebatur, quod nulla

nulla ancilla pateretur. Item si dicā: Quod scis nescias potius, quam ꝓdēdo in te crabrones excites.

Sunt & aliæ quæ citari solent: vt Μετάστασις, παραδιαστολὴ, παρομολογία, Ὁμοιοποιία, &c. quas, qui curiosus est, ex alijs petet.

Hæc vobis studiosi adolescentes, quantum per ægritudinem, & inter gladios licuit, exaraui, & pro primis rhetoricorum præceptorū rudimentis ad scribendas Epistolas sufficere arbitratus sum. Porrò de Pronunciatione, quæ est in vos figura pro diuerso affectu, & in corporis motu. Itē de Memoria, quæ partim naturalis, partim artificialis est, prorsus nihil scribere tentabò, tum quòd ad rem Epistolam non conducant, tum quòd ad absolutum Rhetorices artificium duntaxat pertinere videantur. Qui huiusmodi volet, ex Cicerone & Quintiliano requiret.

FINIS ARTIS Epistolicæ.

APENDIX DE VENVSTA partium orationis compositione siue structura.

CVm plurimos videam adolescentulorum, qui tanto se doctius tum Epistolam, tum aliam rem quamlibet scribere putent, quanto partes orationis, hoc est, voces ipsas Gramma-

trices in contextu confusiùs transponant, aliosque non nisi cum Grammaticorum præceptis humi repere (ne serpere dicam) non parùm doleam, operæpretium facturus mihi videor, si his lucubratiunculis nostris de venusta Nominum, Verborum & aliarum orationis partium structura, paucula præcepta adijciam. Vt & inertes hi ad mediocrem quandam orationis elegantiam stylum attollere, & illi confusaneam vocum disiectionem in planiorẽ, adeoq; plausibiliorem ordinem redigere discant. Inter quæ tamen id potissimũ obseruent, vt eandem sententiam varijs modis exprimere possint. Vt verbi gratia quod simpliciter dicitur: Amo te multùm, sic elegantius variare nouerint: Mirificè te amo, summopere te diligo, vnicè te colo, amore summo te prosequor, te miro complector amore, & simili varietate, quam singulari artificio Erasmi Copiæ libro, priori suppeditabunt. Cùm igitur Grammaticus & Rhetor contrario ferè situ & ordine partium orationis structura vtuntur, venustæ dictionis studiosi obseruent hæc quinque præcepta sequentia.

Primum præceptum de Supposito, verbo, & obliquo.

ABsoluta oratio plerunque ex supposito, verbo, & obliquo (quod appositum verbi nonnulli dicunt) cõstituitur. In quibus vt plurimum orator venustè hunc ordinem seruare consueuit.

vt videlicet obliquis in principio, suppositum in medio, & verbum in fine ponatur. Nam Grāmaticus hoc ordine dicit. Cæsar occupauit ciuitatem munitissimam hostium, Orator fermè hoc ordine disponit. Munitissimam hostium ciuitatem Cæsar occupauit. Si tamen obliquus sit nominis negatiui, eleganter in calce ponitur, vt: Cæsare fortunatiorem legimus neminem.

Secundum Præceptum, de Adiectiuo & Substantiuo.

INter adiectiuum & substantiuum genitiuus à substantiuo rectius venustè locatur, & inter adiectiuū & substātiuū genitiui casus, dictio regens eleganter inseritur, vt: Terrorem hostibus magna Cæsaris seueritas incussit. Item alius casus, Magnū hostibus terrorē incussit. Sic quoq; altero modo: Cæsareæ clementia maiestatis pacē & tranquillitatem prouincijs dedit. Grāmaticus diceret: Magna seueritas Cæseris incussit terrorem hostibus, aut: Clementia Cæsareæ maiestatis dedit, pacem, &c. In alijs dictionē regentem dictio recta præcedet, vt: Cæsaris fortitudo victoria potitur.

Tertium præceptum.

PRæterea inter adiectiuum, quod venustè præcedit, & substantiuum quod sequi debet, nunc verbū Orator, nunc aduerbium, nunc coniunctionem, nunc præpositionem solam, aut cum suo casu

ponere solet, vt: Magnum profectò laborẽ Cæsar assumpsit, quem fermè ab ipsis ad nos venisse Gadibus aiunt, vt hostes suæ quidẽ maiestati rebelles, nostris autem supra modum rebus infestos armis subigeret. Quam ob caussam perpetuum illi amorem & gratiam debemus immortalem.

Quartum Præceptum, de Aduerbijs & Præpositionibus.

ADuerbia Præpositionesq; cum suo casu, vbiuis locorum aptiùs pro aurium iudicio congruere videbuntur, ordinari possunt, venustius tamen ante verbum seu participium, quod determinant, vt, Debitam pro contẽptu suis hostibus, diuq; dilatam seueritatem Cæsar tandem exhibuit, sed clementissimè mitigauit.

Quintum Præceptum, de tum geminato.

VNi substantiuo duo Epitheta, & vni Epitheto duo substantiua pulchrè subiũguntur per tum, vel & geminatum, hoc pacto: Cæsar tum fortis, tum prudens, immensis & laboribus & impendijs, Christianam rempublicam tum strenuè defendit, tum prudenter gubernauit. In quo exemplo vides etiam ęqualis momenti clausulas per Tum, vel Et, copulari. Porrò si clausulæ dispares sunt, hoc est, si quod per vnam significatur maius siue maioris momenti sit, & quod per alteram minoris, minor pręcedere debet cum particula Cùm

&

& maior ſequi cum particula Tum, hoc modo: Cùm omnes citra controuerſiam terrarum principes nobis honorandi ſint: Cæſarem tamen inuictiſſimũ Carolum Quintum ſuſpicere, prædicare, & præcipuo quodam cultu venerari debemus, cùm propter eximiam in rebus Imperij diſpenſandis prudentiam, tum propter ſingularem eius in Deum pietatem & religionem.

Hæc ita tibi tradita ſunt præcepta puer, vt in tyrocinij tui principio tantiſper eis aſſueſcas, donec ex doctiſſimorum obſeruatione potiora apprehendas. Nec putes etiam tibi ſemper eadem mordicus tenenda, ſed interim etiam ijs neglectis, ſecundum ea, quæ apud optimos auctores legeris, cum iudicio proprias aures conſules.

FINIS.

Chriſto Ieſu gloria ſempiterna.

EPITOME PRÆCEPTIONVM DE PARANDA COPIA VERBORVM ET RERVM, PER QVÆstiones breuiter & luculenter tradita in vſum ſtudioſorum.

Quid eſt Copia?

EST facultas quædam, vnam eandemq́ue rem, cum alijs atque alijs verbis efferendi, tum verò argumentorum & figurarum varietate augendi & locupletandi.

Quotuplex eſt Copia?

Duplex, Verborum & Rerum.

Quid eſt verborum Copia?

Facultas, qua vna eademq; ſentẽtia varijs modis efferri poteſt.

Quid eſt Copia Rerum,

Eſt facultas, qua breuis quędam ſententia dilatatur, & vberiùs atque fuſiùs explicatur.

Quibus in rebus conſiſtit verborum Copia?

In Synonomia, Heteroſi, Metaphora, reliquiſq́ue hoc genus variandi rationibus.

Quibus in rebus conſiſtit rerum Copia?

In congerendis, dilatandis, amplificandis argumentis, ſimilibus, contrarijs, atque alijs hoc genus modis.

Quid

Quid intereſt inter Verborum & Rerum copiam?

Per copiam Verborum oratio ſola variatur, eadem manente ſententia, nec augetur corpus orationis vel argumentum: Per copiam Rerum variatur & augetur argumentum, vel materia orationis.

Ad quid conducit Copiæ exercitatio?

Primò ad vitandum eiuſdem verbi, aut ſermonis iterationem. Secundò ad diſtinguendam varietate quadam orationem. Tertiò ad ſubitam ex tempore dicendi ſcribendiq; facultatem. Quarto ad enarrandos auctores, ad vertendos, ex aliena ſermone, ad ſcribendum denique carmen.

De verborum Copia.

Quot ſunt rationes variandi orationem per Verborum copiam?

Octodecim præcipuè.

Quæ eſt prima ratio?

Synonimia, quæ in his verbis ſita eſt, quæ diuerſa cum ſint, eandem omnino rem ſignificant, vt enſis, gladius: domus, ædes: literæ, epiſtola.

Quæ eſt ſecunda ratio?

Enallage, ſiue Heteroſis, quæ duobus potiſſimum conſtat modis. Aliâs enim pars ipſa mutatur, aliâs qualitas.

Quot modis mutatur?

Quinque.

Quibus?

Primò verbum nomine permutatur, vt: Non dubito,

dubito, Non eſt mihi dubium.

Secundò verbum participio, vt: Redama eum, qui te amat. Amantem redama.

Tertiò gerundium gerundiuo, vt: Ibo ad audiendum concionem. Ibo ad audiendam concionē.

Quartò, verbum ſupino, vt: Venit ereptū, pro venit, vt eripiat.

Quinto, Aduerbium nomine, vt: Frequenter eſt in aula, frequens in aula eſt.

Quot modis mutatur qualitas?

Duodecim.

Quibus?

Primò ponitur numerus pro numero, vt: Romanus prælio victor, pro Romani victores.

Secundò permutatur perſona, vt: Qui ſcire poſſes? pro qui ſcire poſſet quiſpiam, apud Terentiū.

Tertio variatur genus: vel nominis, vt: pileū & pileus: vel verbi, vt: lachrymat, pro lachrymatur.

Quartò mutatur caſus, vt: Eius rei venit in mentem pro ea res. Dono te libro. dono tibi librum.

Quintò variatur ſpecies nominis, velut cū vtimur vel abſtracto pro adiectiuo, vt: magnitudo meritorū pro merita magna, vel diminutiuo loco ſimplicis, vt: loquaculus pro loquax, vel aut comparatiuo aut ſuperlatiuo loco poſitiui, vt: triſtior pro triſtis, facundiſſimus, pro vehementer facundus: vel poſſeſſiuo loco primitiui, vt: iuxta ſententiam Homericam: pro iuxta ſententiam Homeri.

Sextò mutatur ſpecies verbi, velut cùm frequenta-

quentatiuum loco primitiui ponitur; vt: Dictito, pro dico.

Septimò figura mutatur, & ſimplex pro compoſito ponitur, aut contrà vt: ponere, pro deponere: conſcribere, pro ſcribere.

Octauò mutatur tempus, vt: prædiceres, pro prædixiſſes, vicimus, pro vincimus.

Nonò mutatur modus, vt: Ne, crede, pro ne credas, inuenerit, acciderit, pro inueniet, accidet.

Decimò, declinatio, vt: hilarus & hilaris.

Vndecimò coniugatio, vt: lauare, & lauere.

Duodecimò variatur dictio Epentheſi, vt: *Ma*uortis, pro martis: Proparalepſi, vt: Dicier pro dici: Aphæreſi, vt: Ruit omnia latè pro eruit: Syncope, vt: dixti, pro dixiſti: Apocope, vt: quid captant conſili? pro conſilij.

Quæ eſt tertia ratio?

Antonomaſia, quæ conſtat nominis permutatione, vt: Pelides pro Achille, Dardanidæ pro Troianis. Pœnus pro Annibale, apud Liuiũ, Senex pro perſona heri, apud Terentium.

Huc pertinet ſi quis appellatiuo, proprij vice vtatur, cùm Apoſtolum dicimus pro Paulo, Seruatorem pro Chriſto. Item proprio, appellatiui loco, vt: Verrem pro furè, Thraſonem pro glorioſo, Catonem pro ſapiente.

Quæ eſt quarta ratio?

Periphraſis, quæ pluribus ſit verbis, vt: Eloquẽtiæ Romanæ princeps, pro Cicerone. Troiani

belli scriptor, pro Homero.

Quot modis fit periphrasis?

Tribus.

Quibus?

Etymologia, Notatione & Finitione.

Quomodo etymologia?

Cùm nominis rationem explicamus, vt: Homo sapientiæ studiosus, pro philosopho. Qui literas docet, pro Grammatico.

Quomodo notatione?

Cùm notis quibusdam accidentium rem quãpiam describimus, vt si quis iram intelligens, animi aut bilis efferuescentiam dicat.

Quomodo finitione?

Cùm quid res sit, ostendimus, vt: Ars benè dicendi, pro Rhetorica: Animal rationis particeps, pro homine.

Quæ est quinta ratio?

Metaphora.

Quid est Metaphora?

Est cùm vox à natiua, propriaq; significatione ad non propriam transfertur.

Vnde sumuntur Metaphoræ.

Primò à sensibus corporis ad animum. A visu, vt: Videre, pro intelligere. Ab auditu, vt: audire, pro obtemperare. Ab olfactu, vt: odorari, pro indagare. A gustu, vt: deuorare pro rem acerbam, velut citra sensum, perferre. Secundò à bruto ad hominem, vt, Oblatrare, pro obtrectare: aut contra

trà ab homine ad brutum, vt ſi quis canẽ aſſentatorem, leonem ambitioſum, vulpẽ perfidam dicat. Tertiò ab animali ad non animal, vt: Vertex mõtis. Iratũ mare: aut contrà à nõ animali ad animal, vt: viridis ętas, Ambo florẽtes ætatib⁹ apud Virgilium. Quartò ab animali ad animal, vt ſi quis coruũ ſui inequitantẽ dicat. Quintò ab inanimato ad inanimatum, vt ſi quis orationem fluere dicat.

Metaphora in ſimplici nomine interdum ſita eſt, vt ſi quis hominem vẽtri addictum, pecudem appellet. Interdum in Epitheto, vt: Florida ætas. Interdum in verbo ſimplici, vt: Auolat ætas, labuntur anni. Interdum additur quiddam, quod Metaphoram explicet, vt: omnes incenduntur ad ſtudia, gloria.

Quæ eſt ſexta ratio?

Allegoria.

Quid eſt Allegoria?

Eſt cum tota oratio aliud verbis, aliud ſenſu præ ſe fert, quæ Metaphora perpetua dici poteſt, vt: Flamma fumo eſt proxima. Hic aliud verbis, aliud ſenſu oſtenditur, videlicet, in tempore cauendum eſſe periculum, & vitandam mali occaſionem.

Quæ eſt ſeptima ratio?

Catachreſis.

Quid eſt Catachreſis.

Eſt cùm propter neceſſitatem abutimur vocabulo in ſignificatu non proprio & ſuo, vt cum piſcinam dicimus, in qua lauamus, nec tamen piſces

insunt: Latinè abusio. Addunt quidam hoc loco Onomatopœiam, quæ fictio dici potest, vt: Taratantara, pro voce tubæ. Ad quam formam pertinet Paragoge, id est deductio ac deriuatio nouorum verborum ex analogia sumpta, vt: Syllaturire, pro eo quod est Syllæ mores imitari velle, Interdum eiusdem dictionis varia est Paragoge, vt voluptuosus, & voluptuarius, Edax & edo. Homunculus, homulus, homuncio. Pauxillum & paucula. Quorum obseruatio copiã orationis non mediocriter adiuuabit. Addunt quoque Metalepsin, qua gradatim itur ad id quod ostendimus, vt: Post aliquot mea regna videns mirabor aristas. Nam per Aristas intelligit messes, per messes æstates, per æstates intelligit annos, Latinè transsumptio vel transmutatio.

Quæ est octaua ratio?

Metonimia, hoc est, Transnominatio, cùm vicino vocabulo pro vicino vtimur.

Quot modis fit Metonimia?

Quinque.

Quibus?

Primò, cum inuentorem pro re subiecta ponimus, vt: Cererem pro cibo, Liberum pro vino, pro libidine Venerẽ. Secundò cùm id, quod continet, pro eo quod continetur, vt: Epotum poculum apud Ciceronem pro Cluent. Aut contrà, id quod continetur, pro eo quod continet, vt Virg. Iam proximus ardet Vcalegon pro domus Vcalegonis,

nis. Tertiò, cùm ex efficiente effectum significamus, vt: melior remis pro velocitate, quæ fit remis, Aut contrà, vt: Frigus pigrum, audax iuuenta. Quartò, cùm, ducē ponimus pro his, qui subsunt, vt ab Annibale cæsa sunt apud Cannas sexaginta millia, id est, ab eius exercitu. Quintò, cùm dicimus: Plinium semper in manibus habendum.

Quæ est nona ratio?

Synecdoche, qua pars pro toto, vel totum pro parte sumitur, Latinè intellectionem verterunt.

Quot modis fit Synecdoche?

Sex.

Quibus?

Primò, quoties ex vno plures intelligimus, vt: Pœnus fugatus, pro Pœni.

Secundo, cùm ex parte totum, vt: Tectum pro domo, aut contrà, vt: Fontemq; ignemq; ferebat, pro aquam è fonte haustam.

Tertiò, cùm è specie genus, vt Iracundior Adria, pro quouis mari, apud Horatium.

Quartò, cùm ex materia rem confectam, vt: ferrum pro gladio, abies aut pinus pro naui.

Quintò, cùm è præcedentibus sequentia, vt: subdidit equo calcaria pro cucurrit.

Sextò, cùm quoquo modo aliud ex alio intelligitur, vt: Vixerunt, pro mortui sunt. Fuimus pro iam actum est de nobis.

Quæ est decima ratio?

Isodynamia, æquipollentia.

Vnde constat Isodynamia?

Vocibus cõtrarijs, & negationis vel additione vel detractione, vt: Vir egregiè doctus, vir minimè indoctus. Omnia fecit nihil non fecit. Placet, non displicet. Accipio conditionem, non repudio conditionem,

Sunt autem pugnantia triplicia, Contraria, vt: Amor, odium. Priuatiua, vt: Cæcus, videns, Contradictoria, vt: Nolo, volo: Doctus, non doctus: Probat, non probat.

Quæ est vndecima ratio?

Comparatiua, in quibus fit Isodynamia citra negationem, translatis tantùm partibus, vt: Minoris facit famam, quàm pecuniam. Pluris facit pecuniam, quàm famam. Anteponit famam pecuniæ. Posthabet pecuniam famæ.

Quæ est duodecima ratio?

Relatiua, vt vxor illius esse non vult, non vult illum maritum. Hoc me docuisti, hoc ex te didici.

Quæ est decima tertia ratio?

Auxesis, quæ hic est amplificatio verbi solùm, hoc est, cùm amplificandæ rei gratia verbũ atrocius subijcimus, loco proprij, vt cum latronẽ dicimus qui sit improbus, Mutum: qui nihil respondeat.

Quæ est decima quarta ratio?

Hyperbole.

Quid est Hyperbole?

Est quædã rei supra fidem amplificatio, vt: Ocyor Euro, Fulminis ocyor alis, Vix ossibus hærẽt.

Quæ

Quæ est decima quinta ratio?

Meiosis, quæ est extenuatiò incredibilis, vt cū attigiſſe dicimus eum, qui pulſauit: Læſiſſe, qui vulnerauit.

Quæ est decima ſexta ratio?

Compoſitio, qua ſitus & ordo verborum conſuetus mutatur.

Quibus in rebus ſita est?

Aſyndeto, vt: Veni, vidi, vici. Polyſyndeto, vt Ter Stertit noctesque & dies, Syzeugmeno, quoties ad vnum verbum plures ſententiæ reſpondent. Id fit trifariam. Aut cùm verbum ipſum antecedit, vt: Defloreſcit forma vel morbo, vel ætate. Aut cùm ſequitur, Vel morbo vel ætate forma defloreſcit. Aut cùm ponitur verbum in medio, vt: ætate, forma defloreſcit, vel morbo.

Huc pertinent, cùm ex oratione ſimplici duplicem facimus aut contrà, vt: Omnia tua mihi debes: quicquid habes, id omne mihi debes.

Quæ est decima ſeptima ratio?

Syntaxis, cùm è conſtructione quædam ſermonis varietas exiſtit, vt: multa pecunia, multum pecuniæ. Tota nocte potauit, potauit totam noctem.

Quæ est decimaoctaua ratio?

Mutatio figuræ quæ alio atq; alio affectu ac veluti habitu profertur oratio. Per interrogationē, vt: Nō eſt miſerū mori: vſq; adeò ne mori miſerū eſt? Ironiā, vt: Non hoc curat populus. Id populus curat ſcilicet. Admirationem, vt: Multū homini

homo præſtat. Dij immortales, homini homo quid præſtat? Dubitationē, vt: Cōtemnit & Deos & homines. Haud ſcio, magis ne Deos cōtemnat, an homines? Adiurationem, vt: Non aliter ſcribo, quam ſentio. Ne ſim ſaluus, ſi aliter ſcribo, ac ſentio. Abominationē, vt: Iſta nunquā cogitaui, Dij meliora, quam vt iſta cogitârim. Exclamationem, vt: ô Bruti literæ amanter ſcriptæ: ô Bruti amanter ſcriptas literas. Occupationē, vt: Virgines cōplures vitiauit, vt interim de Veſtali polluta ſileā. Subiectionem, vt: Cùm & genere ſis, & re nulla, nullis literis, nulla forma, ingenio nullo, quid eſt, cur te adeo iactes? Per ſubiectionem hoc modo: Quid habes, cùr tam ſis inſolens? Natalium ſplendorem? atqui genere es obſcuriſſimo. Opes? at vel Iro ipſo es pauperior. Sic idē de cæteris. Eſt enim ſubiectio, cùm nobis ipſis reſpondemus.

Primi ſupini variatio.

Quot modis primum Supinum variatur.

Sex.

Quibus?

Primò, per gerundium, vt: Venit ereptum virginem, Venit ad eripiendum virginem. Secundò. per gerundiuū, vt: Venit ad eripiēdam virginem. Tertiò per gerūdiuum in di, vt: Venit cauſſa eripiendi virginem, quod & ipſum per gerundiuum fieri poteſt, vt: Venit cauſſa eripiendæ virginis. Quartò per verbum, vt: Venit vt eripiat virginē,

Quintò

Quintò per parcitipium, vt: Venit erepturus virginem. Sextò per Infinitiuum, sed Græca consuetudine, vt: Venit eripere virginem.

Variatio Imperatiui.

Quot modis variatur Imperatiuus?

Duobus.

Quibus?

Primū per subiūctiuū, vt: Saluta, fac vt salutes. Secundo, per futurum indicatiui, vt: Vale, valebis.

Variatio futuri.

Quomodo variatur Futurum?

Per verbum substantiuum, vt: Pœnitebit te olim: futurum est, vt te pœniteat. Spero te gauisurum facto, spero futurum vt facto gaudeas.

Quot modis effertur hæc oratio?

While we studie, *& similes?*

Tribus.

Quibus?

Primò, per præpositionem, vt: Inter studēdum.

Secundò per duos ablatiuos absolutè positos, vt: studentibus nobis.

Tertiò, per verbum subiunctiui modi, vt: Dum studeremus.

Quot modis effertur generalis propositio?

Quatuor.

Quibus?

Primò proprijs ac peculiaribus signis, vt: Omni-

bus est moriendum.

Secundò, per Isodynamiam, vt Nemini non est moriendum:

Tertiò, per interrogationem, vt: Cui non est moriendum? Quis est, cui non sit moriendum?

Quartò, per signum infinitum, vt: Haud est vllus, cui non sit aliquando moriendum.

Superlatiui variatio.

Quomodo variatur superlatiuus.

1. Per cōparatiuum affirmatiuè & negatiuè, vt: Vir omnium humanissimus. Affirmatiuè Vir cęteris omnibus humanior, sed inusitatius. Negatiuè, vt: Nemo hoc viro humanior. 2. Per Syntaxin. Nemo quàm hic vir humanior. 3. Per Periphrasin. Vir, quo nō humanior alter, Vel per neutrum genus, Nihil hoc viro humanius. 4. Per interrogationem, Quis hoc viro humanior, Vel per neutrū genus, Quid hoc viro humanius? 5. Per signum infinitum, vt: Haud est vllus hoc viro humanior. Vel per neutrū genus, Haud est quicquā hoc viro humanius. 6. Per Syntaxin casus superlatiui. Vir omnium humanissimus, Vir inter omnes humanissimus, Vir ex omnibus humanissimus. 7. Per periphrasin, Vir maximè omniū humanus. 8. Per Heterosin speciei, vt: Summa est viri humanitas. 9. Per verbum superare, vincere, antecellere, præstare, & similia, vt: Hic vir omnes humanitate superat, Facilę omnes vincit, Longè præstat, Hunc

virum

virum superat humanitate nemo. 10.Per verbum passiuum, vt: Hic vir humanitate non facilè superatur a quoquã. 11. Per interrogationẽ, vt: Quem non hic vir humanitate vincat? 12. Per contrariũ, vt Hic vir humanitate nulli cedit. 13. Per heterosin figuræ, De humanitate quis non huic viro cõcedit? 14. Per comparatiua. Hic vir omnibus humanitate superior. 15. Per contrariũ, Hoc viro nemo non humanitate inferior, Hic vir nulli humanitate secũdus. 16. Per Isodynamiam, vt: Vir minimè omniũ inhumanus. 17. Per exclamationẽ, O singularem viri huius humanitatẽ. 18. Per admirationem, Dij boni, quãta est viri huius humanitas. 19. Per adiurationem, Ne viuam, si quid vnquam vidi hoc viro humanius. 20. Per particulas, Tam & Quam, vt: Nemo tam humanus, quam hic vir. Per perinde & atque, vt: Quis perinde humanus, atq; hic vir? Per æquè, atq;, vt? Haud est quisquam omnium æquè humanus, atq; hic vir. Per adeò, vt: Vir adeò humanus, vt nemo sit cum eo conferendus. Per ita, vt: Nemo ita humanus, vt hic vir. 2. Per Heterosin speciei, vt: Ea viri huius est humanitas, vt ei nemo sit æquandus. Vel, Singulari in omnes humanitate, &c. Per Isodynamiam, vt: Vir humanitate prędirus haud vulgari. Per Hyperbolen, vt: Vir non humanus, sed ipsa penè humanitas. 22. Per periphrasin, Vir maximè humanus, Vir minimè inhumanus. 23. Per auxesin, vt: Vir incredibili humanitate. Vir exemplũ huma-

nitatis, quomodo Terentianus Simo, exemplum continentiæ dixit, & Cicero innocentiæ exemplum, de Rutilio loquens.

Connectendi particulæ.

Quæ sunt connectendi particulæ?

Primùm, deinde, præterea, adhæc, quid, quòd, denique, quinetiam, posthac, postremo, adde his, huc pertinet.

Da exemplum.

Cicero. Quæro igitur, vester Deus, primùm vbi habitet? Deinde quæ caussa eum loco moueat, si modo mouetur aliquando? Præterea, cùm hoc propriũ sit animãtium, vt aliquid appetant, quod sit naturæ accommodatum, Deus quid appetat? Ad quam deniq; rem motu mentis ac rationis vtatur? Postremò quomodo beatus sit, quomodo æternus? libro 1. de natura Deorum.

Transitionum formulæ.

Vnde sumuntur Transitionum Formulæ?

1 Ab AEquali, vt: Erant hæc iucundissima, neque minus voluptatis attulerunt illa.

2 Ab inæquali, vt: Audistis grauissima, sed audietis grauiora.

3 A simili, vt: Hęc perfidia designauit, cuius generis sũt & illa, quę Romę nuper perpetrasse dicitur

4 A contrario, Sed hæc priuatim, nunc quæ publicè. Sed hæc iuuenis peccauit, nunc senis virtutes audietis.

5 A diuersis, De moribus habes, nunc de doctrina reliquum est, vt dicamus.
6 Quasi per occupationem, vt: Iam ad reliqua properabimus, si prius illud adiecerimus.
7 Per reprehensionem, vt: Quorsum tot transuersos abripuit dolor? Ad rem redeamus.
8 A consequentibus siue relatiuis, vt: Habes quid in illum contulerim beneficiorum, nunc quã gratiam retulerit, audi.

Quis est transitionis vsus.

Vt & quid dictũ sit admoneat, & ad reliqua cõparet auditorem, atq; ita lucem adferat dicendis.

Decem generalia commutandæ & variandæ orationis præcepta.

Quot sunt generalia commutandæ & variandæ orationis præcepta?

Decem.

Quæ sunt?

1 Primùm omniũ res ipsa Latinis aptisq; verbis efferenda est, vt: Hic est optimè de te meritus.
2 Deinde mutatorijs verbis vtendum, si qua, quę idem efficiant, reperiantur.

Idque fit per { Synonymiam / Heterosin / Antonomasiam / Periphrasin, quæ cõstat { Etymologia / Notatione / Finitione. } }

Per Synonymiam, vt: Plurima extãt huius in te

beneficia. Per Heterosin partis, verbo nomine permutato, vt: Maxima sunt huius erga te merita. Personæ & partis simul, vt: Quinto Fabi⁹ plurimū debet. Quinto Fabius bona plurima accepta refert. Figurę, vt hic est optimè de te promeritus Per periphrasin actiuè, vt: Hic te summis beneficijs affecit, Hic maxima in te officia contulit. Passiuè, vt: Tu sūmis es ab hoc beneficijs affectus, Ab hoc multa & pręclara in te beneficia collata sunt.

3. Mox vbi propria deficient, trāslatis vtendū est.

Id fit per { Metaphoram. Allegoriam. Catachresin. }

Per Metaphorā actiuè, vt incredibile est quantis hic te beneficijs obligauerit, obstrinxerit, deuinxerit. Passiuè, Magnis hui⁹ beneficijs atq; meritis obligatus es, obstrictus, deuinctus. In quibus etiā cōpositio est ex oratione simplici, facta duplex.

4 Quod si translatitia quoque definit, si actiua oratio fuerit, vertenda in passiuam, vt: Hic plurimis te beneficijs affecit: plurimis ab hoc affectus es beneficijs.

5 Postea verba in nomina inde deducta, aut in participia commutabimus, vt: Multa extant huius in te merita.

6 Substantiua adiectiuis ab ijsdem deductis, adiectiua verò, si quæ hinc veniant, abstractis permutabimus, vt: Immensa est huius erga te beneficentia, benignitas, Est & hic Heterosis speciei.

7 Vbi

7 Vbi modò aduerbia in nomina, modò nomina in alias atque alias partes orationis commutauerimus,tum aut per contrarium dicemus, aut orationem aientem in negãtem commutabimus: aut contrà,per Isodynamiam,vt: Tu singularis ab hoc beneficia habes. Non vulgaria huius extant in te beneficia.

8 Si quid simpliciter,& pronuntiatiuè dictũ est.

Per Ironiam { Interrogationem, Dubitationem, Admirationem, Abhominationem, Adiurationem, Exclamationem, } efferimus.

Per interrogationem,vt: Quid est,quod tu huic nõ pro suis immortalibus erga te meritis debeas? Admirationem,vt: Dij boni, quãtum hic in te beneficiorũ cõtulit,quanta huius in te merita sunt? Hic etiam per Syntaxin oratio variatur. Exclamationem,vt: O singularem & proprè incredibilẽ huius in te beneficentiã. O egregia & penè diuina huius erga te merita. Hic orationi alius quasi vestitus atq; habitus datus est,per figurę mutationẽ.

9 Post hæc paulò liberiùs totam orationẽ vertere licebit, vt vel vnam dictionem pluribus verbis circumeas per Periphrasin, vel è simplici oratione duplicem facias per compositionem, quàm vocant, vt: Tu huic pro eo, ac meritus de te est, gratiã referre nũquam potes. Hic adeò de te benè

meruit, vt egregijs eius in te officijs respondere nullo modo possis.

10. Post alia omnia, similitudinibus interim atq; exemplis vti licebit. Variatur quoq; hæc sentẽtia per Isodynamiã hoc modo: Huius tu summis beneficijs vsus es. Non mediocria sunt huius erga te merita. Et per Hyperbolẽ & Auxesin, vt: Diuina atq; immortalia sunt huius in te merita. Hic egregiè in te beneficus & benignus fuit. Et per relatiua, vt: Hic maximum tibi beneficium dedit. Tu ab hoc beneficiũ maximũ accepisti. Hic tibi summa beneficia tribuit. Huic tu ingẽtia beneficia debes. Huius plurimũ merito ipsius debes. Hic te maximis beneficijs ornauit. Hæc de verborum copia.

De copia rerum, seu ratione locupletandæ sententiæ.

Quot sunt rationes copiæ Rerum, seu locupletandæ sententiæ?

Duodecim,

Quæ est prima?

Est cùm aut species, vel partes enumeramus, aut speciem cum genere conferimus.

Quot sunt huius rationis species seu formæ?

Tres.

Quæ?

Diuisio, Partitio, Speciei cum genere collatio.

Quid est Diuisio?

Est, cùm, quod summatim ac generatim dici poterat,

poterat, id latius explicatur, atq; in ſpecies diducitur, vt: Rem vniuerſam luxu perdidit. Hoc ſic dilatabitur, Quicquid vel matris, vel patris nomine, hæreditate obuenerat, quicquid aliorum affinium morte aduenerat, quicquid ex vxoris dote, quæ quidem neutiquam erat vulgaris, acceſſerat, quicquid ex legatis (accreuerat autem permultum) quicquid peculij caſtrenſis conflauerat, pecuniam omnem, vaſa, veſtes, fundos, agros vna cũ ipſis & villis & pecoribus: breuiter, rem omnem, atque ipſam quoque familiam, quotidianis commeſſationibus, ſumptuoſis obſonationibus, nocturnis perpotationibus, popinis, cupedijs, vnguentis, alea, luſibus, paucis diebus ita abſumpſit, abſorbuit, vt ne teruncium quidem ſibi reliquum fecerit. Hic duo illa verba. Rem vniuerſam, & luxu perdidit, ſuis partibus explicantur.

Quid eſt partitio?

Eſt quoties totũ, quod non formis, ſed partibus conſtat in eaſdem diducitur, vt: Totus cõmaduit, A ſummo capillo ad imum vſq; calcaneum pluuia commaduit. Caput, humeri, pectus, venter, tibiæ, totum denique corpus pluuia diſtillabat.

In his duabus, ſimul & initio ſumma rerũ præponenda eſt, & eadem alia ſermonis ſpecie repetenda, & ita redeundum ad genus, quaſi ſingulis enumerandis iam ſimus defatigati, etiam ſi nihil erat præteritum. Preterea cauendum, ne partium ordinem confundamus, tumultuaria verborum

congerie,sed vel ordine scito,vel apta distributione, vel eleganti descriptione legentis aut audientis tædium excludamus.

Quid est speciei cum genere collatio?

Est,quoties de specie loquentes,genus adiungimus,id quod ferè fit amplificandi gratia,vt: Quũ omnis eruditio plurimum adfert & ornamenti,& adiumenti mortalibus, tũ præcipuè philosophia. Item: Omni quidem ætati fœda est libido,verum senectuti multò fœdissima. Item: Cùm omnibus in rebus plurimum habet momenti, tum præcipuè in bellis prudentia. Simplex enim erat, prudentiam in bellis plurimum habere momenti.

Quæ est secunda locupletandæ sententiæ ratio?

Modus,vel enumeratio antecedentium,hoc est, quoties non contenti semel exitum rei proponere,ex quo reliqua,quæ præcesserunt,de se queant intelligi singulatim ea quoque commemoramus, per quæ ad exitum peruentum est, vt: Catilinæ nefarios conatus M.T. Cic. Consul sua sagacitate statim odoratus, singulari vigilantia peruestigauit, summa prudentia deprehẽdit,miro in Remp. studio prodidit, incredibili eloquentia conuicit, grauissima authoritate repressit, armis extinxit, magna fœlicitate sustulit.

Quæ est tertia ratio?

Caussæ,vel enumeratio caussarum,quoties rem non nudam exponimus, sed altius etiam caussam

repetimus,

repetimus, à quib⁹ initijs sit profecta. Vt si quis in bello quopiā suscipiēdo addat, quę fuerint simultatis caussæ, quis instigator, quæ suscipiendi belli occasio, quæ vincendi spes, quę v riusque fiducia.

Exempla passim obuia sunt in Poetis & Historicis, præsertim in Liuio.

Quæ est quarta ratio?

Comitantia & sequentia rem, vel enumeratio effectuum & consequentium, hoc est, quoties non simpliciter proponimus negotium, sed enumeramus etiam illa, quæ negotium comitantur, vel cōsequuntur, vt: Antonius caussa belli ciuilis fuit, trium exercituum populi Romani interfectorū, clarissimorum ciuium interitus, afflictæ senatus authoritatis, omnium denique malorum, quæ videmus. Ex secunda Philippica Ciceronis.

Quæ est quinta ratio.

Hypotyposis vel descriptio rerum, personarū, locorum, temporum, qua vtimur, quoties vel amplificándi, vel ornandi, vel delectandi gratia rem nō simpliciter exponimus, sed ceu coloribus expressam in tabulis spectandam proponimus, vt nos depinxisse, non narrasse, lector spectasse, non legisse videatur.

Quomodo id præstari poterit.

Si prius ipsi totam rei naturam, omnesq; circumstantias, ac veluti faciem animo illustremus. Deinde ita verbis ac figuris idoneis effingamus, vt quam maximè fiat euidens, perspicuaq; lectori.

Quo-

Quomodo locupletabimus orationes rei descriptione.

Quum id, quod fit, aut factum est nō summatim aut tenuiter exponimus, sed omnibus fucatum coloribus ob oculos ponimus.

Quibus rebus constat descriptiones rerum seu Hypotyposis?

Circumstantiarum explicatione, collationibus, similibus, dissimilibus, imaginibus, metaphoris, allegorijs, & si quæ præterea sunt figuræ, quæ rē illustrant, item Epithetis.

Exemplum.

Expugnata est ciuitas, apparebant effusæ per domos ac templa flammæ, & ruentium tectorum fragor, & ex diuersis clamoribus vnus quidam sonus, aliorum fuga incerta, alij in extremo complexu suorum cohærentes, & infantium feminarumque ploratus male vsque in illum diem seruati fato senes, tum illa prophanorum sacrorumque direptio, efferentium prædas, repetentiumque discursus, & acti ante suum quisque prædone catenati, & conata retinere infantem suum mater, & sicubi maius lucrum est pugna inter victores.

Vnde petuntur descriptiones personarum seu Prosopopœia?

Ab omnibus circumstantijs, præcipuè verò ab his, Natione seu patria, vt: Pœnus fœdifragus, mollis Atheniensis.

Ab ætate, vt: Iuuenis prodigus.

Fortuna,

Fortuna, vt: Fastuosus diues.
Studijs, vt: Gloriosus miles.
Item à communibus affectibus, vt: Quo sit animo pater in liberos, maritus in vxorem, &c.

Quomodo locupletatur oratio locorum descriptione?

Quoties tota loci facies veluti spectanda depingitur, vt, Vrbis, montis, regionis, fluminis, templi, domus. Frequenter à locorum descriptionibus narrationum sumitur Exordium.

Quot modis vtimur descriptione temporis, seu Chronographijs?

Quatuor.
1 In narrationum exordijs.
2 Gratia delectandi, veluti cùm Poetæ diem, noctem, auroram, aut crepusculum exprimunt.
3 Caussa amplificandi, vt noctis descriptio apud Virgilium lib. 4. ad amplificandum dolorem Didonis pertinet.
4 Caussa probandi, vt descriptiones interdum veris, hyemis, autumni, æstatis, &c.

Mixtæ sunt, quoties temporum qualitates exponimus, puta, pacis, belli: simul cùm ostendimus quæ virtutes, aut quæ vitia tum maximè valuerint.

Quæ est sexta locupletandi ratio?

Egressio, Græcè παρέκϐασις.

Quid est egressio, siue παρέκβασις?

Est, definitore Quintiliano, alicuius rei, sed ad vtilitatem caussæ pertinentis, extra ordinem ex-

currens tractatio.

Quot modis adhibetur?

Quinque.

Quibus?

Aut laudandi gratia, aut vituperandi, aut ornandi, aut delectandi, aut præparandi.

Vnde sumuntur egressiones?

Ab expositione rerum gestarum, à descriptione locorum, regionum, personarum. Item à tractatione fabularum, apologorum, Præterea à locis communibus quoties amplificandę rei gratia, vel in vitia, vel luxuriam, libinem, auaritiam, & id genus alia dicimus: vel quoties virtutes, vt frugalitatem, continentiam, studia literarum, pietatem, taciturnitatem laudibus efferimus.

Quæ est septima locupletandi ratio?

Epitheta.

Quæ sunt Epitheta?

Nomina adiectiua, & quæcunque alia quibus proprietas quędam attribuitur, quocunque pacto non personis tantùm, verumetiam rebus, vt: Pręceps iuuenta, Esca malorum voluptas, Vitæ magistra historia.

Vbi adhibentur Epitheta?

In poematis, in quibus & naturalibus vti licet, vt: Candida nix, Liquidi fontes.

In prosa oratione non oportet adhibere, nisi emphasin quandam habeant, & ad rem propositam pertineant, vt: Non impetrabis caussam tam iniquam ab Aristide iustissimo. Tuo consilio nobis

bis subueni vir prudentissime.

Quæ est octaua ratio?

Circumstantiæ, quas Græci Peristases vocant.

Quotuplices sunt circumstantiæ?

Duplices, Rerum & Personarum.

Quæ sunt circumstantiæ Rerum?

Caussa, locus, occasio, instrumentum, tempus, modus, atque id genus aliæ.

Quæ sunt circumstantiæ Personarum?

Natio, patria, sexus, ætas, educatio, disciplina, habitus corporis, fortuna, conditio, animi natura, studium, anteacta, commotio, consilium, nomen.

Ad quid conducit aptius & tempestiuus circumstantiarum vsus?

Ad amplificandum atq; extenuandum, ad euidentiam, ad confirmationem, & probabilitatem. Facit enim, vt tota oratio densis ac crebris argumentis vndique referta sit, & communita.

Quæ est nona dilatandi ratio?

Amplificatio.

Quot sunt amplificationis formæ?

Præcipuè quatuor.

Quæ est prima?

Est quæ constat incremento, hoc est, quoties gradibus aliquot peruenitur, non modò ad summum, sed interim quodammodo supra summum: vt, Facinus est ciuem Romanum vincere, scelus verberare, propè parricidium necare, quid dicam in crucem tollere?

Ad hoc genus pertinet, cũ congestis ordine quodã circũstantijs, in cõtextu & cursu semper p~io-

re maius insequitur, vt Cicero 2. Philip. de vomitu Antonij. O rem non visu modò fœdam, sed etiam auditu, si inter cœnam in tuis immanibus illis poculis hoc accidisset, quis non turpe diceret? In cœtu verò populi Romani, negotium publicũ gerens, magister equitum, cui ructare turpe esset, is frustis esculentis vinum redolentibus gremium suum & totum tribunal impleuit.

Quæ est secunda forma?

Comparatio, quæ fit vel fictione, vt: Serui me herclè mei, si me isto pacto metuerent, vt te metuunt omnes tui, domũ meam relinquendã putarẽ. Vel exempli collatione, quoties proposito velut simili exẽplo efficimus, vt id, quod exaggeramus, aut proximum illi, aut par, aut maius etiam videatur, vt: Quantò est Oppianicus in eadem iniuria maiore supplicio dignus? Siquidem illa (Milesia) cùm suo corpori vim attulisset, seipsam cruciauit. Hic autem idem illud effecit per alieni corporis cruciatum. Cicero in oratione pro Cluentio.

Loquimur hic de Milesia quadã muliere, quæ pro abortu pecuniam accepit à secundis hæredibus. Ita Oppianicus etiam vxorem Marij precio induxerat, vt prolem suam, quam in vtero gestabat, veneno perderet.

In hoc autem genere non solum tota totis, sed etiam partes partibus comparãtur, vt Cicero: An verò vir amplis. Scipio Tiberium Gracchum mediocriter labefactantem Remp. priuatus interfecit,

Catilinam

Catilinam orbem terrarum cæde atque incendio vastare cupientem, nos consules perferemus?

Quæ est tertia forma?

Ratiocinatio, qua amplificando aliud ex alio colligitur hoc modo: Tu istis faucibus, istis lateribus, ista gladiatoria totius corporis firmitate, tantum vini in Hippiæ nuptijs exhauseras, vt tibi necesse esset in populi Romani conspectu vomere. Colligitur enim quantum vini biberit Antonius, quod illa totius corporis gladiatoria firmitas nequiuerit ferre, & concoquere.

Huc pertinet, quoties res atrocissimas eleuamus consultò, quò grauiora videantur quæ secutura sunt, vt Cicero septima actione in Verrem: Leuia sunt hæc in hoc reo. Metum virgarum Nauarchus nobilissimæ ciuitatis precio redemit, Humanum est, &c. Hic atrocissimum quiddam expectetur necesse est, cui hæc, quæ sunt atrocia comparata, humana atque vsitata videantur.

Quæ est quarta forma?

Cum amplificamus congerie verborum ac sententiarum idem significantium, vt Cicero pro Ligario: Quæ tua mens? oculi? ardor animi? quid cupiebas? Hic velut aceruo creuit oratio. Idem fit interim omnibus altius atq; altius insurgentib. vt in hoc exẽplo: Aderat ianitor carceris, carnifex prætoris, mors, terrorq; sociorum, & ciuium Romanorũ lictor Sextius. Amplificamus etiã quasi correctione quadã, vt Cicero in Verrẽ: Nũ enim furem,

sed raptorē, nō adulterū, sed expugnatorē pudicitiæ, non sacrilegum, sed hostē sacrorū, religionūq; non sicarium, sed crudelissimum carnificem ciuium, sociorumq; in iudicium vestrum adduximus.

Amplificamus præterea cū speciem augemus generi collatam, vt: Cùm omnes disciplinas liberales plurimum homini conciliant vel ornamenti, vel adiumenti: tum in primis eloquentia. Totidem sunt & minuendi modi, quot amplificandi.

Quæ est decima dilatandi ratio?

Propositionum multiplicatio, hoc est, vt quam maximum propositionū numerum reperiamus.

Quot sunt spectanda in propositionibus?

Tria.

Quæ?

Primò, vt eas reperiamus propositiones, quæ quicquid ad caussā pertineat, absolutè cōplectantur, Deinde, vt rectè diuidantur. Postremò, vt ordine quā maximè ad caussam idoneo disponatur. Siquidē eo pacto fiet, vt neq; copia rerū confusa sit oratio, dum semper habet auditor certum aliquid, & in quod tēdat animū, & quod meminisse possit, & quod expectet, tum is qui dicit, nusquā hæreat, dum in prōptu est, quo sese recipiat in viā.

Exemplum.

Si quis suadeat M. Tullio, ne conditionem ab Antonio oblatam accipiat, nempe vt viuat extinctis Philippicis, his fermè propositionibus vti poterit. Non esse cuiquam egregio viro tanti emendam vitam, vt immortalem vitam amittat.

Huic

Huic generali subseruiat particularis, è circunstantijs sumpta præsertim Ciceroni, qui tot laboribus clarissimum, semperq; victurum nomen sibi peperit. Ac mortem esse contemnendam tot voluminibus editis fusissimè demonstrarit, maximè cùm iam seni non multum çui superesse videatur. Rursum altera sumetur à circumstantijs. Nihil infelicius esse, quàm debere vitam Antonio. Tertia coniecturalis erit, callidè hoc agere Antonium, vt exustis prius Philippicis, in quibus intelligat & suam infamiam sempiternã, & Ciceronis immortalem gloriam esse sitam, deinde erepta vita, totũ quoque extinguat Ciceronem.

Vnde petuntur propositiones?

Partim ex his, quæ sunt vulgaria, partim ex his, quæ sunt propria caussæ: vulgares propositiones ex ipsa rei natura reperiri poterunt: propriæ ex circunstantijs rei diligenter expensis.

Genus suasorium proprios habet locos, vnde propositiones petere liceat, rectum laudabile, vtile, tutum, facile, necessarium, iucundum. Demonstratiuum, item suos nempe bonorum ordines, & quæ his comprehenduntur.

Quæ est vndecima locupletandi ratio?

Est quç sumitur ex accumulatione copiosa probationum & argumentorum, quas Græci πίστεις appellant. Nam ad eiusdem propositionis confirmationem variæ rationes adhibentur, & rationes alijs argumentis confirmantur.

Quotuplices sunt probationes?

Duplices, partim enim sunt ἔντεχνοι, id est, artificiales: partim ἄτεχνοι, id est, ab arte semotæ.

Vnde ducuntur probationes ab arte semotæ, seu ἄτεχνοι?

A præiudiciis, à rumoribus, à tormentis, à tabulis, à iureiurando, à testibus.

Vnde petuntur probationes artificiales?

Primùm à signis, quorum alia sunt necessaria, quæ Τεκμήρια vocantur, alia non necessaria, quæ σημεῖα dicuntur.

Secundò ab argumentis, quorum aliud est credibile, aliud velut propensius, aliud non repugnans: & ducuntur plerunque à circumstantijs, quę duplices sunt, personæ ac rei, de quibus paulo antè dictum est. Item à locis, qui sunt omnium caussarum generibus communes, à finitione Etymologia, & ab his quæ ad naturam finitionis pertinent genere, specie, differentia, & reliquis locis rerum, de quibus traditur in Dialecticis.

Tertiò sumuntur probationes ab exemplis, quæ plurimùm etiam valent ad copiam, & adhibentur, aut vt similia, aut dissimilia, aut contraria. Rursum, aut vt maiora, aut vt minora, aut vt paria.

De copiosa tractatione exemplorum.

Quotupliciter tractantur exempla?

Dupliciter.

Quomodo?

Aut contractius, cum exemplum ceu notum, verbo significatur, vt Cicero pro Milone: Neque enim possit ille Hala Seruilius, aut P. Nasica, aut L. Opimus, aut me consule Senatus non nefarius haberi, si sceleratos interfici nefas esset. Aut fusius, cùm augentur & crescunt tractatione.

Quot rationibus augentur & crescunt exempla tractatione?

Tribus.

Quæ est prima ratio?

Commendatio, quæ plerunq; sumitur, vel à rei dignitate, vel ab authoris laude, vel gentis, vnde ducitur exemplum, veluti siquis Lacedæmonicū factum, aut dictum adhibeat, præfari oportet eam gentem sapientia, & rei militaris ac ciuilis disciplina cæteris longè antecelluisse, & exemplis pulcherrimis semper abundasse. Et si quis è Plutarcho citabit exemplum, præferur licebit, eum authorem vnum omnium esse grauissimum. Item si quis M. Attilij Reguli ad hostem redeuntis exemplum velit adducere, poterit, ad hunc prologui modum inter tam multa Romanæ virtutis insignia decora, nullum vnquam facinus pulchrius extitisse, aut laudatius, quàm M. Attilij.

Quæ est secunda.

Si fusius aut latius explicentur, cum exaggerationibus, atq; amplificationib⁹, quod genus fuerit, si quis persuadere studeat, ad prudentiam comparandā multū conducere peregrinationes, multarū

rerum inſpectionem, in Solonis laude aliquandiu cõmoratus, & quam ciuitatem reliquerit, & quam ob cauſſam, & quę maria tranſmiſerit, & quas nationes, quæ capitis pericula adierit, & quibuſcum ſit congreſſus, & quid mirandum conſpexerit, & quantum temporis abfuerit, & quãto illuſtrior ac ſapientior in patriam redierit, fuſius enarret. Atq; vtraq; ratio dilatandi, contrahendiq; locum habet in fabuloſis quoq; exẽplis, ſi res ac decor patietur.

In his, quę omninò fide carẽt, præfari cõueniet, non ſine cauſſa eſſe conficta, neq; tot ſeculis temere celebrata. Deinde quid ſibi ijs voluerint ſapientes, interpretabimur. Huc etiam pertinent Apologi: quales ſunt qui AEſopi nomine celebrãtur, & ille Menij Agrippæ de corporis humani membris aduerſus vẽtrem conſpirantibus, apud Liuiũ. Referuntur huc etiam fictæ narrationes rerũ geſtarum, cuiuſmodi Luciani veræ narrationes, & de ſpecu apud Platonem, in quo vincti quidam vmbris, perinde vt ipſis rebus delectantur.

Quæ eſt tertia ratio dilatandi exempla?

Collatio, & comparatio, ſiue contentio.

Quid eſt collatio?

Eſt cùm accommoda ſimilitudo quod adductũ eſt exemplũ oſtendit aut ſimile eſſe, aut diſſimile, aut contrarium. Simile, vt: Non aliter Camillus rem Romanã à Gallis oppreſſam, & in extremam perniciẽ adductam quâm ſua virtute, depulſis barbaris, reſtituit: Ita Laurentius Valla Latinas literas,

ras, inſcitia ferè barbarorum deprauatas, obrutas, extinctas, in priſtinũ nitorẽ, velut ab inferis reuocauit. Diſſimile, Brutus occidit liberos proditionẽ molientes, Manlius virtutẽ filij morte mulctauit. Cõtrarium, vt: Marcellus ornamenta Syracuſanis hoſtibus reſtituit: Verres eadem ſocijs abſtulit.

Quid eſt comparatio, ſeu contentio?

Eſt quæ demonſtrat id, quod adductum ſit, aut par eſſe, aut minus, aut maius. Par, vt apud Ciceronẽ: Etenim mihi ipſi accidit, vt cum duobus patricijs, altero improbiſſimo, altero modeſtiſſimo, atq; optimo viro peterẽ: Superaui tamẽ dignitate Catilinam, gratia Galbam. Minus, vt: Si propter matrimonia violata, vrbes euerſæ ſunt, quid fieri adultero par eſt? Maius, vt pro Milone: Negãt intueri lucẽ eſſe fas ei, qui à ſe hominẽ occiſum eſſe fatetur. In qua vrbe tãdem hoc homines ſtultiſſimi diſputant? Nẽpe in ea, quę primũ iudicium vidit de capite M. Horatij fortiſſimi viri, qui nondũ libera ciuitate, tamẽ populi comitijs liberatus eſt, cum ſua manu ſororem interfectam fateretur.

Vnde ſumitur hæc exemplorum collatio?

Ex omnibus rerum ac perſonarum circunſtãtijs. Adiuuatur autem & orationis artificio, cum verbis ac figuris ad id commodis, alia conſultò eleuantur, alia tolluntur.

Quæ ſunt exemplis affinia?

Parabola εἰκων, ſiue imago, contentio, demonſtratiua iudicia & ſententiæ.

Quid est parabola?

Est similitudo sumpta ab his, quæ fiũt, aut quæ natura, casúue rebus adiuncta sunt; vt Nauis pro ventorum ratione velum tollens, aut contrahens, in hoc aut illud latus transferẽs, parabola est, quæ docet sapientem tempori cedere oportere, ac rebus præsentibus sese accommodare. Quæ aliquando verbo notatur, vt: Intelligis tibi vertenda vela? Aliquando latius explicatur, & apertius accommodatur, vt apud Ciceronem pro Murena: Quod si è portu soluentibus, qui iam in portum ex alto inuehuntur, prædicere summo studio solent tempestatum rationem & prædonum, & locorum quod natura fert, vt his faueamus, qui eadem pericula, quibus nos perfuncti sumus, ingrediantur, quo me tandem animo esse oportet, propè iam ex magna iactatione terram videntem, in hunc, cui video maximas tempestates esse subeundas?

Estq; eadem parabola, quæ exempli, dilatãdæ ratio, videlicet per collationem, itemque dissimilium, cuius hoc sit exemplum: Neque enim vt nauis vtilior noua, quam vetus, sic & amicitia.

Quid est εἰκὼν siue imago?

Est ficta similitudo, quæ cũ descriptione quadam oculis subijcitur, imaginem rei collatæ quasi viuam exprimit, vt: Os, humerosque Deo similis. Facit autem εἰκὼν magis ad euidentiam, aut grauitatem, aut iucunditatem orationis, quam ad probationem.

Quid

Quid est contentio demonstratiua?

Est quoties in genere demõstratiuo personam cum persona conferimus, laudandi, vituperandiue gratia, vt si quis Maximilianum laudaturus, cum cõparet cum M. Antonio Imperatore. Est rerum comparatio, quod genus est, si quis Poeticã laudaturus, huius commoda cum Philosophiæ commodis committat, expendat.

Quid sunt iudicia?

Sunt sentẽtiæ scriptorum illustrium, gentium, virorum sapientum, aut clarorũ ciuiũ, quæ Græci κρίσεις appellant. Idem valent sapientum Apophthegmata, cuiusmodi sunt illa sapientum dicta, quæ referũtur á Plutarcho. Huc pertinent & prouerbia, item oracula & responsa numinum.

Quid est sententia?

Est (vt inquit Cicero ad Herennium) oratio sumpta de vita, quæ aut quid sit, aut quid oporteat, in vita, breuiter ostendit.

Licet autẽ sententias in omnibus orationis partibus & in affectibus mouẽdis admiscere, nõ solũ in probatione, quę si in loco adhibeatur, haud mediocrẽ orationis copiã adiungẽt, neq; id sine grauitate & gratia. Debet tamen earũ esse modus, vt ibi adhibeãtur, vbi loc⁹ postulat, aut certè patitur.

Quot sunt sententiarum formæ?

Præcipuæ duæ: Epiphonema & Noéma.

Quid est Epiphonema?

Est rei narratæ vel probatæ acclamatio: Nar-

tatæ, vt apud Virgilium: Tantę molis erat Romanam condere gentem. Probatæ, vt apud Ciceronem pro Ligatio: Quorum igitur impunitas, Cæsar tuæ clementiæ laus est, eorum te ipsorum ad crudelitatem acuet oratio?

Quid est Noema?

Est sententiæ genus, quod non dicitur, sed intelligitur, quale est illud: Eras dignus, vt haberes integram manum. Nam intelligitur, vt rursus in ludo depugnares.

Est autem illud dictum in quendam agentem cum sorore talionis, quod sibi dormienti pollicem resciderat, cùm illa fratrem, sæpius à ludo gladiatorio redemisset. Sunt & aliarum sententiarum formæ, quas, si vis, ex alijs auctoribus desume.

Quid cognationem habet cum sententia?

Expolitio.

Quid est expolitio?

Est quoties eodem in loco diutius commoramur, & tandem sententiam alijs atque alijs modis variamus simul & locupletamus.

Quibus id fit modis?

1 Commutatione verborum, cùm eadem res alijs atq; alijs figuris sæpius effertur.

2 Commutatione tractationis, vel, cum quod iam sub persona nostra diximus, idem alium, sed paulò aliter dicentem facimus. Vel cùm quod sedatius est disputatum, id acrius atq; inflammatius efferimus.

Quot partibus constat copiosa expolitio?

Septem.

Quibus?

Propoſitione, Ratione, Duplici ſententia, cui ratio item duplex ſubiici poteſt, Contrario, Simili, Exemplo, Concluſione.

Exemplum expolitionis.

Sapiens nullū pro Reepublica vitabit periculū, *Ideo* quod ſæpe fit, vt qui pro Republica perire noluerit, neceſſario tandē cum republica pereat. Et quoniā ſunt omnia commoda à patria accepta, nullū incōmodum pro patria graue putandū eſt. *Ergo* qui fugiūt id periculū, quod pro Republica ſubeundum eſt, ſtultè faciunt. *Nam* neq; effugere id poſſunt, & ingrati in ciuitatem reperiuntur. *At qui* patriæ pericula ſuo periculo propellunt, hi ſapiētes putandi ſunt, dum & eum quem habent honorem, Reipublicæ reddūt, & pro multis perire malunt, quam cum multis. *Etenim* vehemēter eſt iniquum, vitam à natura acceptam, per patriā cùm conſeruaueris, natura, cùm cogat non reddere patriæ, cùm roget, non dare. Et cùm poſſis ſumma cum virtute & honore pro patria interire, malle per dedecus, & ignauiam viuere: pro amicis & parentibus, ac cæteris neceſſarijs adire periculum cùm velis pro Republica, in qua hoc & illud ſanctiſſimum patriæ nomē cōtinetur, nolle in diſcrimen venire. *Itaque* vti contemnendus, qui nauigando nauim, quàm ſe mauult incolumem: ita

Propoſi-tio dua-bus ra-tionibus, confir-mata.
Prior ra-tio.
Altera ratio.
Prior ſentē-tia. Ratio.

Altera ſentē-tia. Ratio. Contra-rium.

vituperandus, qui in Reipublicæ discrimine suæ saluti plus quàm communi consulit. Naui fracta multi incolumes fuerunt, ex naufragio patriæ nemo potest enatare. *Quod* mihi videtur Decius intellexisse, qui se deuouisse dicitur, & pro legionibus se in hostes immisisse medios, vnde vitã amisit, non perdidit. Re enim vilissima, maximam redemit, vitam dedit, accepit patriam, amisit animã potitus est gloria, quæ summa laude, prodita vetustate, quotidie magis enitescit. *Quod* si pro Republica debere accedere ad periculum, & ratione demonstratum est, & exemplum comprobatum, hi sapientes sunt existimandi, qui nullum pro salute patriæ periculum vitant.

Vtile erit diligenter exerceri hoc modo adolescentes, non solum in tractãdis & exponẽdis sententijs, sed quolibet etiã argumento, quod potest commode explicari, tractariq; copiose. Interdum congerere licebit plures sententias, rationes, similia, & exempla, cum copiosius tractare volumus.

Quæ est duodecima dilatandi ratio?

Multiplicatio, partium orationis Rhetoricæ, quæ sunt exordium, narratio, propositio cũ partitione, probatio continens confirmationẽ & confutationem, & peroratio. E quibus exordium & narratio interdum omitti possunt breuitatis studio, interdũ copiæ affectatione prolixius omnes tractari, adiectis pluribus schematis, & admixtis quoque affectibus.

Quo-

1 Renouãdo docilitatem commodis transitionibus, quod genus fuerit. Audistis largitione, corruptela, sanguine, stupro, ac fœdissimis artib. paratum honorem. Nunc ostendam illud, quod turpiter est adeptus, turpiùs administrasse.

2 Renouando attentionem varijs modis, qui pro rei naturã fingi possunt. Tales fuerũt: Magnã sũt hæc, sed leuia præ his, quæ nunc dicturus sum. Et nũc ad ipsum rei caput accedo, proinde quæso, vt hæc animis quàm maximè attentis audiatis.

Quando dilatatur Narratio?

1 Repetitione, quæ fit quoties res paucis ac simpliciter exposita, denuò fusiùs & ornatius enarratur.

2 Digressione, quæ & breuis esse debet, & sic cum narratione cohærere, vt aut quasi finis narrationis aut quasi initiũ probationis videri eadẽ possit.

Quomodo dilatatur propositio?

Id duobus fit modis. Primũ si pro simplici, duplici aut multiplici vtimur, etiam si vna sit satis, vt: Si fecisset, premio magis quã supplicio dignus erat. Aut res hæc non est honesta, nec expedit, nec sine sũmo periculo fieri potest. Quod si maximè sit honesta, maximè expediat, maximè sit tuta; tamen fieri nõ potest, vt cõsequamur. Deinde si non nudam omninò, sed & argumentis obiter interiectis & affectibus accẽsam, proferimus. Qualis est illa Ciceronis pro Milone: Hæc sicut exposui ita gesta sunt iudices; insidiator superatus, vi victus

vis, vel potius oppressa audacia est. Deinde affectus miscet, Nihil dico, quid Respub. cõsecuta sit, nihil quod nos, quid boni, nihil sane id prosit Miloni, qui hoc fato natus est, vt ne se quidem seruare potuerit, quin vna rem publicam vosque seruaret.

Quomodo crescunt probationes?

Labefactatione, seu præparatione, asseueratione, & excursionibus per amplificationem.

Quomodo crescunt labefactatione seu præparatione?

Id fit bifariam.

Quomodo?

1 Propositionibus, quæ hic sunt veluti singularum partium orationis collectiones, seu conclusiones, quas oratoribus mos est initio argumentationum proponere, & easdem in fine vehementius per affectus per epilogum repetere.

2 Cùm ita proponimus, vt ipsa orationis figura fidem abrogemus, aut cõciliemus: Cuiusmodi est illud Ciceronis pro Milone. Sed antequam ad eã rationem veniam, quæ est propria nostræ quæstionis, videntur ea esse refutanda, quæ in Senatu sæpe ab inimicis, & improbis iactata sunt, & concione, etiam paulo antè ab accusatore.

Quomodo asseueratione?

Cùm ea, quæ argumenta quidem non sunt, sed pondus argumenti habent probationibus admiscentur, vt: Quis tam cæcus, qui hoc non videat? Quis tam impudens, qui neget?

Locu-

Locupletantur, & singulæ collectiones epilogis particularibus, qui summam rationem paucis cõprehensam auditori denuo sub oculos reuocant, vt maiore cum fide conclusio succedat, vt Cicero in oratione pro Pompeio: Quare videte, num dubitandum vobis sit omni studio ad id bellum incumbere, in quo gloria nominis vestri, salus sociorum vectigalia maxima, fortunæ plurimorum ciuium cum Republica defenduntur.

Quando excursionibus?

Cum per amplificationẽ singulis probationibus suos affectus adijcimus, ad quod proprie destinata est conclusio, quam si copiosam esse volemus, geminam efficiemus, vt simul per epilogum præcipua argumenta recenseantur, & affectuum omne genus per omnes locos tractetur.

FINIS.

LECTORI, S.

EST vtilissima pars studiorum puerilium, exercitium, & vsus præceptorum, quæ traduntur adolescẽtiæ, varius, assiduus & diligens. Nam absq; exercitatione non satis intelliguntur præceptiones artium, nec diu inhærere possunt mentibus. Adijciemus igitur hoc loco etiam species argumentationũ Rhetoricarum breuiter collectas, quod earum cognitio non minus necessaria, & vtile exercitium videatur esse, quam Dialecticarum adolescentibus. Nam sæpe occurrunt earum exempla in bonis auctoribus, & diligenter petractata sunt ab ijs scriptoribus tum Græcis, tum Latinis, qui de Rhetorica præcepta tradiderunt. Nihil, inquit ille, paruum est in studijs. Ideò & hunc breuem quasi tractatulum studiosus adolescens non contemnet: sed vt profuturum, suis studijs amabit. Si quis hæc volet, Rhetoricis præceptis addere potest, vel proponet ediscenda in eo Dialectices loco, vbi de formis argumentationum agitur. Nos in calce libelli ideo adiunximus, vt succisiua & peculiari opera & tempore explicari adolescentiæ commodius possent, Vale.

DE NOVEM SPECIEBVS ARGVMENTATIOnum Rhetoricarum.

Quot sunt species argumentationum Rhetorices?

Nouem. *Quæ?*

1	Ratiocinatio.	5	Enumeratio.
2	Inductio.	6	Simplex conclusio.
3	Collectio.	7	Subiectio.
4	Complexio, seu Dilemma.	8	Oppositio.
		9	Inuersio.

1 *Ratiocinatio.*

Quid est Ratiocinatio?

Est syllogismus Rhetoricus, in quo rationibus vna vel pluribus additis maiori & minori propositioni, infertur conclusio.

Quot constat partibus?

Quinque.

Quibus?

Propositione, propositionis ratione, assumptione, assumptionis ratione, & conclusione.

Da exemplum.

Fe. Cuicunq; quæsito opus est, is verè diues dici nō potest. Est enim diuitiarum fructus copia, quā declarat satietas rerum & abundantia, hoc est, si nihil tibi deesse putes, nihil appetas, nihil optes amplius. Ri. Marco Crasso quæsito opus est, quia

propter

propter auiditatem pecuniæ, nullum quæsitum turpe putat, quotidie fraudat, poscit, paciscitur, aufert, eripit, spoliat socios, ærarium expilat, & testamenta supponit, quæ omnia non abundātis, sed egentis sunt signa. O. Ergo M. Crassus verè diues dici non potest.

Interdum pluribus constat ratiocinatio, quàm quinq; cùm vnaquæq; probatio suā habet cōfirmationem & rationem, atq; hæc rursus aliam. Interdum omittitur probatio, vel propositionis vel assumptionis, fitq; argumentatio trimembris.

2 *Inductio.*

Quid est inductia.

Est argumētatio, quæ rebus nō dubijs cōcessis, propter similitudinē, rē quæ dubia erat, cōprobat.

Da exemplum.

Dic mihi, senex ingratissime, si nihil in te officij collocassem, num tu me iniuriū vocares? Non inquies. Neq; enim iniuria videri potest, si nihil de eo benè merearis cui nihil debes. Nūc igitur, cùm vltrò plurimum in te officij contulerim, nō æquū est, te mihi succensere quòd benè facere desierim, qui succensere nō poteras, etiamsi nunquam benefacere coepissem.

3 *Collectio.*

Quid est Collectio?

Est argumentatio, quæ rationibus & expolitionibus absoluitur.

Quot partibus constat?

Quinque.

Quibus?

Propositione ratione, rationis confirmatione, expolitione, & conclusione.

Propositio est, quod ad probādū sumitur. Ratio, quæ probat, quod ꝓpositū est. Cōfirmatio est rationis probatio. Expolitio est, quæ locupletādæ & honestandæ rei gratia adhibetur. Hæc ferè sumitur à similibus, exēplis, amplificationibus, prouerbijs, & id genus alijs. Cōclusio est, quæ superioribus breuiter repetitis propositionem iterat.

Da exemplum?

Sapientis est famæ suæ lōgè diligētius, quā opibus suis, nō minus vero diligēter, quā vitæ cōsulere. Min⁹ siquidē dāni & incōmodi accipit, qui pecuniā, aut etiā vitā amittit, quā qui famam. Fama amissa in integrū restituitur nunquā. Et vita quidē corporis, cùm certos à natura terminos acceperit in longū tēpus extēdi nequit. Fama verò hominis, quę est altera & potior vita nostra, etiā post cineres & rogū superest. Vitā igitur quisquis eripit, rē adimit, qua nullo etiā auferēte, diu frui non poteramus, at famā qui eripit, re immortali & pulcherrimā nos spoliat. Quod veteres rectè intellexisse mihi videtur, qui nō pecuniā modò, verūetiā vitam ipsam effundere nō dubitarunt, quo nomē suum, quàm maximè prorogarent. Multos fuisse eo animo legimus, vt postquam se fama spoliatos viderent

[Margin: Propositio. Ratio propositionis. Confirmatio rationis constans collatione. Expolitio ab exēplo.]

videret, ne caussam quidem esse putarent, cur diutius in vita maneret. Adeo grauius famæ, quàm vitæ dispendium iudicabant. Quod si igitur homines, ijs rebus maximè timere videmus, quæ, cũ sunt preciosissimæ, facillimè tamen perduntur, ac difficilè restituuntur: sapiens existimandus non est, qui famæ, quæ neque restitui potest semel amissa, & qua nihil habet homo preciosius, non multò diligentius consulendum putet, quam pecuniæ, aut etiam vitæ.

Potest etiam tribus duntaxat, aut quatuor confici collectio, si vel confirmatio, vel expolitio, vel vtraque omittitur.

Quomodo differt Collectio à Ratiocinatione?

In collectione id ipsũ, quod proponitur, in conclusione repetitur: In ratiocinatione concluditur id ꝙ est è propositione & assumptione cõfectũ.

4. *Complexio siue Dilemma.*

Quid est complexio siue Dilemma?

Est argumentatio, in qua vtrumuis concesseris, reprehenditur, vt: Gabinium admonendum non censeo. Nam si bonus est, admonitione non habet opus, sin improbus, eam contemnet.

Aliud.

De futuris angi metu non debemus. Etenim si bona sunt, frustra metuimus: sin aduersa, infelicitatem duplicamus.

Vitioſæ cõplexiones ſunt, in quibus aut vtraq; pars aut altera conuerti, & in aduerſarium retorqueri poteſt vt: Accuſandus omninò nõ eſt. Nam ſi veretur, quid eum accuſas, qui probus eſt? ſi nõ veretur, quid eum accuſas, qui id parui æſtimet? Hic inuertitur vtraq; pars. Prior, vt: Imò ſi veretur, maximè eſt accuſandus, vt corrigatur. Poſterior, vt: ſi non veretur, hoc ipſo eſt accuſandus, quia improbus eſt. Nõ eſt hic puer tradẽdus priuato præceptori. Nam ſi eſt literarum ſtudioſus, non habet opus priuata inſtitutione: Sin ocio eſt deditus, nihil proderit diſciplina ignauo. Hic inuertitur prior pars: Imò ſi ſtudioſus eſt, plus proficiet, quam ſi priuatum præceptorem habuerit.

5. *Enumeratio.*

Quid eſt Enumeratio.

Eſt in qua pluribus rebus ſufficienter expoſitis & cæteris infirmatis, vna reliqua neceſſariò confirmatur.

Quibus conſtat partibus?

Expoſitione, confirmatione, concluſione.

Da exemplum.

(Diſpoſitio.) Si illũ ab hoc dicis occiſum, cum ſine cauſſa nũquã ſuſcipiatur maleficiũ, neceſſe eſt aut metu, aut odio, aut ſpe alicuius cõmodi, aut amici alicuius gratia ab hoc eſſe occiſum. (Infirmatio.) Sed neq; odium, neque metum, neq; ſpem interceſſiſſe, neque ad amicum aliquem mortem eius pertinere probare poteris. Relinquitur ergo ab hoc non eſſe illum occiſum.

Interdùm

Interdum constat tantùm infirmatione & cõclusione, vt: Neque metuit, neq; odio habuit, neq; aliquid commodi spectauit, neque amicitia alicuius motus est: Igitur non occidit. Fabius argumẽtum à remotione appellat. Dialectici vocant argumentationem à sufficienti diuisione, vt: Neque censura, neque vindicta, neque testamento liber factus est: Ergo liber non est. Confutatur autem enumeratio, si aut vnum aliquod mẽbrum, quod ab aduersario præteritum erat, profertur, aut si vnum quippiã ex his, quæ prolata sunt, falsum esse ostenditur. Conclusio.

6. *Conclusio simplex.*

Quid est conclusio simplex.

Est argumẽtatio, in qua ex eo, quod antecedit aliquid consequi necesse est, vt: Spirat, ergo non est mortuus. Literas nouit, ergo didicit. Si hunc hominem constat in prouincia fuisse occisum, ab hoc, qui tum Romæ fuit, occidi non potuit.

Refutatur hæc argumẽtatio duobus modis. Primò, si id, quod sequitur, non necessario cũ antecedente cohærere ostenditur, vt: Si mater est, diligit filiũ. Refellitur, quia Medæa filium occidit. Hoc vocant Dialectici negare consequentiam. Deinde si id, quod antecedit, negatur esse verum, vt: Philosophia socordiam affert: Ergo Philosophia est vitanda, Refellitur, quia antecedens est falsum, Est igitur negandum, vt fit in Enthymemate.

7. Subiectio.

Quid est subiectio?

Est argumentatio, in qua quærimus, quid pro aduersario, aut contra nos dici possit, deinde per singulas interrogationes properè subijcimus rationes quibus id, quod dictum est, refutatur.

Quot partibus constat subiectio?

Tribꝰ, Interrogatione, Subiectione, & Cōclusione.

Da exemplum.

erro- iones ubiec- ones. Quæro, vnde iste ex tenui iam pecuniosus factus sit? Patrimonium amplum relictū est? at patris bona vænerunt, hæreditas aliqua obuenit? at à suis exhæredatus est, ex mercatura quā instituit, quæstum maximum consecutus est? at ex ea re, quæ habere videbatur, omninò omisit. Quare si

clusio his rationibus nō locupletatus est, aut illi aurum domi nascitur, aut vnde non licuit pecunias accepit. Refutatur subiectio, si aut aliquid prætermissum esse ostenditur, aut infirmatur aliquid ex enumeratis, sicut fit in enumeratione, in quā subiectio commutari potest.

8. Oppositio.

Quid est oppositio?

Est in qua ex oppositione ad ipsam propositionem reuertimur.

Quot partibus constat?

Tribus.

Quibus?

Propositione, Oppositione, & reuersione.

Da

Da exemplum?

Si eo tempore, quo hunc hominem in prouincia occisum dicitis, ego Romæ fui: relinquitur à me non occisum. Nã si tunc in prouincia fuissem, à me occisum suspicari poteratis. Nunc autem cùm eo tempore in prouincia non fuerim, nihil est, quòd hominem à me occisum suspicemini.

Inuersio.

Quid est Inuersio?

Est argumentatio, in qua ex aduersariorum ratione non id, quod ipsi volunt, sed quod vtile nobis est, sequi demonstramus.

Quibus partibus constat?

Propositione, Ratione, & Inuersione.

Da exemplum.

Non sunt legendi poetæ, Demulcent enim legentis animum, & alliciunt: imò ob id ipsum sunt legendi, quia demulcent animum.

FINIS.

METHODVS CONSCRIBENDI EPISTOLAS AVTORE CHRISTOPHORO Hegendorphino.

CHRISTOPHORVS HEGENdorphinus Laurentio Czoch discipulo suo, S. D.

N iterum prodit opusculum istud de conscribendis epistolis, & renatum, & auctum. Tibi vero, mi Laurenti, nuncupatur, vt, qui à me vnicè amaris, mei quoque erga te amoris ἀνάμνησιν habeas. Tu verò in literas & Græcas & Latinas, vt soles, gnauiter incumbe. Nec te deterreat, quòd hoc seculo, tam literæ, quàm literati contemptui sint. Redibit, crede mihi, redibit suus honor & literis, & literatis: nam omnium rerum vicissitudo est, τοῖς δὲ ἐν ὑστέρῳ χρόνῳ τὰ τερπνὰ πικρὰ γίνεται, καὶ αὖθις φίλα, vt inquit Sophocles.

VALE.

Quid

Quid eſt Epiſtola?

Epiſtola eſt ſermo abſentis ad abſentem.

Cur inuenta?

Vt faceremus certiores abſentes, ſi quid eſſet, quod eos ſcire, aut noſtra, aut ipſorum intereſſet: author Cicero libro epiſtolarum ſecundo.

Genera Epiſtolarum.

Epiſtolæ aut ſunt demonſtratiuæ, aut ſuaſoriæ, aut iudiciales.

Demonſtratiuum genus Epiſtolæ.

Conſtat & laude & vituperio, perſonarum, factorum, rerum.

	Natalibus.	Iuuenta.
Perſona laudatur à	Pueritia.	Senecta.
	Adoleſcẽtia.	Morte.

Laudari & poteſt perſona ab animi bonis, id eſt, virtutibus, à corporis bonis, à valetudine, dignitate, viribus, velocitate: denique ab extraneis, honore, affinitate, genere, amicitia, pecunia, patria.

Sic laudaturus Annibalem, ſcribere potes.

Annibal natus eſt patre Amilcare, viro fortiſſimo, & cùm iam eſſet annorũ nouem, fama eſt eum pueriliter blandientem patri, vt duceretur in Hiſpaniam, quum perfecto Africo bello, exercitũ eò traiecturus ſacrificaret altaribus admodum tactis, ſacris iureiurando adactum ſe, quàm primùm poſſet, hoſtẽ fore populo Romano. Miſſus Annibal Hiſpaniam, primo ſtatim aduẽtu, cunctẽ

exercitum in se conuenit. Amilcarem viuentem redditum sibi milites credebãt. Ingenium eius ad res diuersissimas, parendum & imperandum, habile erat. Saguntum Romanis fœderatum intra sex menses euertit. Alpibus patefactis, in Italiam traiecit. P. Scipionem apud Ticinum, Semproniũ apud Trebiam, Flaminium apud Trasiminum superauit, &c. Denique cum nemo per omnia sit felix, à Scipione superatus, ad Antiochum regem Syriæ confugit: quo victo, ad Prosiam Bithiniæ regem concessit: vnde Romam repetiturus, hausto, quod sub annuli gemma habebat, veneno, absumptus est.

Exempla locorum aliorum.

Cicero libro Epistolarum quarto, epistola quæ incipit: Accipio excusationem, &c. Seruus tuus, vel potius noster, summa me obseruantia colit, cuius ego cum omni probitate, summaq; virtute, tum studijs, doctrinaque delector, &c.

Cicero libro Epistolarum nono, epistola, Et si contentus.

Nihil enim mihi crede, virtute formosius: nihil pulchrius, nihil amabilius. Semper amaui, vt scis, Marcum Brutum, propter eius summum ingenium, suauissimos mores, singularem probitatem atque constantiam, &c.

Plin. Iunior Mauricio suo, S.

Petis, vt fratris tui filiæ prospiciam maritum quòd

quod merito mihi potissimũ iniũgis. Scis enim quãtopere summum illum virum suspexerim, dilexerimq; quibus ille adolescẽtiam meam exhortationibus fouerit: quibus etiam laudibus, vt laudandus viderer, effecerit, nihil est quod à te mandari mihi aut maius, aut gratius, nihil quod honestius à me suscipi possit, quam vt eligam iuuenem, ex quo nasci nepotes Auruleno Rustico deceat: qui quidẽ diu quærẽdus fuisset, nisi paratus, & quasi prouisus esset Municius Acilianus, qui me, vt iuuenis iuuenem (est enim iunior pauculis annis) familiarissimè diligit, reueretur vt senem, nam ita à me informari & institui cupit, vt ego à vobis solebam. Patria est ei Brexia. ex illa nostra Italia, quæ multum adhuc verecundiæ, frugalitatis atque rusticitatis retinet ac seruat. Pater Munitius Macrinus equestris ordinis princeps, quia nihil altius voluit. Aduectus à diuo Vespasiano inter prętorios, honestã quietem, huic nostræ ambitioni dicã, an dignitati, constantissimè prætulit: habet auiam maternam, Serranam Proculam à municipio Patauio: nosti loci mores. Sarrana tamẽ Patauinis quoq; seueritatis exemplũ est. Contigit & auunculus ei P. Acilius, grauitate, prudentia, fide prope singulari. In summa, nihil erit in tota domo, quod non tibi tanquam in tua placeat. Alciano verò ipsi plurimum vigoris, industrię, quiq; in maxima verecundia quæsturam, tribunatum, præturam honestissimè percurrit, ac iam pro

pro se tibi necessitatem ambiendi remisit. Est illi facies liberalis, multo sanguine, multo rubore suffusa. Est ingenua totius corporis pulchritudo, & quidam senatorius decor, quæ ego nequaquam arbitror negligenda: debet enim hoc castitati puellarum quasi præmium dari. Nescio an adijciam, esse patri eius amplas facultates, &c. ijdem loci sunt vituperij. Nam & à natalibus obscuris, pueritia tarda, adolescentia stertente, maliciosa, iuuenta ignaua, senecta inopi, morte ignominiosa, vituperatur persona.

Exempla suppeditabit frequens lectio epistolarum, & Ciceronis, & Plinij.

Genus Demonstratiuum epistolæ ipsius facti.

In hoc facta laudamus & vituperamus.

Loci confirmationis sunt.

Honestum, vtile, facile, pium, iustum, &c.

Exemplum.

Multa sunt Romanorum præclara facinora, sed hoc facilè clarissimum est, quòd P. Decius pro salute exercitus Romani, se Dijs manibus vltrò deuouerit: nam quid honestius & sibi priuatim, & publicè omnibus facere potuisset: Priuatim, quod non parui animi sit mortē oppetere, vitam, qua nihil charius homines habent, tum lubens ponere. Neque verò id temerè fecit, sed admonitus somnio, seu potiùs diuino afflatu se deuouit.

Publicè

Publicè verò quòd non poteſt non honeſtũ eſſe, quod vir bonus pro ſalute patriæ moritur. Age verò: quot commoditates hoc ſuo facto attulerit, vide: Duces optimos quoſq; ſeruauit: exercitum victorem domum remiſit, Romanis æternam gloriam peperit: ſe denique à mortalitate vindicauit: Pater patriæ iure ſuo dici poteſt. Quid verò commemorem, quàm difficile hoc factu fuerit? Nemò non hominum amat vitam: hæc ſi ponenda eſt, dolemus quantumuis ſimus fortes: Vir tamen ille cùm videret ſua vita Reipublicæ ſalutẽ periclitaturam, maluit Rempublicam, quàm ſe incolumẽ.

Aliud.

Quòd ducentos ducatos ad ludum literarium erigẽdum dediſti, vehementer laudandum cenſeo. Quid enim honeſtius, quã de literis benè mereri? Quid magis pium, quam bonorum iuuenũ ſtudia in vrbe alere? Porrò ſi Demoſthenes eſſem, commoda facti tui, quid dicam exornare, vix enumerare poſſem. Principio, vide tua priuata cõmoda, laudaberis donec vllæ ciuitatis reliquiæ ſuperfuerint, tum (cùm nemo non morti obnoxius ſit) hoc tuo beneficio te à morte aſſeres, vt qui ſemper in hominum pectoribus, in monumentis eruditorũ victurus ſis. Nõ enim ingratæ ſunt literæ, immortali præconio ornant ſuos inſtauratores. Porrò ecquã putas multos inſigniter eruditos iuuenes velut ex equo, quod aiunt, Troiano, è ludo iſto prodituros. Et cùm Plato beatas Reſpublicas dixe-

rit, quas aut Philosophi gubernarent, aut in quibus gubernatores philosopharentur: beatissima erit Respublica tua, quę à tot eruditis viris gubernabitur, idq́ue beneficio tuo, &c.

Generis demonstratiui Epistolæ.

Cuius loci sunt, honestum, vtile, facile, difficile, honestas rerum antiquitate, miraculo rei inuentoribus tractatur. Vtilitas spargitur in multa, cùm circumstancijs docemus, quibus, quando vbi, cur res sit vtilis.

Exemplum

Theologia meritò omnibus literarum studijs præponitur, vt quæ antiquissima est, vt quam inuenit ὁ θεὸς cuius nec principiũ nec finis est, quam vt mũdo palam faceret, Christum de coelo demisit. Hic eam per prædicationem & suam & Apostolorum in totum orbem terrarum enunciauit. Commoda Theologiæ: conscientiæ tranquillitas, iustificatio nostri, vita æterna, vnicum propugnaculum aduersus peccatum, mortem, diabolũ. Facilitas: Si enim temetipsum abneges, si de te desperes, adest spiritus ille Domini, & sine negocio te in penuaria sua perducit.

Huc refer descriptiones.

Regianum quæ laudantur à
- Ducibus, Regibus.
- Vrbium frequenntia.
- Celebritate, Copia annonæ.
- Tuto transitu.

Exem-

Exemplum, vt apud Plinium libro 3. cap. 5. Vbi Italiam sic laudibus tollit: Iam verò tota ea vitalis, ac perennis salubritatis cæli temperies est, tam fertiles campi, tam aprici colles, tam innoxij saltus, tam opaca nemora, tam munifica syluarum genera, tot montium adflatus, tanta frugum & vitium olearumque fertilitas, tam nobilia proceri vellera, tam opima tauris colla, tot amnium fontiumq; vbertas totam eam perfundens, tot maria, portus, gremiumq; terrarum commercio patens vndiq;, & tanquam ad iuuãdum mortales ipsa auida in maria procurrens, &c.

Vrbium quæ laudantur à
- Repub. Senatu, populi frequentia, bellicositate, ciuium vrbanitate, concordia, domorum magnificentia, rerum variarum copia non ita magno parabili, ab aere, à vicinia, villa.

Virgilius primo Æneidos.

Vrbs antiqua fuit, Tyrij tenuêre coloni,
Carthago Italiam contrà, Tyberinaque longè
Hostia diues opum, studijsq; asperrima belli.

Plinius libro tertio, capite quinto, Romam sic laudat: Vrbs Roma vel sola, quo tandem narrari debet opere, &c.

Ædificiorum, quæ laudantur ab
- Atrio.
- Magnitudine,
- Figura.
- Cubiculis.
- Conclauibus.

- Situ.
- Prospectu.
- Vestibulo.
- Penetralibus.
- Triclinijs.

Exemplum habes apud Plinium libro Epistolarum ſecundo, Epiſtola ad Gallum.

Homerus libro Iliad. ζ domum Priami ſic deſcribit.

Ἀλλ' ὅτε δὴ Πριάμοιο δόμον περικαλλέ' ἵκανε,
Ξεστῇς αἰθούσῃσι τετυγμένον, αὐτὰρ ἐν αὐτῷ
Πεντήκοντ' ἔνεσαν θάλαμοι ξέστοιο λίθοιο
Πλησίον ἀλλήλων δεδμημένοι, ἔνθα δὲ παῖδες
Κοιμῶντο Πριαμίω, παρὰ μνηστῇς ἀλόχοισι
Κουράων δ' ἑτέρωθεν ἐναντίοι ἔνδοθεν αὐλῆς
Δώδεκ' ἔσαν τέγεοι θάλαμοι ξέστοιο λίθοιο.

Hoc eſt.

Sed cùm iam ad Priami domum valdè pulchrã veniſſet, politis parietib. fabricatam, & in ipſa quinguaginta inerant thalami de polito lapide prope inter ſe conſtructi, vbi filij dormiebãt Priami, propter deſponſatas vxores: filiarum verò ex altera parte è regione inter aulam duodecim erãt ſublimes lecti de polito lapide, &c.

Fluminum, quæ laudantur, { Ab amplitudine, curſu, colore, ortu, nimirum vnde naſcãtur, locis: quæ prætetfluũt, quæ influunt.
Agris, nemoribus, quæ irrigãt, piſcium genere. }

Exemplum inuenies apud Plin. lib. 5. cap. 9. vbi Nilum deſcribit. Virg. lib. 2. AEneidos.

Leni fluit agmine Tybris.

Ecce à curſu Tybrim laudat.

Plinius lib. 5. cap. 28.

Amnis Indus in Cybratarum iugis ortus recipit sexaginta perennes fluuios, torrẽtes verò amplinis centum, &c.

Agrorum qui laudantur ab his.	Quid ferant, quantum, pro ritu colantur, cuiusmodi cultores habeant.
	Quod arborum genus, quod vinum proferant.

Huc refer laudes amœnitatum ruris.

Horatius lib. Epistolarum 1. Epistola ad Faustum

Nouisti ne locum potiorem rure beato?
Est vbi plus tepeant hyemes, &c.

Montium, qui laudantur à	Radicibus.
	Si quid habeant nouum.
	Quid prodigiosum.
	Quid memorabile.

Plinius lib. 3. cap. 8. AEtna mons nocturnus mirus incendijs.

Virgilius lib. 5. AEneidos.

Ipse sed horrificis iuxta sonat AEtna ruinis,
Interdumq; atram prorumpit ad æthera nubem,
Turbine fumantem piceo, & candente fauilla,
Attolitq; globos flammarum, & sydera lambit.
Interdum scopulos, euulsaq; viscera montis
Erigit, eructans, &c.

Generis Deliberatiui Epistola,

In hoc suademus aliquid, aut dissuademus.

Cuius loci sunt.

Honestum, vtile, possibile, necesse, facilè, iucundum, piũ, iustum æquũ, gloriosum. Porrò honesti ratio in virtutibus sita est. Proinde si honesti fontes scire vis: necesse est, vt virtutum singularum rationes teneas, quas ex 1. Officiorum libro perdisces. Cæterùm de vtilitate supra diximus. Necesse est, vt inquit Cicero, sine quo salui esse non possumus.

Aliqui hos locos recensent.

Laudem, gloriam, fidem, iustitiam, quæstum, emolumentum, fructus.

Hi verò loci cum superioribus re ipsa conueniunt.

Exemplum.

Suadet amicus amico, vt iuri ciuili nauet operam.

Audio te vir optime, tecum inire rationẽ cuinam studiorum generi te tradas. Tu verò, si amici consilium admittis, suadeo vt animũ tuum ad iuris ciuilis scientiã adiungas. Quid enim honestius hoc studio aut dici, aut fingi potest? Hoc poteris succurrere oppresso, iudicare pupillo, defendere viduam. Quid porrò necessarium magis? Tolle è medio ius ciuile, & omnes vrbes subuerteris, omnes rerum publicarum formas cõfuderis. Non opinor ignoras, quid dicat Cicero in oratione pro Cluẽtio: Quòd hoc vinculũ sit ciuitatis, hoc fundamentũ libertatis. Vt enim corpora nostra sine mẽte, ita ciuitas sine legibus, suis partibus & neruis

uis & sanguine, & membris vti non potest. Audi verò, quid dicat idem Orator pro Cecinna Nihil in ciuitate, inquit, tam diligenter retinendũ quam ius ciuile quo sublato, nihil cuiquam exploratum esse potest, quid suũ, quid alienũ sit. In hoc enim incũbit ius ciuile, vt optima ciuitas constituatur; Alcinno auctore. En habes iuris ciuilis necessitatẽ. Iã verò quãtũ adferat ijs, qui ei presunt, honoris, gratiæ, dignitatis, quis ignorat? & vt alios omittã, quantũ splendoris ars hæc Mutio Scęuolæ attulit, vt cuius domus verum oraculum ciuitatis Romanæ dicta est? Sabinus quidã angustæ rei familiaris, ꝑpter Iuris ciuilis studiũ à Tiberio Cæsare in equestrẽ ordinem iã grãdis natu, & fermè quinquaginta annorum, exceptus est. Caius Cassius longius sub eodẽ Tyberio in maximo honore habitus est, sub Claudio præfectus Syrię creat⁹. Quod si quæstũ quoq; ambis, nulla est ars quæstuosior: id ꝙ versiculus ille, licet in syllaba vna vulgo vitiosus, satis arguit: Dat Galenus opes, dat sanctio Iustiniana. Quid quod re ipsa vides nullũ quantũuis mediocriter iuris peritum rei familiaris inopia laborare? Nec vero est quod te difficultas deterreat: studium istud admodũ facile est, si quis illud disciplinis alijs instructus adeat. Tu verò cũ sis linguarum callentissimus, facundia facundior, memoria viuacissima præditus, quid obsecro difficultatis persensurus es? Accedit huc quod totum istud Ius in certos illos innumeros libros relatum

est, nec quod si perdidiceris (perdisces verò si ingenium intenderis) tantùm non alter Scæuola futurus es. Hic quoq; certum aliquẽ scriptorem elige: nec sat, vt pleriq; faciunt, qui iam illius iã istius auctoris interpretamẽta sequẽtes, & ipsi incerti sũt quos sequãtur, & auditores multò incertiores abeunt. Demq; est mira quędã in cognoscẽdo Iure ciuili suauitas & delectatio. (Nam vt Ciceronis verbis vtar) si quem aliena studia delectant, plurima & in omni Iure ciuili & in Pontificũ libris, & in XII tabulis antiquitatis effigies, quòd & Romanorũ prisca vetustas cognoscitur, & actionum genera quædam maiorum consuetudinem vitamq; declarant. Age igitur, cùm Iuris ciuilis studio nullum sit honestius, nullum magis necessarium, nullum vtilius, facilius, deniq; iucundius, Corœbo (quod aiunt) stultior eris, si non ad hoc studium animum tuum appuleris. Vale.

Contrarij loci sunt, in dissuadendo scilicet.

Inhonestum, inutile, difficile, non necessarium, impium, periculosum, impossibile.

Exemplum.

Dissuadet amicus amico, ne mercaturæ studeat.

Licet amicorũ mellitissime, ipsemet cõsilio vales, tamẽ cũ te plurimũ amẽ, non possum nõ, quid ego de tuo instituto sentiam, apud te expromere,

 Rumor

Rumor est te mercaturæ vacare velle:quod ne facias suadeo. Principio nõ potest per opes tuas fieri, vt copiosam mercaturam instruas. Mercatura autem, vt inquit Cic. si tenuis est, sordida putãda est. Sordidi enim putãtur, qui a mercatorib⁹ mercantur quod statim vendant. Quid quæso proficiunt, nisi admodũ mentiantur: nec verò quicquam turpi⁹ est vanitate: hæc ille. Porrò pone ob oculos pericula, quæ tibi ingruẽt, vbi iam huc iam illuc, vel pedes, vel eques proficisceris: si quid pecuniarum in zona tecũ gestaueris, mille insidiæ tibi tẽdẽtur: si merces aliquas coêmeris, iam vel in mari intercident, vel via pedestri à latronibus intercipiẽtur. Taceo imbres, tonitrua, grãdines, quæ tibi iam huc, iã illuc proficiscenti imminebũt, Omitto laborem emendi, vehendi domum, has, inquam, malorum Iliadas reputa, & nimirũ ni cane peius & angue mercaturam oderis. At quæstus forsitan tibi arridet. Verùm heus tu, quàm quęso sordidus est? quàm impius? Siquidẽ tu res minoris emis, vt pluris fratri tuo vendas. En quàm pius quæstus, Quid vero, si aliquando cum merce vna aut altera tantum iacturæ acceperis, quantum in multis non resarcire potes? Quid verò vbi non semper pecunia præsente emere poteris, & maioris emas, quàm reuendere vnquam queas? Quid si aliquando vnam rem plures alij emerint, & tua tibi domi maneat, vbi tunc manebit quæstus? Deniq; quæ necessitas, si Dijs placet, Diomedæa te ad merca-

curā adigit: an non literas tenes? quæ vnæ, te, quocunq; terrarum veneris, alere poterunt? quæuis enim terra alit artem. Et cur non potius te ad certum aliquod studiorum genus transfers: vel medicinā, vel si mauis etiam iuris prudentiā? hac sanè via citius ad honores, quorum scio te esse famelicum, ad opes, quas ambis, proueheris. Proinde si me amicum vis, aliò instituti tui vela verte.

Exemplum dissuasoriæ orationis habes apud Ciceronem vij. Philip.

Ad hoc genus Epistolæ, refer Epistolam.
- Conciliatricem.
- Exhortatoriam.
- Dehortatoriam.
- Petitoriam.
- Commendatoriam.
- Consolatoriam.

Consiliatrix Epistola est, qua conciliamus vel nosmet ipsos alijs, vel alios alijs.

Loci sunt ijdem qui suasoriæ Epistolæ, dicimus honestū esse, vt iram, simultatē, odium deponant: siquidē fortium virorum esse, seipsos vincere dicimus impiū esse, Christianū cū Christiano dissidere, cùm vtrumq; Christus suo sanguine coniūxerit: ipse enim est pax nostra. Ostēdimus multa incōmoda, quæ ex illis odijs mutuis, simultatibus gliscāt: facile verò eos posse recōciliari docemus, si modò vtrinq; quicquid vltrò citroq; molestiarū sit, animo expulerint: nos & alios bonos viros q.

æquum

æquum ſit vtrinque, pronunciaturos.

Exhortatoriæ quoq; & dehortatoriæ loci ſunt, qui ſuaſoriæ & diſſuaſoriæ.

Eraſmus hos locos enumerat.

Laudem { Rei, vt : Si res pia, honeſta, iucunda, glorioſa ſit, &c. / Perſonæ. }

Spem bonorum,	Odium inimicorum.
Metum malorum,	Commiſerationem.
Amorē eorū, quorū gratia res aliqua ſumitur.	AEmulationem.
	Expectationē inimicorū

Exemplum apud Eraſmum offendes.

Cicero lib. Epiſtolarum 2. epiſtola quę incipit, Epiſtolarum, &c. Eſt enim tibi grauis aduerſaria conſtituta, & parata incredibilis quædā expectatio, quam tu vna re facillimè vinces, ſi hoc ſtatueris, quarum laudum gloriam adamaris, &c.

C. Plin. Octauo ſuo, S. D.

NOminem te patientem, vel potius durum ac penè crudelem? quia tam inſignes libros tam diu teneas? quouſq; & tibi & nobis inuidebis? tibi maximā laudem, nobis voluptatem. Sine per ora hominum ferantur, iiſdemq; quibus lingua Romana ſpacijs peruagentur, magna etiam longaq; expectatio eſt, quam fruſtrari adhuc, & ſufferre non debes. Enotuêre quidam tui verſus, & inuito te clauſtra refregerunt : hos niſi retrahas in corpus, quandóque, vt errores aliquem, cuius di-

cantur, inuenies. Habe ante oculos mortalitatem, à qua asserere te hoc vno monumẽto potes. Nam cætera fragilia & caduca, non minus quàm ipsi homines occidunt, desinuntque Dices, vt soles, amici mei viderint.

Opto equidem amicos tibi tam fideles, tam eruditos, tam laboriosos, vt tantum curæ intentionisq; suscipere & possint & velint: sed despice ne sit parum prouidũ sperare ex alijs, quod tibi ipse non præstes. Et de deditione quidem interim, vt voles recita saltem: quò magis libeat emittere, vtq; tandem percipias gaudium, quod ego olim pro te non temerè præsumo. Imaginor enim, qui cõcursus, quæ admiratio te, qui clamor, quod etiã silentium maneat: quo ego, cùm dico, vel recito, non minus, quàm clamore delector, sit modo silentium acre & intentum, & cupidum vlteriora audiendi hoc fructu tanto tam parato, desine studia tua infinita ista cunctatione fraudare, quę cum modum excedit, verendum est, ne inertiæ & desidiæ, vel etiam timiditatis nomen accipiat.

Exemplum Epistilæ dehortatoriæ.

Bella verò res est, quòd tu, vt audio, dies noctésque ebrietati deditus es, an non vides, quàm turpis res sit, quàm homine indigna? Etenim homo vna ratione cæteris animãtibus antéit. Hęc verò vini iuxta ceruisiæq; ingurgitatione adeò, obruitur, vt ex homine porcus quidam Acarnanius

reddatur,

reddatur. An non verò te ab ebrietate deterrent, tot malorum agmina, quæ Plinius lib. 14. recensset? Hinc, inquit, pallor, & genæ pendulæ oculorum vlcera, tremulæ manus effundentes plena vasa, & furiales somni, & inquies nocturna: hæc ille. Et quid obsecro inimici tui, qui tuam vitam adeò obseruant, dicturi sunt? Imo quid & amicissimi tui dicent? En hic nos ab ebrietate auocare deberet, & nemo est, qui eam impensius amet, colat. Quid huic credemus, qui semper ebrius est? Ebrij verò non rarò cum Parmenone Terentiano nihil tacere possunt, quantumuis arcanum, quātumuis bona fide illis creditum. Tu si sapis, vide sobrius magis posthac, quam ebrius conspicaris. Vale.

Petitoria.

Petimus honesta, vtilia, facilia & factu & præstitu, possibilia, necessaria.

Exemplum.

Petit amicus sibi decem aureos mutuò dari.

Quod ego tibi vltro deferrem, si facultatū mearum esset, id non dubito, quin & tu mihi lubens delaturus sis, mi Petre. Opus est mihi decē aureis, quos oro vt mihi des mutuo: non dici potest, quā illis egeā. Etenim domine obulus quidem amplius mihi est, vt tu scis, mihi multi sunt liberi, multę operę, quibus victus suppeditādus est, nō quærunt vnde habeas, sed oportet habere. Neque verò tibi

homini tantum non cum Crœso conferendo difficile factu erit, decem aureos hominis, & egentis & amici vsibus exponere. Tu sanè non decē, sed ducentos citra tuarum rerum dispendium, mihi vtendos dare posses: sed parum abs te peto, vt minori negocio impetrem. Quot verò mihi cōmoditates parua ista pecunia allaturus sis vide: meam existimationem, ne omnino deleretur, cōseruabis: liberi, operæ, vxor, ne fame pereant, cauebis: me in tuo quod aiunt, ære esse facies. Vbi vicissim si nō pecunia, at industria, consilio, literis, si quas modò calleo, tibi tuisque consulere potero, dispeream, si non me tuum esse dixeris. Vale.

Seruius, id quod & Erasmus obseruauit, enarrans orationem illam Iunonis 1. AEneid. AEole, &c. dicit id quod petimus, possibile, & iustum esse debere, tum modum præstandi præscribendum, postremo remunerationem addendam.

Exemplum.

Optime vir, est quod à te petā. Sycophātam, quē nosti, mihi multis modis molestus est: quare à te peto: quò illū cōpescas, vt molestiarum finē faciat: Ecquid verò iustius quàm amicū amico aduersus Sycophātę oblatrationes patrocinari? Verò patrocineris, nihil facilius: noui enim authoritatē tuam: admone saltem hominem istum, quē nosti, vt linguæ imperet, vt maledicendi finē faciat: admonebis verò ipsum, cùm te, vt solet, salutandi gratia accesserit: ego vicissim sedulò quæ voles, faciam.

Aliud

Aliud, exemplum, quo docetur in Epistola petitoria sæpè demonstratiuæ locis nos vti.

C. Plinius, Maximo suo. S. D.

QVod ipse amicis tuis obtulissem, si mihi eadem materia suppeteret, id nunc iure videor à te meis petiturus. Arrianus Maturius Altenatium est princeps, non de facultatibus loquor, quæ illi largè supersunt, sed de castitate, iustitia, grauitate, prudentia. Huius ego consilio in negotijs, iudicio in studijs vtor: nam plurimùm fide, plurimùm varietate, plurimùm intelligentia præstat: (nihil possum dicere ardentius) vt tu: caret ambitu, ideò se in equestri gradu tenuit, cum facilè posset ascendere altissimum: mihi tamen orandus, excolendúsque est. Itaque magni existimo, dignitati eius aliquid astruere inopinantis, imò etiam fortasse nolentis: astruere autem quod sit splendidum, nec molestum, cuius generis, quæ prima occasio tibi, in eum conferes rogo. Habebis me, habebis ipsum gratissimum debitorem, quamuis enim ista non appetat, tam gratè tamen accipit, quàm si concupiscat.

Commendatoria.

Qua vel aliquam personam, vel alicuius ingenium commendamus.

Exempla plurima offendes in libro Epistolarum Ciceronis 10.

Consolatoria Epistola.

Qua aliquem consolamur.

Exemplum.

Seruius Sulpitius, M. Tullio Ciceroni, S.

POsteaquã mihi renunciatũ est de obitu Tulliæ filiæ tuæ, sanè quàm pro ea, ac debui, grauiter molesteq; tuli, cõmunemq; eam calamitatẽ existimaui quasi illic adfuissem, neq; tibi defuissẽ coramq; meum dolorẽ tibi declarassem. Et si genus hoc consolationis minimum atq; acerbũ est propterea quia p quos ea fieri debet propinquos, ac familiares, ipsi pari molestia afficiuntur, neque sine lachrymis id conari queunt, vt magis ipsi videantur aliorum cõsolatione indigere, quàm alijs posse suũ officiũ præstare: tamen quæ in præsentia in mẽtem venerunt, decreui ad te perscribere: non quò ea te fugere existimem: sed quod forsitan dolore impeditus minus ea perspicias. Quid est quod tãtopere te commoueat tuus dolor intestinus? cogita quemadmodũ adhuc fortuna nobiscũ egerit, ea nobis erepta esse, quę hominibus nõ minus quam liberi chara esse debent patriam, honestatem, dignitatẽ, honores omnes, hoc vno incommodo adhibito, quid ad dolorem adiungi potuit? aut qui non in illis rebus exercitatus animus callere iã debet, atq; omnia minoris æstimare? an illius vicem (credo) doles: quoties in eã cogitationẽ necesse est & tu veneris & nos sæpè incidimus, hisce tẽporibus nõ pessimè cũm ijs esse actũ, quibus

sine

ſine dolore licitum eſt mortem cum vita commutare? Quid autem fuit, quod illam hoc tempore ad viuendū magnopere inuitare poſſet? quæ res? quę ſpes, quod animi ſolatiū? vt cum aliquo adoleſcēte primario coniuncta ętatem ageret? Licitum eſt tibi credo, pro tua dignitate ex hac iuuentute generum diligere, cuius fidei liberos tuos ex tuto cōmittere putares: an vt ea liberos ex ſeſe pareret, quos cùm florenteis videret, lætaretur, qui rem à parente traditā per ſe tenere poſſent honores ordinatim in Republica petituri eſſent? in amicorū negotijs libertate ſua vterentur? Quid horum fuit, quod non prius, quàm datum, ademptum ſit? At verò malum eſt liberos amittere: malum, niſi hoc peius ſit, hæc ſufferre & perpeti. Quæ res mihi nō mediocrem conſolationē attulit, volo tibi cōmemorare, ſi fortè eadem res tibi dolorem minuere poſſet. Ex Aſia rediens, cùm ab AEgina, Megarā verſus nauigarem, cœpi regiones circū circa proſpicere: poſt me erat AEgina, ante Megara, dextra Pyreus, ſiniſtra Corinthus: quæ oppida quodā tempore florentiſſima fuerunt, nunc proſtrata, & diruta ante oculos iacent. Cœpi egomet mecū ſic cogitare, hem nos homunculi indignamur, ſiquis noſtrûm interijt aut occiſus eſt, quorum vita breuior eſſe debet, cùm vno loco tot opidorum cadauera proiecta iacent. Vis ne tu te, Serui cohibere, & meminiſſe hominem eſſe natum? Crede mihi cogitatione ea nō mediocriter ſum cōfirmatus. Hoc

idem si tibi videtur, fac ante oculos tibi proponas: modò vno tempore tot viri clarissimi interierunt, de imperio præterea tāta diminutio facta est, omnes prouinciæ conquassatæ sunt, tum vnius mulierculæ animula si iactura facta est, tantopere commoueris? quæ si hoc tēpore non suum diē obijsset, paucis post annis tamen ei moriendū fuit quoniā homo nata fuerat. Etiam ab hisce rebus animum ad cogitationem tuam auoca, atq; ea potius reminiscere, quæ digna tua persona sunt: illam, quam diu ei opus fuerat, vixisse, vna cū Republica fuisse te patrem suum prætorē, consulem, augurem, vidisse adolescentulis primariis nuptā fuisse, omnibus bonis prope perfuctā esse, cùm Respublica occideret, vita excessisse. Quid est, quod tu, de illa cū fortuna hoc nomine queri possis? Deniq; noli te obliuisci Ciceronē esse, & eum qui alijs consueueris præcipere, & dare consilium neque imitare malos medicos, qui in alienis morbis profitentur se tenere medicinę scientiā, ipsi se curare non possunt: sed potius, quæ alijs tutè præcipere soles, ea tute tibi subijce, atq; apud animū propone. Nullus dolor est, quē non longinquitas temporis minuat, atque molliat. hoc te expectare tempus tibi turpe est, ac non ei rei sapientia tuapte occurrere. Quod si quis etiā inferis sensus est, qui illius in te amor fuit, pietasq; in omnes suos, hoc certè illa te facere non vult. Da hoc illi mortuæ, da cæteris amicis, ac familiaribus, qui tuo dolore moerent: da

patriæ,

patriæ, vt si qua in re opus sit opera & cõsilio tuo vti possit. Deniq; quoniã in eam fortunã deuenimus, vt etiã huic rei nobis seruiendũ sit, noli committere vt quisquã te putet nõ tã filiã, quàm Reipub. tempora, & illorũ victoriã lugere. Plura me ad te hac de re scribere pudet, ne videar prudẽtiæ tuæ diffidere. Quare si hoc vnũ proposuero, finẽ faciã scribendi. Vidimus aliquoties secundã pulcherrimè te ferre fortunã, magnamq; ex ea re laudẽ adipisci: fac aliquando intelligamus, aduersam quoq; te æquè ferrè posse, neq; id maius, quã debeat, tibi onus videri, ne ex omnibus virtutibus hæc vna tibi videatur deesse. Quod ad me attinet, cùm te tranquilliorem animo esse cognoro, de ijs rebus, quæ hic geruntur, quemadmodumque se prouincia habebat, certiorem faciam.

De genere Epistolæ Iudicialis.

Hoc constat intẽtione, id est accusatione, cùm scilicet alicui crimen objicitur: & defensione, cùm quis crimẽ obiectum defendit & deprecatur, Hic multum refert, callere rationes amplificandi crimen, quod alicui objicitur: refert, confutandi rationem habere cognitum.

Amplificatur res à circunstantijs.	Verbis, sententijs, figuris.	
	Loco	
	Tempore,	Vide Fabium lib. 8.
	Persona.	Cicer. in Partit.
	Modo,	
	Frequentia.	

Ratio confutandi.

Aut totum est negandum, quod obiectum est, & fictum & falsum esse docendum: aut redarguē-da ea, quæ pro verisimilibus dicta sunt. Primo dubia esse posita pro certis, itē impossibilia esse, repugnantia esse, absurda dictu esse, inuidia magis, quam iudicio effusa, &c.

Exempla.

Accusatur amicus stupri.

An ne verò Iupiter tibi mētem abstulit omnē? Ecqua te intemperies agit, quod Chremetis nostri filiæ vitium offers? An verò illud leue crimen est? an vero tolerādum, quod in domo optimè de te merita, ipso die natalis Christi, puellā istam famæ ante hac semper integræ stupras nec satis est, quòd cum puella tui dissimilis es, nisi etiā sororibus alijs videntibus & supra modum queritantibus, tuam expleas libidinem? Quid de te futurum sit, nescio, nisi quod audio exemplum in te futurum maximum. Bene vale.

Exemplum Confutandi.

Confutat quidam suspicionem vulnerati a se vicini.

Ioannes fuit hodie apud me, indicans vicinum Phaniam graue vulnus accepisse, de nullo verò suspicionem ortam, nisi de me. Ego verò ausim deierare per deos omnes, me esse extra noxam. Nam quòd isti dicunt, me heri gladio accinctum, ædes vicini præterijsse, non arguit me propterea cum vulne-

vulneraſſe, cùm multi alij præterierint, nõ minus armati, quam ego, cur non in eos quoque recidit ſuſpicio? Accedit huc, quòd ego heri circiter horã vndecimam à meridie domum Phanij præterij, & poſthac ne ſemel quidem in publicũ progreſſus ſum: quinam igitur fieri poteſt, vt ego illum vulnerârim? cùm cõſtet eum veſperi hora nona vulneratum. Age verò quinam cõgruit, vulneratum illum à me, quem ſemper parentis in loco habuerim? teſtabitur ipſe, ſi mihi non adhibetur fides. Non me fugit quinã iſti ſint, qui me hoc nomine traducant, ſunt certè mei inimiciſſimi, qui nihil prius malunt, quam me extinctum. Ex his igitur colliges, quàm falſiſſimè traducar, &c.

Ad hoc epiſtolæ genus refer { Querelam. Expoſtulationẽ. Expurgationẽ. Exprobrationẽ. Inuectiuam. } quæ vt nominibus variant, ita tractandi ratione ab argumentis Epiſtolæ iudicialis non multùm diſcrepant.

Exempla in auctoribus obſerua.

De exordijs Epiſtolarum.

Exordia ducuntur à rebus ipſis, de quibus ſcribimus.

Exempla.

Miram ſanè rem, & tibi, vt opinor, auditu iucundiſſimam, nõ potui nõ ad te ſcribere: cùm ſciã te rerũ nouarum percupidũ eſſe: en rem vt nouã,

ita miram auditu nuper ad te perſcripſi , at aud θαυμαςότερα.

Exordia ducuntur à perſona noſtra.

Exemplum.

Meum erga te animū multis ſæpè nominibus tibi cognitum eſſe non dubio: ſcis, opinor, quàm patrem tuum multis ſæpè rebus ornarim : non te latet, quàm toti familiæ tuæ ſemper prodeſſe ſtuduerim, &c.

Aliud.

Si vnquam alias de te benè meritus ſum , me antè benè meritum eſſe negare non potes, fac te quoque, &c.

Aliud.

Horreo vt me Chriſtus amet, dicere, quàm infeliciter ceſſerit mihi mea profectio. O quàm non ibi calamitatem vidi ? O quam non inopiam expertus ſum?

Aliud.

Quamuis alij multi hic ſunt, quos mihi adfuturos ſpero, tu tamē in primis ades omnium mearū neceſſitatum prora & puppis quod aiunt.

Exordia ducūtur ab ijs, ad quos ſcribimus, item ab illis de quibus ſcribimus . Et his exordiorū generib. in Epiſtola cōmēdatoria auctores vti ſolēt.

C. Plinius lib Epiſtolarum ſecundo

C. Plin. Priſco ſuo.

ET tu occaſiones obligandi me auidiſſimè amplecteris, & ego nemini libètiùs debeo . Duabus

bus ergò de caussis à te potissimum petere consti-
tui, quod impetratū maximè cupio. Regis exerci-
tū amplissimū, hinc tibi beneficiorū larga mate-
ria: lõgum præterea tẽpus, quo annos tuos exor-
nare potuisti, conuertere ad nostros nec hos mul-
tos: malles tu quidem multos, sed meæ verecundiç
sufficit vnus, aut alter ac potius vnus. Is erit Vo-
conius Ro. pater ei in equestri gradu clarus, cla-
rior vitricus, imò pater alius: nam huius quoque
nomini pietate successit, Mater è primis citerioris
Hispaniæ. Scis ꝙ iudiciũ prouinciæ illius, quanta
sit grauitas. Flamen proximè fuit: hunc ego, cũ si-
mul studeremus, arctè familiariterq́; dilexi: ille
melius in vrbe, ille in secessu, cõtubernalis: cũ hoc
seria, cum hoc iocos miscui: quid enim illo aut fi-
delius amico? aut sodale iucũdius? mira in sermo-
ne, mira etiam in ore ipso vultuq́; suauitas, ad hæc
ingenium excelsum, subtile, dulce, facile, eruditũ
in caussis agendis. Epistolas quidẽ scribit, vt Mu-
sas ipsas Latinè loqui credas: amatur à me pluri-
mum, nec tamen vincitur. Equidem iuuenis iuue-
ni, quantum potui per ætatem auidissimè contu-
li, & nuper ab optimo Principe trium liberorum
ius impetraui, quod quãquam parce & cum dele-
ctu daret mihi, tamen tanquam liceret indulsit,
hæc beneficia mea tueri nullo modo meliꝰ, quàm
vt augeam, possum: presertim cùm ipse ille tam
gratè interpretetur, vt dum priora accepit, poste-
riora mereatur. Habes, qualis, quàm probatus,

charusq; sit nobis : quem rogo, pro ingenio, pro fortuna tua exornes: in primis ama hominē, nam licet tribuas ei quantum amplissimum potes, nihil tamen amplius potes amicitia tua, cuius esse eum vsq; ad intimam familiaritatē capacem, quo magis scires, breuiter tibi studia, mores, omnē deniq; vitam eius expressi. Extenderem preces, nisi & tu rogari diu nolles, & ego tota hac Epistola fecissem: negat enim, & quidem efficacissimè, qui reddit caussas rogandi. Vale.

Exempla plurima sunt libro 13. Epistolarum Ciceronis.

Exordia ducuntur ab officio, sic Cicero libro primo Epistolarum: Ego omni officio, &c.

Ab aduersariorum persona si eos in odium, inuidiam, contemptionem adducimus. Hoc exordij genere in Epistola iudiciali vti licebit.

A tempore: vt Ecquid vnquam de te benè merendi tempus oblatum est commodius? Semper occasionem te mihi arctiore amicitiæ fœdere astringendi quæsiui, en iam reperiri.

A moribus, vt: Mos est, vt in his diebus natalitijs amici, amicus cū amico xenijs certet, &c. Mos est apud Lipsenses, vt in diebus Bacchanalibus alius alium ad prandium aut cœnam inuitet, &c.

Exordia sumuntur a sententijs, vt: recte dixit Comicus: Quot capita, tot sensus.

A votis: O quàm vellem mihi dari vberrimā de te benè merendi ansam. Si quid votis proficeretur,

retur, optarem, vt iam Crœſus alter eſſes, vt qui tantos ſumptus quotidiè ferre cogeris.

A comparatione: Si vnquam alias, hoc certè tempore Deus Opt. Max. cõprecandus eſt, vt tandem orbis funeſtis illis diſſidijs defungatur, alioqui vereor ne prorſus collabatur.

Salutandi formulæ.

Paulus ſic ſalutat: Gratia vobis & pax à Deo patre, & Domino Ieſu Chriſto.

Cicero.

Sic ſalutat: M. T. C. Publio Lentulo. S. D. Plinius Iunior addit, Suo. Alias formulas ex Eraſmo pete.

De ſuperſcriptione epithetorum.

Principium epitheta ferè ſunt huiuſmodi.

Cæſar Auguſte, Rex inuictiſſime.
Fortiſſime Imperator.
Dux illuſtriſſime.
Clementiſſime Princeps.
Vir generoſiſſime, præpotens.
Ornatiſſime, clariſſime, ſplendidiſſime.
Opt. Maxim. quod à Ioue ſumptum quidã in Chriſtum transferunt, in quem verius competit, quàm in Iouem.

Magiſtratuum epitheta ſunt hæc.

Conſul vigilantiſſime.
Senator ſplendidiſſime.

Censor grauissime.
Ædilis magnificentissime.
Iudex incorruptissime.
Prætor integerrime.

Ex his, qui literas profitentur appellare poteris,

Theologos, graues, synceros, absolutos, sacros ac diuinos.
Rhetores, disertissimos suauiloquentes facundissimos.
Poëtas, sacros, diuinos, claros, nobiles, inclytos.
Iurisperitos, iuris vtriusq; cōsultissimos, prudentissimos legū, iuris vtriusq; iuxta doctos
Dialecticos, acutos, argutos, inuictos.
Medicos, peritissimos, fidos, eximios.
Mixtè doctos, vndequaq; doctissimos.

Cognatorum & affinium epitheta fere sunt hæc.

Pater optime.	Mater indulgentissima.
Frater charissime.	Patrue obseruande.
Vxor suauissima.	Nepos mellitissime.

Iucundissime,
Gener.
Affinis.
Sodalis.
Commilito.

Ex-

Ex reliquorũ genere, qui nulla certa nota sunt insignes, diuites, & authoritate præstantes viros appellabimus, optimates viros, summates, primarios nobiles graues, grauissimos: ornatos virtute, aut eruditione præcellentes, obseruandos, honorandos, colẽdos, absolutos, eximios, egregios, prudentes, suspiciendos, spectatos, perspicaces, circumspectos.

Matronas nobiles, { Primarias, optimas. integerrimas, probas, pudicas.

Puelas lepidas { Bellas, amabiles, optimè moratas, appellabimus. pudicas, mellitas iucundas.

Item adolescentes ingeniosos, { Probos, modestos. optimæ spei vocare licet. eximiæ indolis. generosæ indolis.

Milites { Fortissimos. Exercitatissimos.

Opifices { Industrios. peritos, exquisitos. accuratos.

FINIS.

INDEX PERVTILIS RERVM

quæ in vtroque libro continentur.

Conge-

Gerun-

FINIS.

